

Čar Kaju, učenicu IV. razreda
za odlično učenje i vladanje nauki
otuje i prohodnije nastavnice iz
II. osmogodišnje škole u Selškoj
Zagrebu, 26. lipnja 1958.

Upravitelj škole:

Novaković Fred

Ravnatelj učiteljske

zastupnik Zlatko

Urednik: AHMET HROMADŽIC

fimj 12

MAJ 1955

NARODNA PROSVJETA
Izdavačko preduzeće
Sarajevo

ERIH KESTNER

LETEĆI RAZRED

SARAJEVO

1956

Naslov originala:
E r i c h K a s t n e r
»DAS FLIEGENDE KLASSENZIMMER.

S njemačkog preveli:
Janja Jovanović i
Vanda Ivanišević

Štamparski zavod »Veselin Masleša«, Sarajevo, 1955

PRVI DIO PREDGOVORA

S A D R Ź A J

Razgovor između gospođe Kestner i njenog sina; pogled na Cugšpic; leptir po imenu Gotfrid; orno-bijela mačka; nešto vječnog snijega; ugodan večernji odmor i opravdana primjedba da telad ponekad postaju volovL

Ovog puta biće to prava pravcata novogodišnja priča. Htio sam da je pišem zapravo još prije dvije godine, a zatim sasvim sigurno prošle godine. Ali, kao što se obično i dešava, uvijek je ponešto iskrslalo, sve dok mi nedavno majka ne reče:

— Ne napišeš li je ove godine, nećeš ništa dobiti za Novu godinu!

Time je sve odlučeno. Spakovah svoj kofer što sam mogao brže, složih u njega reket, kupaći kostim, zelenu olovku i strašno mnogo hartije za pisanje. A kada smo se oznojeni i premoreni našli na željezničkoj stanici, upitah: — A kuda sad? — jer je pojmljivo da je usred žarkog ljeta teško napisati novogodišnju priču. Ne možemo jednostavno sjesti i pisati: bila je ljuta zima, padao je gusti snijeg, i gospodinu doktoru Ajzenmajeru smrzla su se oba uha kad je provirio kroz prozor. Mislim da se tako nešto i pored najbolje volje ne može napisati u avgustu kad se čovjek u nekoj banji prosto kuva od vrućine, očekujući kad će ga pogoditi sunčanica. Ili možda ipak?

Žene su praktične. Moja mati se snašla. Prišla je blagajni, pozdravila ljubazno službenika i upitala: — Izvinite, gdje ima u avgustu snijega?

— Na Sjevernom Polu — zausti čovjek da kaže, ali tada prepozna moju majku, priguši svoju brzopletu primjedbu i reče učtivo: — Na Cugšpicu, gospodo Kestner.

Tako sam smjesta morao da izvadim kartu za Gornju Bavarsku. Mati mi još napomenu: — Ne dolazi mi nipošto

kući bez novogodišnje priče! Ako bude prevruće, posmatraj jednostavno lijepi hladni snijeg na Cugšpicu! Jesi li razumio? — Tada voz krenu.

— Ne zaboravi da pošalješ rublje kući, — doviknu mati za mnom.

— A ti, zalijevaj cvijeće! — dreknuh, da bih je malo naljutio. Zatim smo jedno drugom mahali maramicama, sve dok voz nije zamakao.

Već četrnaest dana kako boravim u podnožju Cugšpica, kraj velikog tamnozelenog jezera. Kad ne plivam, ne vježbam, ne igram tenis, ili kad me čika Karlo ne vozi u čamcu, onda sjedim nasred velike livade, na maloj drvenoj klupi. Preda mnom je sto koji se stalno klata, i na njemu eto pišem svoju novogodišnju priču.

Oko mene cvjeta cvijeće u svim bojama. Treslice se klanjaju vjetru sa puno poštovanja. Leptiri lete unaokolo. Jedan od njih, veliki paunovac ponekad me čak i posjećuje. Nazvao sam ga Gotfrid i dobro se slažemo. Ne prođe dan, a da ne doleprša i ne spusti se povjerljivo na moj papir. — Kako je Gotfride? — pitam ga, — je li život još uvijek lijep? — On mi odgovara laganim dizanjem i spuštanjem svojih krila i odlijeće spokojno svojim putem.

Preko, na rubu tamne jelove šume, naslagana je velika gomila drva. Na njoj čuči crno-bijela mačka i bulji u mene. Sve sumnjam da je začarana, i da bi mogla govoriti, kad bi htjela. Samo ona neće. Svaki put kad zapalim cigaretu, ona se naroguši.

Po podne bi pobjegla, jer joj je onda prevruće. I meni je, ali ipak ostajem, iako nije nimalo prijatno stalno čučati tu, kuvati se od vrućine i usto, recimo, opisivati grudvanje.

Tada se udobno zavalim na svojoj drvenoj klupi, gledajući gore na Cugšpic i njegove ogromne stjenovite provalije, u kojima bljesta hladni vječiti snijeg, — i već

moгу da nastavim sa pisanjem. Ponekad se navlače oblaci s one strane jezera, odakle obično dolazi nevrijeme. Ploveci nebom prema Cugšpicu gomilaju se pred njim, dok ga potpuno ne zaklone.

Gotovo je onda sa opisivanjem grudvanja i drugih izričito zimskih zgoda. Ali to ništa ne mari. Pri takvom vremenu jednostavno opisujem scene koje se odigravaju u sobi. Čovjek mora da se snalazi!

Uveče Eduiard redovno dolazi po mene. Eduard je smeđe tele sa sićušnim rogovima. Lijepo je kao slika. Čuje se izdaleka, pošto mu « vratu visi zvonce, jer tele pase gore, na planinskoj livadi. Onda se zvonjenje sve više približava. Najzad se pomalja i Eduard. On se pojavljuje između visokih, tamnozelenih jela i kaska livadom prema mojoj klupi držeći u gubici nekoliko žuMh margareta, kao da ih je ubrao naročito za mene.

— No, Eduarde, zar je već vrijeme za počinak? — pitam ga. On me gleda začuđeno i klima glavom zvoneći zvoncetom. Još neko vrijeme pase, jer ovdje ima krasnih kopitnjaka i sasa. Pišem još nekoliko redaka. Visoko gore u vazduhu kruži orao vijučić se prema nebu.

Najzad ostavljam svoju zelenu olovku i tapšem Eduarda po toploj, glatkoj telećoj koži. On me gurka svojim malim rogovima da najzad ustanem. A onda se zajedno vraćamo kući, šetajući lijepom šarenom livadom.

Pred hotelom se opraštamo, jer Eduard ne stanuje u hotelu već iza ugla kod jednog seljaka.

Nedavno sam razgovarao s tim seljakom i on mi je rekao da će Eduard za izvjesno vrijeme sigurno biti veliki vo.

DRUGI DIO PREDGOVORA

S A D R Ž A J

Gubitak zelene olovke; jedna napomena o značaju dječijih suza; vožnja malog Jonatana Troca preko okeana; razlog zbog čega ga baba i djeda nisu sačekali; hvalospjev ljudskoj neosjetljivosti; uporan zahtjev da se sjedine hrabrost i mudrost.

Dok sam sinoć, poslije večere, sjedio besposlen u gostionici, htio sam zapravo odmah da nastavim sa pisanjem. Alpska rumen bila se već ugasila. Cugšpic i grebeni tonuli su u sjenu bliske noći. Na drugoj oibali jezera pomaljao se iznad crne šume nasmijani puni mjesec.

Tada primijetih da sam izgubio svoju zelenu olovku. Sigurno mi je pri povratku kući ispala iz džepa, Možda ju je i Eduard, ovo kao upis lijepo tele, smatrao za neki struk trave i progutao. Bilo kako bilo, sada sam sjedio besposlen u gostionici i nisam mogao da pišem. Ta u čitavom hotelu, iako je neobično otmen, nigdje nije bilo zelene olovke koju bih mogao da pozajmim! Smiješno, zar ne?

Najzad sam uzeo jednu dječiju knjigu koju mi je poslao pisac i počeo da čitam. Toliko me je ljutila, da je uskoro ostavih — a reći ću vam i zbog čega. Pa taj gospodin hoće zaista da dokaže djeci koja čitaju njegovu knjigu da su ona neprekidno vesela, i da od puste sreće ne znaju šta bi počela! Neiskreni gospodin misli da je djetinjstvo sami med i mlijeko.

Zar odrastao čovjek može tako potpuno da zaboravi svoju mladost, da jednog dana više uopšte ne shvata kako i djeca znaju ponekad da budu žalosna i nesrećna? (Ovom prilikom vas molim od siveg srca: Ne zaboravite nikada svoje djetinjstvo! Obećavate li mi to? Časna riječ?)

Svejedno je, ustvari, da li plaćemo zbog razbijene lutke ili što smo nekad docnije u životu izgubili prijatelja. U životu nije važno zbog čega je čovjek žalostan

već koliko je žalostan. Dječije suze nisu, bogami, lakše, a često su i znatno teže od suza odraslih. Da se razumijemo, djeco. Nećemo se nepotrebno raznježavati. Mislim samo, da čovjek treba da bude pošten — do srži pošten, pa makar mu to bilo i teško.

U novogodišnjoj priči koju ću vam pričati počevši od sljedećeg poglavlja, pojavljuje se jedan dječak koji se zove Jonatan Troc, a drugi ga zovu Džoni. Ovaj mali učenik petog razreda nije glavna ličnost priče, ali njegov život spada ovamo. Rođen je u Njujorku. Otac mu je bio Nijemac, a mati Amerikanka. Njih dvoje su živjeli kao pas i mačka. Najzad je mati pobjegla. I kada je Džoniju bilo četiri godine, doveo ga je otac u njujoršku luku, do jednog broda koji je plovio za Njemačku. Kupio je dječaku parobrodsku kartu, stavio mu novčanicu od deset dolara u smeđi dječiji novčanik i objesio mu o vrat jednu kartonsku tablicu na kojoj je bilo napisano Džonijevo ime. Onda su otišli kapetanu, i otac je rekao: — Molim vas povedite moje dijete preko u Njemačku. Baba i djeda će ga sačekati na pristaništu u Hamburgu.

— U redu, gospodine, — odgovori kapetan i Džonijev se otac odmah izgubi.

Tako je dječak putovao sasvim sam preko Okeana. Putnici su bili veoma ljubazni prema njemu, davali mu čokolade, čitali šta piše na njegovoj kartonskoj tablici i govorili: — Pa ti zaista imaš sreće kad već kao malo dijete smiješ da putuješ preko velikog mora!

Stigli su u Hamburg pošto su nedjelju dana putovali. Kapetan je iščekivao na brodskim ljestvicama Džonijevu baku i djeda. Putnici su se iskrcavali milujući još jednom dječaka po obrazima. Jedan profesor latinskog jezika reče ganuto: — Neka te sreća prati, dječaće! — I mornari koji su se iskrcavali dovikivali su mu: — Hrabro naprijed, Džoni! — A onda su na palubu stigli ljudi koji su morali iznova da preboje brod, da bi opet sinuo za novu vožnju u Ameriku.

Kapetan je stajao na keju, držeći dječaka za ruku i iščekivao pogledajući s vremena na vrijeme na sat. Ali Džonijeva baka i djed nisu došli. Pa oni nisu ni mogli doći, jer su već odavno bili mrtvi. Otac je jednostavno htio da se oslobodi djeteta i poslao ga u Njemačku, ne razbijajući glavu šta će dalje biti.

Jonatan Troc nije tada još shvatio šta mu je učinjeno. Ali on je rastao, a onda su dolazile mnoge noći kada je ležao budan i plakao. Cijelog života neće moći da preboli jad koji su mu nanijeli kad mu je bilo četiri godine, iako je, vjerujte mi, hrabar dječak.

Stvar je kako tako uređena. Kapetan je imao udatu sestru, pa je odveo dječaka k njoj i posjećivao ga, kad god je bio u Njemačkoj. Kad je dječaku bilo deset godina, smjestio ga je u gimnaziski internat Johana Sigismunda u Kirhbergu. U ovom internatu se, uostalom, i odigrava naša novogodišnja priča.

Ponekad Jonatan Troc za vrijeme raspusta odlazi kapetanovoj sestri. Ti ljudi su prema njemu zaista vrlo dobri. Pa ipak obično ostaje i za vrijeme raspusta u školi. Mnogo čita i krišom piše priče.

Možda će jednom postati i pisac. Ali se to još ne zna. Pola dana provodi u velikom školskom parku i zabavlja se sa sjenicama. One mu slijeću na niku i gledaju ga radoznalo svojim malim očima dok im on priča. Ponekad im pokazuje jedan mali smeđi dječiji novčanik, i u njemu novčanicu od deset dolara.

Ispričao sam vam istoriju Džonijevog života samo zato što neiskreni gospodin, čiju sam dječiju knjigu sinoć čitao u gostionici, tvrdi da su djeca neprekidno vesela i da od puste sreće ne znaju gdje im je glava. Što taj čovjek o tome ima pojma!

Životna zbilja ne počinje tek onda kad se počnemo brinuti sami o sebi. Ne počinje tada i ne završava se tada.

Ne naglašavam ove opštepoznate stvari, da biste na osnovu toga uoforažavali bog zna šta. Nikako! Ne naglašavam ih ni zato, da bih vas zastrašio. Ne, ne! Budite srećni koliko god možete! I budite tako veseli da se prav i jate od smijeha!

Zapamtite: Ne zavaravajte se i ne dopustite da vas drugi zavaravaju. Učite se da slobodno gledate nesreći u oči. Ne plašite se ako nešto ne ide kako treba. Ne klonite kad ste u nevolji. Glavu gore! Morate biti čvrsti.

Morate se prekaliti primajući udarce, kako to bokseri vele. Treba da naučite primati i prebolijevati udarce. Inače ćete biti ošamućeni pri prvom udarcu koji vam život zada, jer život, djeco moja, ima vraški tešku rjku. Ako nespremni dobijemo udarac, onda je dovoljno da se još samo muva nakašlje, pa da se već pručimo koliko smo dugi.

Dakle, budite hrabri, budite izdržljivi! Jeste li razumjeli? Ko ovo nauči, napola je već dobitnik. Uprkos primljenim udarcima, sačuvaće dovoljno prisustvo duha da na djelu pokaže ove glavne osobine: hrabrost i razboritost. A upamtite i ovo što ću vam sada reći: hrabrost bez pameti često nas dovodi u nezgodu, a pamet bez hrabrosti nije bog zna šta. Istorija svijeta zna za mnoge epohe kada su glupi ljudi bili hrabri, a pametni kukavice. To nije bilo ono pravo.

Tek kad se hrabri ljudi opamete, a pametni ohrabre, moći će da se osjeti napredak čovječanstva koji je, često, pogrešno ustanovljen.

Dok pišem ove skoro filozofske stvari, sjedim opet na drvenoj klupi za rasklimanim stolom nasred šarene velike livade. Nabavio sam odmah jutros u jednoj radnji zelenu olovku. I iopet se bliži suton. Na Cugšpicu bliješti snijeg. Preko, na gomili drva čuči cmo-bijela mačka i bulji netremice ovamo. Sigurno je začarana. Sa brda se čuje zvono koje moj prijatelj Eduard nosi o vratu. Uskoro će doći po mene i gurkaće me svojim malim rogovima.

Gotfrid, paunovac, danas se nije pojavljivao. Valjda mu se ništa nije desilo.

A sutra konačno počinjem novogodišnju priču. U njoj će biti govora o junacima i kukavicama, o mudrim i glupima. Jer u jednom internatu ima svakakve djece.

Sad se sjetih: Da li svi znate šta je internat? Internat je neka vrsta škole sa stanom, a mogao bi se nazvati i đačkom kasarnom. Tu stanuju dječaci. Jedu u velikoj trpezariji za velikim stolovima koje sami postavljaju. Spavaju u velikim spavaonicama. Rano izjutra dolazi domaćin zgrade i vuče za zvono koje zvoni veoma bučno. Nekoliko maturanata dežura u spavaonici. Oni motre kao lovački psi da ostali munjevito brzinom poskaču iz postelja. Neki dječaci ne nauče nikad da uredno namjeste svoju postelju i zbog toga ostaju subotom i nedjeljom u sobama i moraju za kaznu da rade zadatke dok ostali imaju izlaz. (Tako neće naučiti kako se namješta postelja).

Đački roditelji žive u udaljenim gradovima ili na selu gdje nema viših škola i djeca dolaze kući samo o raspustu. Poneki dječaci bi najradije ostali kod kuće i kad prođe raspust, a drugi bi čak i za vrijeme raspusta rado ostali u školi, samo kad bi to roditelji dozvolili.

A onda postoje i takozvani eksternisti. Oni su iz istog grada u kome je i gimnazija, i ne stanuju u školi, već kod kuće.

Evo, baš se pomalja iz tamnozelenelne jelove šume moj prijatelj Eduard, to divno tele. Upravo se zaletio i kaska prema meni i mojoj drvenoj klupi. Moram da prekinem s radom. Dolazi po mene.

Sad stoji kraj mene i gleda me s puno milošte. Izvinite, dakle, što prekidam. Sutra ću ustati rano i konačno ću početi s novogodišnjom pričom. Mati mi je juče pisala i interesovala se dokle sam stigao s pričom.

PRVA GLAVA

S A D R Ž A J

Pentranje po fasadi; nekoliko mladića koji uče igranje; odlikaš koji zna jako da se razbjesni; velika;, bijela, vještačka brada; izvještaj o avanturama »Letećeg razreda«; pozorišna proba sa stihovima i neočekivani prekid.

Dvije stotine stolica se pomače. Dvjesto gimnazijalaca ustade bučno, i poče da se gura prema glavnim vratima trpezarije. Ručak u kirhberškom internatu bio je završen.

— Dovraga! — reče Matija Zelbman, učenik petog razreda, svome susjedu za stolom. — Što sam gladan! Neophodno mi je potrebno dvadeset pfeniga za jednu kesu kolačića. Imaš li novaca?

Mali plavokosi Uli Zimem iskopa novčanik iz džepa i pruži dva groša svome vječno gladnom prijatelju šapćući: — Evo, Mac, ali nemoj da te uhvate. Lijepi Teodor čutva stražu u vrtu. Vidi li te samo da si istrčao kroz kapiju, gotov si.

— Eh, kukavice jedna, ne dosađuj mi s tvojim glupim maturantima, — reče Matija važno i strpa novac u džep.

— I ne zaboravi da dođeš u gimnastičku dvoranu! Imaćemo opet probu.

— Važi! — reče Mac, klimnu glavom i odleti da što prije nabavi kolačiće kod pekara Šerfa u Sjevernoj ulici.

Napolju je padao snijeg. Nova godina je bila na pragu i osjećala se prosto u vazduhu . . . Većina učenika je istrčala u park i grudala se. Kad bi naišao neki zamišljeni prolaznik, zatresli bi mališani svom snagom drveće, tako da bi snijeg počeo da jako prši. Stostruki smijeh orio se vrtom. Nekoliko učenika viših razreda šetalo je važno prema Olimpu sa cigaretama u ustima

i zadignutim kragnama na kaputima. Olimpom je nazivan već decenijama jedan udaljeni tajanstveni brežuljak na koji su smjeli da stupe samo učenici najviših razreda. Na ovom brežuljku nalazili su se, prema pričanju, stari germanski žrtvenici kraj kojih su svake godine u proljeće održavane tajanstvene svečanosti za prijem novih članova. Brrr!

Ostali učenici su ostajali u školskoj zgradi i odlazili gore, u sobe, da čitaju, pišu pisma, da otpjavaju malo iza ručka ili da nešto rade. Iz soba sa klavirima razlijevala se glasna muzika.

Klizači su bili na vježbalištu koje je domaćin zgrade prije nedjelji: dana preudesio za klizalište. Iznenada je nastala grdna tučnjava. Tim igrača hokeja na ledu htio je da trenira — ali klizači nisu htjeli da se uklone. Nekoliko učenika prvog i drugog razreda, opremljenih lopatama i metlama, morali su da čiste snijeg. Prsti su im zebli, a na licu im se vidio bijes.

Pred školom se skupila gomila uzbuđene djece i gledala naviše. Na trećem spratu je učenik sedmog razreda, Gebler, išao od sobe do sobe uskim pervazom duž zida, vješto održavajući ravnotežu. Lijepio se kao muva uza zid, pomičući se lagano korak po korak.

Dječacima koji su ga posmatrali zastajao je dah.

Najzad Gebler stiže na cilj i jednim skokom se prebaci u sobu kroz širom otvoren prozor.

— Bravo! — povikaše gledaoci i zapljeskaše oduševljeno.

— Šta se to desilo? — upita jedan maturant koji naiđe nešto kasnije.

— Ah, ništa naročito, — odgovori Sebastijan Frank. — Zamolili smio samo Kreju da proviri kroz prozor, jer Hari nije vjerovao da je razroka. Ostali se nasmijaše.

— Hoćeš žedna da me prevedeš preko vode? — upita maturant.

— O ne! O ne! — odvrati Sebastijan skromno. — Zar vas tako velikog? Pa ja bih pri tome iščasio ruku.

Maturant je smatrao da je pametnije da se što prije izgubi i ode ubrzanim korakom.

Tada dotrča Uli. — Sebastijane, treba da dođeš na probu!

I Sebastijan krenu polagano i podrugljivo recitujući: »Kralj to reče, dječak potrča«.

Pred gimnastičkom dvoranom stajala su već tri dječaka: Džoni Troc, pisac novogodišnjeg komada sa zanimljivim naslovom »Leteći razred«, Martin Taler, najbolji učenik u razredu i istovremeno pozor išni slikar, i Mati ja Zelman, koji je uvijek gladan, a naročito poslije jela, i koji želi da jednom postane bokser. On je žvakao i ponudio nekoliko kolačića malom Uliju koji je upravo dolazio sa Sebastijanom. — Uzmi, jedi i ti štogod da porasteš i ojačaš! — promrmljao je.

— Da nisi tako glup, — reče Sebastijan Macu, — sad bih rekao: kako može razuman čovjek toliko da ždere!

Matija sleže dobroćudno ramenima, žvačući i dalje.

Sebastijan se prope na prste, proviri kroz prozor i mahnu glavom. — Polubogovi opet cupkaju svoj tango.

— Naprijed! — naredi Martin i petorica dječaka udoše u gimnastičku dvoranu. Prizor na koji su naišli očito im se nije svidio. Deset maturanata je u parovima igralo po parketu. Vježbali su za čas igranja. Dugi Tirbah pozajmio je, vjerovatno, od kuvarice šešir i nakrivio ga. Pravio je pokrete kao kakva mlada dama, dok ga je partnerova ruka čvrsto i elegantno držala oko pasa.

Martin je prišao klaviru za kojim je sjedio lijepi Teodor udarajući skroz pogrešno u dirke.

— Baš su mamlazi! — progunda prezrivo Matija. Uli se sakri iza njega.

— Molim vas da prekinete, jer mi hoćemo dalje da vježbamo komad Džonia Troca — reče Martin učtivo.

Igrači se zaustaviše. Lijepi Teodor prekide sviranje i primijeti nadmeno: — Budite ljubazni i sačekajte dok nama dvorana više ne bude potrebna! — Onda nastavi da svira, a maturanti ponovo zaigraše.

Martin Taler, najbolji učenik petog razreda, pocrveni kao paprika, po čemu je inače bio poznat. — Prestanite, molim vas! — viknu oštro. — Doktor Bek nam je dozvolio da održavamo probe u gimnastičkoj dvorani svakog dana od dva do tri sata po podne. To vi dobro znate.

— Kako ti zapravo govoriš sa svojim sobnim starješinom? Je li? — reče lijepi Teodor vrteći se na klavirskoj stolici.

Uli je htio da strugne. Nije imao smisla za opasne situacije. Ali ga Matija čvrsto držaše za rukav kaputa, strijeljajući bijesno očima i gundajući: — Dovraga, da li da mlatnem onog dugog Labana?

— Mir! — reče Džoni. — Martin će to već urediti.

Maturanti su se okupili oko malog Talera kao da će ga progutati. Lijepi Teodor poče opet da svira svoj tango. Tada se Martin probi kroz gomilu, priđe uz sam klavir i zalupi poklopac. Maturanti od čuda zanjemiše. Matija i Džoni požuriše u pomoć.

Ali se Martin i bez njih snađe. — Morate se pridržavati postojećih naređenja isto kao i mi! — vikao je razjareno. — Ne uobražavajte ništa zbog toga što ste slučajno nekoliko godina stariji od nas! Tužite me doktoru Beku, ali zahtijevam da odmah napustite dvoranu!

Lijepom Teodoru je klavirski poklopac bio pričepio prste. Njegovo ljupko lutkasto lice iskrivilo se od bijesa.

— Pričekaj samo, mali! — reče prijeteći i izgubi se.

Sebastijan otvori vrata i duboko se pokloni maturantima koji su odlazili.

Kad su već bili napolju, dodade prezrivo: — Ovi profesionalni plesači se vrte na igrankama sa namazanim gospođicama i smatraju sebe centrom svijeta. Bolje bi bilo da pročitaju malo šta Artur Šopenhauer piše o ženama.

— Ja smatram da su djevojčice vrlo ljupke, — reče Džoni Troc.

— A ja imam jednu tetku koja umije da se boksuje, — dodade ponosno Matija.

— Hajdemo, hajdemo! — viknu Martin. — Jonathan! Proba može da počne!

— Da, — reče Džoni. — Danas ćemo još jednom ponoviti posljednju scenu. Ona još ne ide kako treba. Mac, ti uopšte ne znaš svoju ulogu.

— Kad bi moj stari znao da ja ovdje glumim, odmah bi me izvadio iz škole, — reče Matija. — Ja to činim samo vama za ljubav. Jer ko bi inače igrao svetog Petra, recite? — Onda izvuče iz džepa od pantalona veliku bijelu bradu i stavi je na lice.

Komad koji je napisao Džoni i koji će se prikazivati u gimnastičkoj dvorani o novogodišnjoj svečanosti zvao se, kao što je već rečeno »Leteći razred«. Sastojao se od pet činova. U njemu je opisan život u školi onako kako će to možda i biti u budućnosti, pa je u neku ruku imao proročansku sadržinu. Sebastijan Frank koji će imati vještačke brkove, pretstavljajući profesora koji polazi na put avionom zajedno sa svojim razredom da bi bar ponekad na licu mjesta održao predavanje iz geografije. Nastava će biti leteća, stajalo je u jednom stihu prvog

čina. Ali te riječi nisu bile Džonijeve, već premudrog Sebastijana, koji je, recitujući ih, htio da nasmije nastavnike. Pozorišni dekor pripremio je Martin, najbolji učenic u razredu, pošto je vrlo dobro crtao. Za razboj pričvrstili su ekserčićima avion naslikan na bijelom kartonu. On je imao tri propelera, tri motora i jedna pokretna vrata kroz koja se moglo ući u avion, odnosno u razboj.

Uli Zimern je predstavljao sestru jednog »letećeg Mlenika«. Haljnicu je nabavio od svoje rođake Ursule. Plavu periku s dugim pletenicama htjeli su da pozajme kod frizera Krigera. Bili su tamo prošle subote, kad su imali izlazak, i Uli je isprobao periku. Čovjek ga prosto nije mogao prepoznati. Izgledao je kao prava djevojčica. Iznajmljivanje je stajalo pet maraka. Međutim, frizer Krieger im je rekao da bi im pozajmio periku u pola cijene, ako bi se svi brijali kod njega kasnije, kad budu odrasli. To su mu čvrsto obećali.

Tako je u prvom činu razred poletio avionom. U drugom činu stigao je avion do Vezuva i spustio se na rub kratera. Martin je na jednom velikom kartonu tako lijepo naslikao brdo koje bljuje vatru, da se čovjek prosto uplaši. Da Vezuv ne bi pao, trebalo je karton samo prisloniti uz vratilo, — i Sebastijan, odnosno gospodin nastavnik, mogao je već da drži svoje predavanje u stihovima o prirodi vulkana. Mogao je i da ispituje učenike o Herkulanumu i Pompejima, rimskim gradovima, koje je zatrpala lava. Najzad je pripalio cigaru na plamenu koji je na Martinovoj slici izbijao iz kratera, i onda su odletjeli dalje.

U trećem činu spustili su se kraj piramida kod Gizeha, otšetali se do najbliže naslikane kulise i Sebastijan im je pričao o podizanju ovih džinovskih kraljevskih grobnica. Tada se iz jedne piramide pojavio Džoni,

blijed kao mumija, u ulozi Ramzesa II. Pri tom je, do-
duše, morao da se sagne, jer je karton bio suviše mali.
Ramzes je najprije održao hvalospjev plodonosnim vo-

rnide. Petar klimnu glavom, izgovori neke čarobne riječi
i Uli se odmah zatim pojavi iza jednog naslikanog oblaka.
Jako se obradovaše i zapjevaše novogodišnju pjesmu.

Tu će pjesmu o novogodišnjoj svečanosti pjevati svi
zajedno — gledaoci, nastavnici i učenici. Tako će se, si-
gurno, pretstava dobro završiti.

Danas su probali posljednji čin. Petar, odnosno Ma-
ti ja, sjedio je na stolici pred naslikanom, okičenom jel-
kom, dok su svi ostali sa strahopoštovanjem stajali oko
njega, osim Uli ja koji je još bio r* piramidi. Gladeći
svoju vještačku bijelu bradu govorio je Matija što je
mogao dubljim glasom:

— Takvi kao vi
stižu samo prividno na nebo.
Ovamo stižete u aparatima.
I sve posmatrate kroz durbin.
Ali vjerujte mi: Uprkos takvim djelima
nebo će vam ostati nevidljivo.
Ono je za vas zidovima opasano.
Samo mene vidite, inače ste slijepi.

Martin:

— Jako nam je žao.

Sebastijan:

— Nećemo zbog toga tugovati,
ostaćemo kakvi i jesmo.

Petar:

— Pravo nebo vide samo mrtvi.

.Petar:

- Fotografisanje je ovdje strogo zabranjeno.
Nemamo smisla za takve stvari.
Istražujte tamo gdje se nešto može pronaći.
Nedokučivo ...

Matija zape kod posljednje riječi. Bila mu je suviše teška, i pri tom zaboravi tekst. Buljio je u Džonija, slavnog pjesnika, moleći nijemo za oprostaj. Džoni mu priđe i tiho mu je šapnu.

- Tako je, imaš pravo, — primijeti Mac. — Ali znaš, tako sam gladan. A to jako utiče na moje pamćenje.
— Onda se pribra, nakašlja se i nastavi:

- Ispitujte tamo, gdje se nešto može pronaći.
Man'te se ispitivanja nedokučivog.
Znamo vas mi. Ljutite se,
kad vam je nešto zabranjeno.
Pravite se kao da sve znate,
iako biste još mnogo morali znati,
prije nego što budete znali samo dio deseti.

Džoni:

- Sveti Petar očito pretjeruje.
Nismo tako željni znanja.
Većini bi ono čak i smetalo.

Martin:

- A glupost, Petre, čini čovjeka blaženim.

Sebastijan:

- Čuli smo da vi sve znate.
Nije li vam možda poznato
da smo izgubili jedno malo dijete?
Pošlo je za Ramzesom i iščezlo.
Sad luta kroz lavirint
piramide.

Petar:

Jarirtn riiiet.ftl

DRUGA GLAVA

S A D R Ž A J

Poblži podaci o Nepušaeu; tri pravopisne greške; Ulijev strah od kukavičluka; vojno savjetovanje u željezničkom vagonu; slanje izviđača Fridolina; razlog zbog čega su napali Krojckama; kros upetoro.

Nepušačem su nazivali jednog čovjeka čije pravo ime nisu ni znali. Nisu ga nazvali Nepušačem zato što nije pušio; štaviše, pušio je vrlo mnogo. Često su ga posjećivali. Posjećivali su ga krišom i voljeli ga. Voljeli su ga skoro isto toliko kao i svog vaspitača, doktora Johana Beka, ia to znači mnogo.

Nazvali su ga Nepušačem, jer je u njegovom vrtu stajao jedan rashodovani željeznički vagon, u kome je stanovao ljeti i zimi. U ovom vagonu su bili sve sami odjeljci drugog razreda za nepušače. Kada se prije godinu dana doselio u baštensku koloniju, kupio ga je za sto osamdeset maraka od njemačkih državnih željeznica. Malo¹ ga je prepravio i živio sada u njemu. Ostavio je na kolima male bijele natpise, na kojima je stajalo »Nepušači«.

Ljeti i s jeseni cvjetalo je u njegovom malom vrtu prekrasno cvijeće. Kad bi bio gotov sa presađivanjem, zalij evanj em i plijevljenjem, legao bi u zelenu travu i čita© jednu od mnogih knjiga koje je imao. Zimi je, naravno, najviše boravio u kolima. Zagrijavao je svoju čudnu krču pomoću male okrugle peći, čiji je plavkasto-crni čunak virio kroz krov i ponekad užasno dimio.

Riješili su da mu Džoni preda novogodišnje poklone. (Džoni će ostati ovog puta u školi za vrijeme novogodišnjeg raspusta, jer je kapetan otputovao u Njujork). Prikupili su novac i već nabavili nekoliko poklona: tople čarape, duvan, cigarete i jedan crni poluver, nadajući se da će mu dobro stajati. Iz opreznosti su se sporazumjeli sa trgovcem da ga mogu i zamijeniti.

Martin je plaćao samo polovinu školarine, jer su mu roditelji bili siromašni. Pošto, je imao malo novaca, izradio je za Nepušača jednu sliku. Zvala se »Usamljenik«, i na njoj se vidio čovjek kako sjedi u malom vrtu, među raznobojnim cvijećem. Kraj ograde su stajala tri dječaka, mašući rukama, a on ih je promatrao ljubazno, ali i sa nešto tuge u očima. Na njegovim ramenima i rukama čučale su pitome sjenice i crvendaći, a nad glavom mu je bilo čitavo kolo šarenih leptirova.

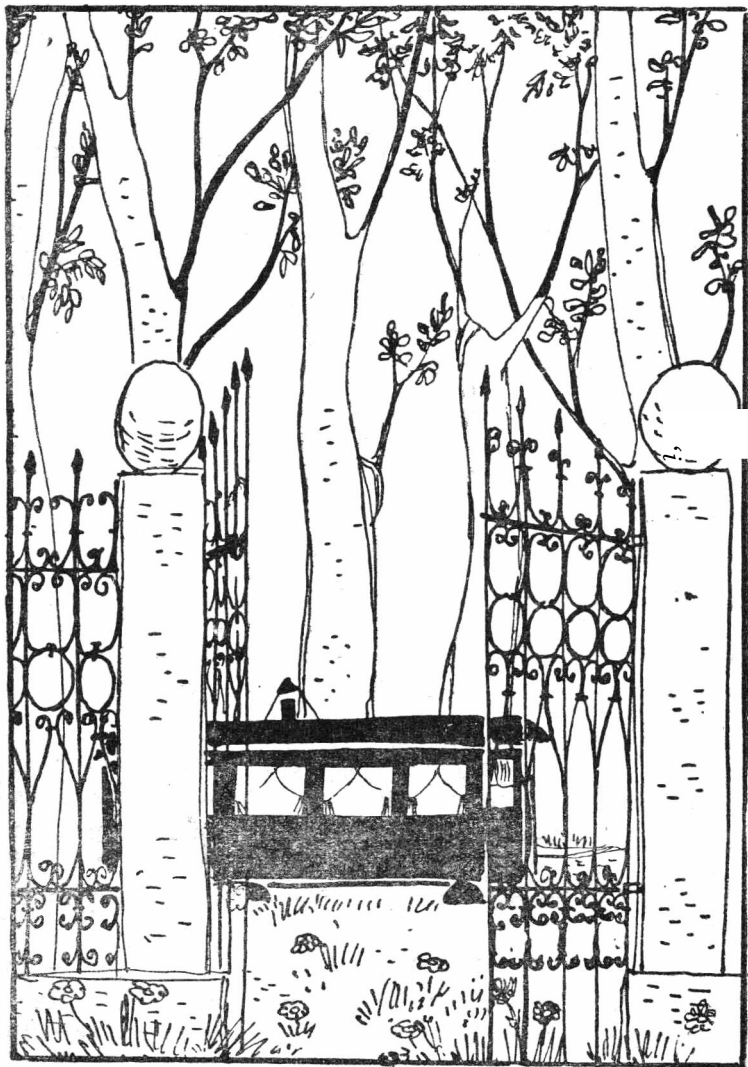
Bila je to (vrlo lijepa slika. Martin je na njoj radio najmanje četiri sata.

Ovim poklonima Džoni bi iznenadio Nepušača uoči Nove godine. Znali su da će biti sam samcat. A to im je bilo žao.

Uveče je Nepušač uvijek oblačio svoje najbolje odijelo i silazio u grad. Pričao im je da daje časove klavira. Nisu mu to vjerovali, iako mu nisu protivurječili. Rudi Krojckam, koji je bio ekstemista i mnogo hodao po gradu, tvrdio je da Nepršač svira na klaviru uveče i do kasno u noć u periferiskoj krčmi »Posljednja kost« i da za to dobija marku i po i toplu večeru. To, doduše, nije bilo dokazano, ali je ipak bilo moguće. A bilo im je i svejedno. Sigurno je bilo samo to da je bio krasan i pametan drugar, i da je, vjerovatno, imao mnogo nesreće u životu. Nije ličio na čovjeka kome je oduvijek bio cilj da svira šlagere po zadimljenim krčmama.

Često su već krišom dolazili k njemu i tražili savjet. Prije svega onda kad nisu htjeli da pitaju svoga vaspitača. Doktor Bek je imao nadimak Justus. To na našem jeziku znači pravični. Zaista doktor Bek je bio pravičan. Upravo zbog toga su ga toliko i poštovali.

Katkada su im bili potrebni savjeti u slučajevima gdje je bilo teško razdvojiti pravdu od nepravde. Onda

se nisu usuđivali da idu Justusu, već su se hitro pentrali preko ograde, da bi pitali Nepušača.

Martin, Džoni, Sebastijan i Fridolin, ranjeni ekster-nista, uđoše kroz kapiju pustog i snijegom zavijanog vrta. Martin zakuca. Onda iščezoše u željezničkom vagonu.

Mati ja i Uli ostadoše pred vratima. — Biće, izgleda, opet propisne tučnjave, — primijeti Matija veoma zadovoljno.

A Uli reče: — Prije svega moramo gledati da ponovo dobijemo sveske sa diktatima.

— Apsolutno ne! — odvrati Matija. — Imam mračno predosjećanje da sam naškrabao strašne gluposti. Čuj, mali, piše li se »Je li« zajedno?

— Ne, — odgovori Uli, — već odvojeno.

— Aha, tu sam već pogriješio, — reče Matija.

— A radiću? sa č?

— Ne, već sa ć.

— Piše li se to odvojeno?

— Ne, već zajedno.

— Ah, dovraga! — reče Matija. U dvjema riječima tri greške. Prava trka za rekordima! Ja sam za to da nam realci predaju Krojckama, a da zadrže sveske sa diktatima.

Čutali su neko vrijeme. Uli je cupkao s noge na nogu pošto mu je bilo hladno. Najzad on reče: — I pored svega toga, Mac, odmah bih se mijenjao s tobom. Ne pravim, doduše, tako mnogo grešaka u diktatu, a ni u računu. Ali bih vrlo rado imao tvoje slabe ocjene, kad bih mogao da budem hrabar kao ti.

— To je prava besmislica, — objasni Matija. — Ja sam ti glupan, pa gotovo. Moj stari može da plaća za mene koliko hoće pomoćnih časova. Neću ipak nikad shvatiti te tričarije. Pravo da kažem, sasvim mi je svejedno kako mora da se piše je li, radiću, džep itd. Kasnije ću postati

boksuerski ŝampion, a tu mi ne treba pravopis. A ti moŝeŝ da se oslobodiŝ svoga kukaviĉluka, ako samo hoĉeŝ.

— Kad bi samo mogao da pojmiŝ ŝta sam sve radio, da bih se odvikao plaŝijivosti — primijeti Uli utuĉeno i protrlja ukoĉene prste... To niko ne bi izdrŝao. Svaki put namjeravam da ne bjeŝim i da ne dozvolim da mi se ma ŝta prigovori. To sasvim ĉvrsto odluĉim. Ali ĉim to treba na djelu dokazati, nestane me. Uh, ala je to odvratno kad ĉovjek osjeĉa da drugi uopŝte nemaju povjerenje u njega.

Eh, pa ti bi baŝ morao jednom da uĉiniŝ bilo ŝta ŝto bi im ulilo poŝtovanje, — reĉe Matija. — Neŝto sasvim smjelo. Neka pomisle: sto mu gromova, ŝto je Uli silan. U njemu smo se grdno prevarili. Zar ne misliŝ i ti tako?

Uli to potvrdi, obori glavu, udarajuĉi vrhovima ĉizama o jednu letvu na ogradi. — Sav sam se smrzao, — priznaĉe najzad.

— Nije ĉudo, — dodade Matija strogo, — premalo jedeŝ! To je prava bruka. ĉovjek prosto ne moŝe da te gleda. Osim toga, valjda ĉezneŝ i za kuĉom, ŝta li?

— Eto, ide veĉ nekako, — reiee Uli tiho. — Samo je ponekad uveĉe teŝko gore, u spavaonici, kada oni tamo u artiljeriskoj kasarni sviraju poveĉerje. — On se zastiĉi.

— A ja sam veĉ opet gladan! — uzviknu Matija, ljut na samog sebe. — I jutros sam bio gladan dok sam pisao diktat. Najradije bih upitao profesora Krojckama da li bi mi pozajmio kriŝku hljeba s maslacem. Umjesto toga, morao sam da razmiŝljam da li se te glupe rijeĉi piŝu odvojeno ili sastavljeno, sa ĉ ili ĉ.

Uli se nasmija i reĉe: — Mac, skini veĉ jednom s lica tu bijelu bradu!

— Pobogu, zar mi to runo joŝ visi na licu? — upita Matija. — To je sliĉno meni. — On strpa bradu u dŝep,

saže se, napravi jednu gomilu gruda, pa poče svom snagom da gađa Nepušačev dimnjak. Pogodio je dva puta.

U željezničkim kolima sjedjela su četiri dječaka nemirno na izlizanim plišanim jastucima. Njihov prijatelj Nepušač nije uopšte bio star. Mogao je imati oko trideset pet godina. Nosio je izbljedjelu trenerku. Stojeći naslonjen na dovratnik, pušio je na malu englesku lulu i smiješeci se slušao Fridolinov opširni izvještaj o napadu. Najzad dječak završi.

Sebastijan reče: — Najpametnije će biti ako Fridolin odmah odleti i neprimjetno utvrdi kod Krojckamovih da li se Rudi u međuvremenu vratio i da li je donio sveske sa diktatima.

Fridolin skoči i pogleda Nepušača. Ovaj klimnu glavom, a Martin povika: — Ako Rudi ne bi bio tamo, moraćes da kažeš djevojci u čemu je stvar, da profesor ne bi nešto saznao.

— A onda ćeš otići pred Egerlandovu kuću, — reče Sebastijan. — Tamo ćemo te čekati, pa ako banda još ne bude izručila Rudija i sveske, popečemo se Egerlandu na grbaču. On je rukovodio napadom. Njega moramo loviti. Možda ćemo ga zarobiti kao taoca, a onda ćemo pregovarati s ostalim učenicima realke i pustiti ga u zamjenu za Rudija.

— Dobro dakle, — reče Fridolin na to. — Znete gdje stanuje Egerland, zar he? Šumarska ulica broj 17. Do viđenja! Ali svakako budite tamo!

— Važi! — povikaše ostali. Fridolin pruži Nepušaču ruku, koju mu je neprijatelj izgrebao, te je bila zavijena maramicom, i odjuri. I ostali dječaci ustadoše.

— Objasnite mi samo kako su Egerland i ostali realci došli na misao da uhvate profesorovog sina i da zaplijene vaše naučne spise? — reče Nepušač svojim jasnim i umirujućim glasom.

Dječaci su ćujtali. Najzad Martin reče: — To je nešto za našeg pjesnika. Pričaj, Džoni.

Džoni uze riječ. — Ovaj napad ima dugu predistoriju, — poče da priča. — Već je opštepoznata stvar da su realci odavno s nama u zavadi. Kažu da je isto tako bilo i prije deset godina. To je neprijateljstvo između škola, a ne između učenika. Učenici ostvaruju samo ono što im propisuje školska hronika. Prošlog mjeseca, kada smo imali izlaz, oteli smo im na igralištu zastavu. To je neka vrsta gusarske zastave sa odvratnom mrtvačkom glavom. Odbili smo da vratimo plijen. Tada su se oni telefonom žalili Justusu i on je napravio strašan lom. Međutim, nismo ništa odali. Zaprijetio nam je: — Ako zastava ne bude u roku od tri dana u rukama realaca, ne smijete me dvije nedjelje pozdravljati.

— Čudna prijetnja, — primijetio je Nepušač i smijehio se zamišljeno. — Da li je ona djelovala?

— Kao puška! — reče Džoni. — Idućeg dana našli su realci ponovo svoju zastavu. Ležala je u dvorištu, kao da je pala s neba.

Sebastijan upade Džoniju u riječ: — Cijela stvar je imala samo jednu grešku. Zastava je bila malo poderana.

— Malo previše poderana, — ispravi ga Martin.

— A sada oni hoće da se svete sveskama za diktate, — zaključí Sebastijan svoje izlaganje oštroumno kao i uvijek.

— No, pa krenite u taj vaš preistorijski rat, — reče Nepušač. — Možda ću doći na bojište u Šumarsku ulicu da previjem ranjenike. Moram samo brzo da se presvućeni. A vaš Justus mi se sve više dopada.

— Da! — viknu Martin oduševljeno. — Doktor Bek je sjajan čovjek!

Nepušač se neprimjetno trže. — Kako se zove taj vaš Justus?

— Doktor Johan Bek — reče Džoni. — Poznajete li ga možda?

— Ni govora, — odvrati Nepušač. — Nekada sam poznavao jednog čovjeka sa sličnim imenom. Ali sada krenite u ratni pohod, vi, Hotentoti! Nemojte samo nikome skrhati vrat! Ni sebi, ni drugima! Staviću još samo komad uglja u svoj kamin i presvući se.

— Doviđenja! — viknuše trojica dječaka i izjuriše u ibaštu.

Napolju reče Sebastijan: — Kladio bih se da poznaje Justusa.

— To nas se ništa ne tiče, — izjavi Martin. — Ako hoće da ga posjeti, — adresu sada zna.

Naiđoše na Matiju i Ulija. — Najzad, — progundā Matija. — Uli se skoro već smrzao.

— Kros će nas zagrijati. Naprijed! — reče Martin, I onda potrčāše prema gradu.

TREĆA GLAVA

SADRŽAJ

Fridolinov povratak; razgovor o najzgodnijem odlikašu Evrope; najnovija ljutnja gospođe Egerland; izaslanik koji kasa pješke; uslovi koji su neprihvatljivi; podesan plan bitke i još podesniji Nepušačev savjet.

Snijeg je još uvijek padao. Dok su dječaci jurili, izbijala im je iz usta para, kao da puše debele cigare. Pred svjetlosnim reklamama na trgu Barbarose stajalo je nekoliko eksternista, učenika III razreda. Htjeli su da odu u kino i čekali su početak pretstave.

— Samo produžite mirno dalje, — doviknu Martin svojim drugovima. — Stići ću vas već. — Onda pride učenicima trećeg razreda. — Mogli biste nam učiniti jednu uslugu, — reče on. — Nemojte ići u kino! Realci su zarobili Krojckama, i mi ga moramo oteti.

— Treba li odmah da pođemo? — upita učenik trećeg razreda Smic. On je bio malen i okrugao kao lopta, i nazivali su ga Burencetom.

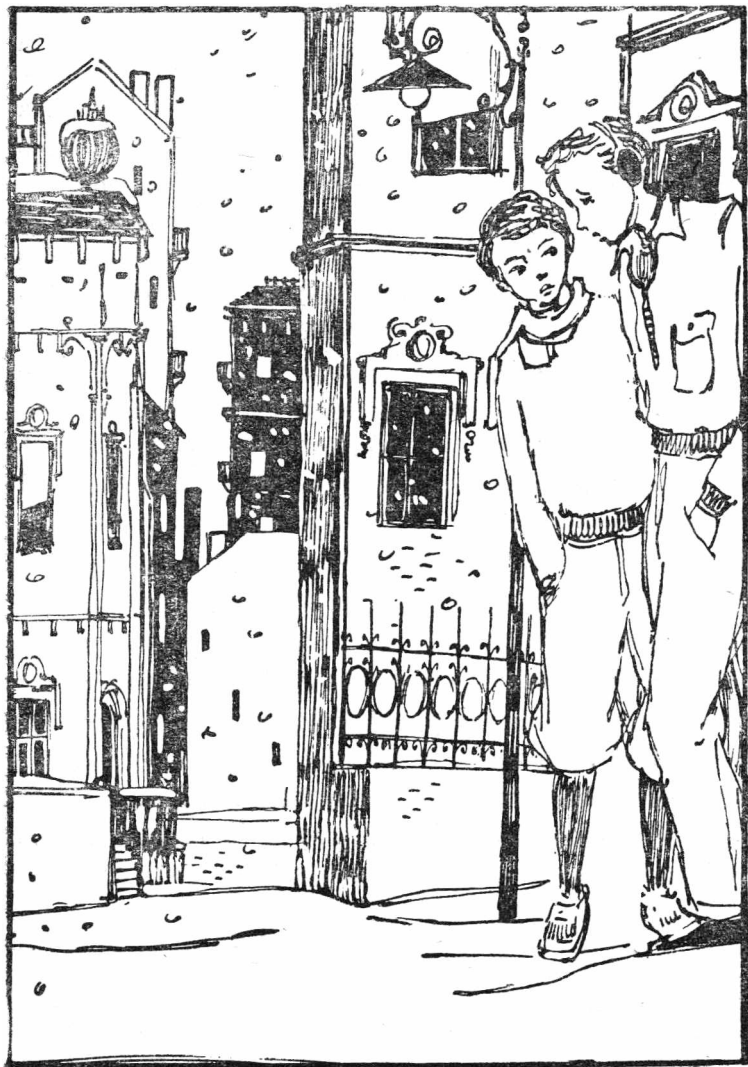
— Ne, — odvrati Martin. — Ima vremena. Budite, molim vas, za četvrt sata na uglu Majurske i Šumarske ulice. Povedite još nekoliko dječaka. Rasporedite se pri dolasku. Kape strpajte u džepove, inače će realci prerano saznati da nešto pripremamo.

— Dobro, Martine, — reče Burence.

— Dakle, oslanjam se na vas.

— Važi, — pavikaše učenici trećeg razreda. I Martin odjuri dahćući. Stiže ostale i odvede ih zaobilaznim putem do Šumarske ulice, da ih ne bi primijetili. Zaustaviše se na uglu Majurske ulice.

Nešto kasnije doletje Fridolin.

— Sta je? — upitaše svi u jedan glas.

— Rudi još nije kod kuće, — reče skoro bez daha.
— Djevojka, srećom, nije tako glupa kao što izgleda. Ona će uvjeriti profesora da je Rudi pozvan k meni na ručak.

— Biće gužve, — zadovoljno izjavi Matija. — Idem časkom do broja 17, da razbijem Egerlanda u atome.

— Ti ćeš ostati ovdje, — zapovijedi Martin. — Same batine nam neće pomoći. Možeš Egerlandu i glavu skinuti, pa opet nećemo znati gdje se nalazi Krojckam sa sveskama. Pričekaj samo, bićeš nam već potreban.

— To je zadatak za mene, — primijeti Sebastijan Frank, a imao je i pravo. — Otići ću tamo kao parlamentaran Možda će se stvar riješiti pregovorima.

— Upravo tako i izgledaš, — reče Matija uz podrugljiv osmijeh.

— Bar ću otkriti gdje se nalazi Rudi. I to nešto vrijedi, — reče Sebastijan.

On krenu, Martin ga malo otprati.

Matija se nasloni na banderu, izvuče jednu svesku iz džepa i poče micati usnama kao da računa.

Uli se već opet smrzavao.

— Sta to računaš, Mac? — upita on.

— Svoje dugove, — priznade Matija žalosno. — Oguću svoga starog ovim svojim žderanjem. — Onda zatvori svesku, ostavi je i reče: — Fridoline, daj mi koji groš! Za dobru stvar! Vratću ti dug najkasnije prekosutra. Stari mi je pisao da mi je poslao novac za put, a povrh toga još dvadeset maraka. Ako sad ništa ne pojedem, neću moći poslije da se tučem.

— To je čisto iznuđivanje, — reče Fridolin i dade mu deset pfeniga.

Matija poleti kao strijela u najbližu poslastičanicu. Kad se vratio, žvakao je blaženo i pružao i drugima kesu. Unutra su bile zemičke. Ostali nisu htjeli da uzmu. Fridolin je napeto provirivao iza ugla. Džoni Troc je posmatrao izlog jedne radnje, kao da tamo u najmanju rukut leži blago Inka. Po tome su ga već poznavali. Kad god je nešto posmatrao, pravio je takvo lice kao da to još nikada nije vidio. Valjda je zato i govorio tako malo. Stalno je bio obuzet gledanjem i slušanjem.

Tada se Martin pojavi iza ugla, ali im samo mahnu rukom i iščeznu u kući, na uglu Majurske ulice. Uživajući u Matijinom apetitu, Uli reče: — Martin je sjajan, zar ne? Kako je samo maloprije izbacio maturante iz gimnastičke dvorane!

— Martin je nesumnjivo najzgodniji odlikaš Evrope.
— primijeti Matija žvačući. — Strašno je vrijedan, a ipak nije laktaš. Otkako je u ovoj školi, uvijek je najbolji u razredu, a ipak učestvuje u svakoj važnijoj tučnjavi. On plaća polovinu školarine, prima stipendiju, a i ponosan je veoma. Ako je u pravu, spreman je da se bori, pa makar se radilo o maturantima i nastavnicima, ili čak i samim carevima i kraljevima.

— Mislim da mu Justus služi kao uzor, — reče Uli, kao da odaje neku veliku tajnu. — Voli pravičnost. To je, vjerovatno, put da čovjek postane valjan.

Sebastijan zazvoni na trećem spratu u Šumarskoj ulici broj 17. Kod Egerlandovih otvori vrata jedna žena i pogleda ga mrzovoljno. — Idem sa vašim sinom u isti razred. Mogu li s njim da govorim? upita Sebastijan.

— Danas ovdje vri kao u košnici, — progun'đa žena.
— Šta se to s vama dešava? Jedan dolazi po ključ od podruma, da bi ostavio svoje sanke. Drugome treba konopac, a ostali mi hodaju po stanu i prljaju mi ćilime.

Sebastijan očisti čizme na slamnom otiraču i upita:
— Je li sada sam u sobi, gospodo Egerland?

Ona klimnu neljubazno glavom i pusti ga unutra. — Tamo je njegova soba, — reče i pokaza na jedna vrata u dnu hodnika.

— Ah, dok nisam zaboravio, — reče dječak, — jesu li vam već vratili ključ od podruma?

— Da nećeš i ti da ostaviš sanke? — otsiječe žena.

On odmahnu glavom. — Niip neohodno nntrohnn

tak dječaka stajalo je u Majurskoj ulici, napeto iščekujući parlamentarca, dok su im se noge smrzavale.

— Traže da im se izvinimo jednim pismom zbog pozicijepane zastave, — izvijesti ih Sebastijan. — Osim toga, treba pismeno da ih zamolimo da nam puste zarobljenika i vrate sveske.

— Tome bi se i budale nasmijale! — uzviknu Matija.
— Naprijed, drugovi! Hajde da ih pomlatimo!

— A gdje je Martin? — rpita Uli zabrinuto.

— A gdje je, zbilja, Krojckam? — zapita Džoni Troc.

— Mislim da su ga zatvorili i svezali u Egerlandovom podrumu, — primijeti Sebastijan. — Nešto tako sam nasluthio po riječima Egerlandove stare. Tražili su od nje ključ od podruma i konopac.

— Dakle, veselo naprijed! — povika Burence. Ostali su to jedva dočekali.

Tada dojuri Martin. — Naprijed, oni se već skupljaju u dvorištu!

Sebastijan mu je podnio izvještaj.

— Pa gdje si bio cijelo vrijeme? — upita Uli.

Martin pokaza kuću na uglu Majurske ulice. — Odande se vidi u Egerlandovo dvorište. On je izvjesio crnu maramu i zaurlao »E-hej!«, a sada se prikuplja banda iz okol-

ulice u kuću, a druga će polovina, pod mojim voćstvom, udariti nekoliko minuta kasnije, preko zida iz one kuce na uglu, u kojoj sam upravo bio.

— Pričekajte malo, — reče neko iza njih. Oni se uplašeno okrenuše.

Tu je stajao Nepušač, osmjehujući se. — Dobar dan! — povikaše svi, uzvraćajući mu osmijeh.

— Ne ide tako, to što namjeravate, — objasni im. — Egerland je već skupio tridesetak dječaka. Sad sam ih baš posmatrao. Osim toga, vaš će rat izazvati takav lom da će se i policija umiješati.

— A onda će to saznati obje škole, — reče Uli cvo-koćući, — i biće skandala pred samu Novu godinu!

Matija strogo pogleda maloga.

— Pa da, to je istina, Mac, i nisam to rekao zato što se bojim, — reče Uli zbunjeno.

— Sta nam vi, dakle, savjetujete? — upita Martin Nepušača.

— Vidite li preko ono gradilište? Pozvaćete realce da se tamo s njima razračunate. Onda ćete prirediti dvoboj. Zašto da se svi tuku. I jedni i drugi treba da istaknete po jednoga pretstavnika. Dovoljno je da se dvojica tuku. Ako vaš pretstavnik pobijedi, moraće vam bezuslovno izručiti zarobljenika.

— A ako realac pobijedi? — upita ironično Sebastijan.

— Dovraga! — reče Matija. — Zar si odjednom poludio? Ja ću još nabrzinu pojesti zemičku. — On uvuče ruku u kesu, i poče da žvaće. Realci će istaći Vaverku, a njega ću likvidirati lijevom rukom.

— Dobro, — uzviknu Martin, — pokušajmo tako. Sebastijane, leti i dovedi ih na gradilište! Mi već polazimo tamo.

— Za svaki slučaj, napravite čitavo brdo gruda, ako nešto ne bi bilo u redu! — uzviknu Sebastijan i izgubi se u trku, iza ugla

ČETVRTA GLAVA

S A D R Ž A J

Dvoboj sa tehničkim nokautom; kako su realci pogazili riječ; Egerlandov unutrašnji konflikt; Martinov tajni plan borbe; nekoliko šamara u podrumu; gomilica pepela; dozvola da mogu pobijediti i Egerlandovo povlačenje.

Na jednoj strani gradilišta stajali su gimnazijalci, a na drugoj realci. Odmjeravali su jedni druge ljuti tim pogledima. Formalni susret vođa izvršen je u sredini igrališta. Sebastijan je kao posrednik došao sa Egerlandom. — Naši protivnici su prihvatili prijedlog, — reče Martinu. — Dvoboj će se, dakle, održati. Istakli su kao svoga pretstavnika Hajnriha Vaverku.

— U naše ime će istupiti Mati ja Zelbman, — izjavi Martin. — On predlaže da se turnir završi, ako jedan od boraca pobjegne sa ringa ili ako bude onesposobljen za dalju odbranu.

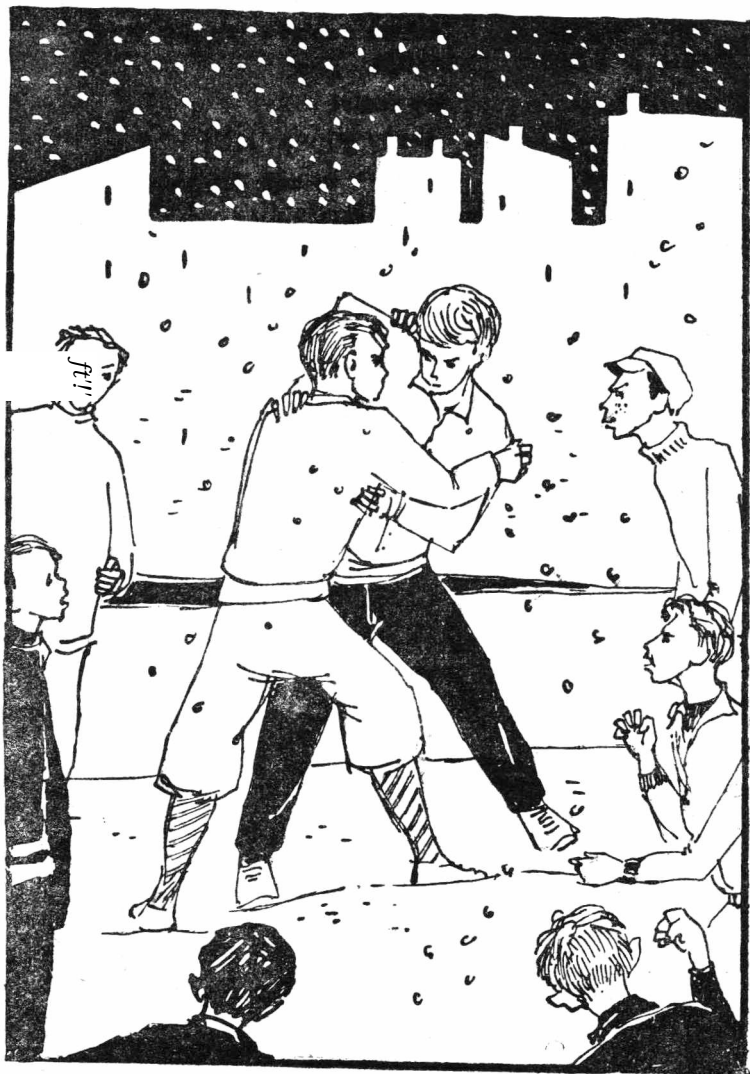
Egerland baci pogled na Vaverku, koji je bio visok i snažan momak. Vaverka, smrknut, pristade, a Egerland reče: — Primamo usloive za borbu.

— Ako naš pretstavnik pobijedi, — objasni Sebastijan, — izručićete nam bezuslovno zarobljenika i sveske. Ako pak Vaverka pobijedi, možete ih zadržati.

— A onda ćete se vi pismeno izviniti? — upita Egerland podrugljivo.

— Onda ćemo u svakom slučaju iznova pregovarati, — reče Martin. — U najgorem slučaju napisaćemo čak i pismo. Ali najprije će se održati dvoboj.

— Molim vo'đe da se vrate svojim družinama! — povika Sebastijan.

Sada je prostor među neprijateljskim vojskama bio prazan. S lijeva je, iz redova realaca istupio Vaverka, a s desna se približavao Matija.

— Eh-ej! — povikaše realci.

— Naprijed! — povikaše gimnazijalci.

Borci su sada stajali jedan prema drugom, premjeravajući se. Nastao je tajac. Očekivali su početak borbe. Nijedan nije htio da počne.

Tada se Vaverka munjevitom brzinom saže i povuče protivnika za noge. Matija pade na leđa i pruži se koliko je dug u snijeg. Protivnik se baci na njega i poče da ga udara.

Realci su urlali od oduševljenja. Gimnazijalci su se uplašili. Cvokoćući od zime i uzbuđenja, Uli je neprestano tiho ponavljao: — Molim te, Mac, budi vrlo oprezan. Mac, budi vrlo, vrlo oprezan. Macika, čuvaj se!

Izenada je Matija uspio da ščepa Vaverkinu desnu ruku. Polako i nemilosrdno ju je uvrtao. Vaverka je psovao kao kočijaš, ali mu to nije pomoglo. Morao je da popusti i otkotrljao se u stranu. Matija zgrabi Vaverkinu glavu i zari protivnikovo lice duboko u snijeg. Realac je mlatarao nogama. Nestajalo mu je daha.

Matija ga iznenada pusti i otkoči tri koraka unazad, očekujući sljedeći napad. Lijevo oko mu je bilo natečeno.

Vaverka stenjući ustade, ispljunu punu šaku snijega i bijesno jurnu na Matiju. Ali Matija se saže, realac preleti preko njega kao štuka i pade opet u snijeg. Gimnazijalci su se smijali i trljali zadovoljno ruke. Matija se okrenu svojim prijateljima i doviknu: — Sad zapravo tek počinjem!

Vaverka ustade i stisnu pesnice, iščekujući. Matija se približi, zamahnu i udari. Protivnik uzvрати udarac. Mac raspali ponovo. Tako su se neko vrijeme mlatili, ali nijedan

nije vidno prednjačio. Tada se Matija saže. Vaverka spusti pesnicu da bi zaštitio tijelo. Mac skoči, raspali i pogodi realca u nezaštićenu bradu.

Vaverka zatetura i zavrti se kao pijan; nije mogao više da podigne ruke. Bio je potpuno osamićen.

— Naprijed, Mac! — đoviknu Sebastijan. — Do-
tući ga!

— Ne! Nek najprije još jednom dođe k sebi! — uz-
viknu Matija.

Vaverka se s mukom saže i strpa sebi šaku snijega za vrat. To mu povratu snagu. Iznova -podize pesnice i jurnu na Matiju. Ovaj otkoei u stranu, a Vaverka prošiša pored njega. Realci zarirlaše: — Eh-ej! — Vaverka zastade, okre-
nu se kao bik u areni i zamumla: — Hodi ovamo, ništarijo!

— Pričekaj, reče Matija. On se približi i podnese mu pesnicu pod nos. Vaverka raspali, prn bijesa. Time je opet otkrio lice i odmah je dobio takav udarac iza uha da je sjeo. Ponovo je ustao, doteturao do Matije, ali mu ovaj opali nekoliko šamara. Šamari više nisu ni bili potrebni. Bio je potpuno potučen. Matija ščepa nemoćnog protivnika za ramena, okrenu ga i udari nogom. Kao navijena lutka otišao je Hajnrih Vaverka, posrćući, sa ringa sve do realca, nijemih od zaprepašćenja. Da ga nisu zadržali, ote-
turao bi i dalje.

Matiju su oduševljeno dočekali. Svi su mu čestitali. Uliju se sijalo lice od zadovoljstva. — Ala sam zbog tebe pretrpio straha! — reče on. — Boli li te oko jako?

— Sitnica, nije vrijedno govora, — promrmlja po-
bjednik ganuto. — Uostalom, da li si sačuvao moju pos-
ljednju zemičku? — Mali mu pruži fišek i Matija poče
opet da žvaće.

— Sada ćemo brzo otići po Krojckama! — uzviknu
Burence.

Međutim, dogodilo se drukčije. Egerland se pojavi, sa zbunjenim izgledom, i reče: — Jako mi je žao. Moji drugovi neće da vam izruče zarobljenika.

— Pa to je nemoguće, — primijeti Martin. — Mi smo unaprijed sasvim tačno sve ugovorili! Ne možete., tako jednostavno pogaziti riječi.

— Slažem se potpuno s tobom, — odgovori Egerland odlučno. — Ali oni mi otkazuju poslušnost. Ne mogu protiv toga ništa da učinim.

Martin opet, po svom običaju, pocrveni: — To' je nevjerovatno. Poštuj li ti derani kakav red? — viknu on van sebe.

— Dovraga! Da sam to znao, — reče Matija žvaćući, smrvio bih prosto Vaverku. Uli, kako se piše umijesiti?

— Sa ije, — odgovori Uli.

— Umijesio bih ga kao pitu, — reče Matija.

— Čitava ova stvar mi je užasno neugodna — dodade Egerland. — Ja se, zapravo, slažem s vama, ali ipak moram da budem uz svoje drugove, zar ne?*

— Naravno, — odgovori Sebastijan. — Ti baš nemaš sreće. Ti si tipičan primjer čovjeka kod koga se sukobljavaju dužnosti. Tako nešto često se dešavalo.

Nepušač lagano pređe preko dvorišta, klimnu Matij i glavom u znak priznanja i zainteresova se šta se to sada zbiva. Sebastijan ga obavijesti o toku događaja. — Sto mu gromova! — reče Nepušač. — Zar ima takvih nevaljalaca među današnjom omladinom? Žao mi je, Martine, što sam vam predložio dvoboj. Naravno, tako što moguće je samo među pristojnim ljudima.

— Potpuno ste u pravu, gospodine, — primijeti Egerland. — Jedino što mogu da rpinim, jeste da stavim sebe kao taoca na raspoloženje gimnazije. Martine Taler, ja sam vaš zarobljenik!

— Bravo, dječaće! — reče Nepušač. — Ali to, naravno, nema nikakvog smisla. Koliko bi to dječaka trebalo onda još danas da bude zatvoreno?

— U redu, — reče Martin. Lice mu je bilo ozbiljno i blijedo. — Ti si krasan dječak. Vрати se svojim drugovima i saopšti im da ćemo ih za dvije minute napasti. To će, uostalom, biti posljednji okršaj među nama. Sa onima koji gaze riječ nećemo se više boriti. Samo ćemo ih prezirati.

Egerland se nijemo pokloni i otrča.

Martin brzo skupi dječake oko sebe i reče tiho: — Sad dobro pazite! Za dvije minute počinje borba grudama sa svim mogućim zgodama. Voćstvo će preuzeti Sebastijan, pošto Matija, Džoni Troc i ja planiramo jedan mali izlet. Teško vama ako dobijete bitku prije nego što se mi vratimo. Imate zadatak da realce zadržite ovdje. Štaviše, smijete malo i da otstupite, da bi vas oni gonili.

— To je nešto odveć mridro, — primijeti Burence, saže se i poče da pravi grude.

— Izvrstan plan, — reče Sebastijan sa puno priznanja. — Osloni se potpuno na mene. Ja ću već ovdje stvar da podešavam.

Uli, koji bi najradije bio uz Matiju, pristupi Martinu. — Zar ja ne smijem da pođem s vama?

— Ne, — odgovori Martin.

— Ali Uli, — viknu Sebastijan. — Ti moraš da ostaneš ovdje i da pomogneš pri povlačenju. Pa ti to tako dobro znaš!

Uliju potekoše suze.

Matija zamahnu, kao da će ubiti Sebastijana. — Dri |gi put, — progundā zatim. — Neću sada da se bavim privatnim poslovima!

S druge strane doletješe prve grude. Sebastijan izdade zapovijesti. Bitka na gradilištu poče.

Nepušač reče Uliju. — Glavu gore, mali! — Ostalima klimnu glavom. — Nek je sa srećom! Kad imate Martina, nisam vam ja potreban.

— Važi! — povikaše. Onda on pođe kući, ljubazan i zamišljen, dok su grude fijukale. oko njega. Ode u svoj željeznički vagon.

Sebastijan je letio od jedne do druge grupe. Gimnazijalci su zbog prevare bili potprmo van sebe i najradije bi smrvili realce. Burence je bio naročito nestrpljiv. — Ta daj već jednom zapovijest za... napad, — htio je on da vikne. Ali ga neprijateljska gruda lupi posred usta. On se začudi, a ostali učenici trećeg razreda se nasmijaše.

— Ti, ustvari, nisi shvatio zbog čega mi sad ne smijemo da pobijedimo, — reče Sebastijan. — Ali ipak moraš da slušaš. — Onda se okrenu prema Uliju. Ovome su se smrzavale ruke, pa ih je stavio u džepove od pantalona. Kad primijeti Sebastijanov pogled, izvuče brzo ruke i pridruži se bombardovanju.

U međuvremenu, trčali su Martin, Džoni i Matija duž Majurske ulice, iščezli u kući na uglu, utrčali u dvorište, prebacili se preko zida i stali pred ulazom u dvorište Egerlandove kuće.

— Tamo si.i podrumaska vrata, — prošapta Martin. Matija otškrinu oprezno vrata i njih trojica siđoše nečujno niz klizave stepenice. Našli su se u potpunoj tami. U podrumu se osjećao zadah starog krompira. Pipajući, išli su uskim, niskim hodnicima. Nekoliko su puta skretali. Tada Džoni povnče Martina za rukav. Zastadoše i primijetiše jedan bočni hodnik, koji je bio osvijetljen. Lagano su se privukli i čuli nepoznat dječaćki glas. Kurt, — govorio je nepoznati, — prošlo je opet deset minuta.

— Pa onda ćemo nastaviti posao, — ču se drugi glas,, koji im je takođe bio nepoznat. — Mene već bole ruke. I sad se začu šest puta uzastopce snažan pljesak. Onda je opet zavladała grobna tišina.

— Najviše me čudi što se ne stidite, — reče odjednom neko treći.

— To je Krojckam, — prošapta Džoni. Oni se otušljaše dalje, sve dok ne ugledaše o čemu se radi. Iza jednih prislonjenih vrata od ljestvica stajala su dvojica realaca, a Rudi Krojckam je sjedio na jednoj staroj rasklimanoj kuhinjskoj stolici. Bio je vezan konopcem tako da se nije mogao maknuti, a obrazi su mu bili neprirodno crveni. Na jednom stolu tinjale su tri dogorjele svijeće, a u najdaljem uglu, između drva i uglja, bila je prislonjena jedna jelka. Egerlandov otac kupio ju je prije dva dana.

— Vidjećete ko sam, čim me oslobode moji drugovi, — reče Krojckam bijesno.

— Dogle se možeš ubuđati, — primijeti jedan od realaca.

— Najkasnije za jedan sat pronaći će gdje sam, — odgovori Krojckam sa pouzdanjem.

— Ali, pretstoji ti još dobra porcija šamara, — reče drugi realac. — Svakih deset minuta po šest komada, a to znači za sat trideset i šest šamara.

— Primijenjena matematika! — uzviknu prvi i nasmiya se tako glasno da je podrumski svod odjekivao. — Možda će tvoji ljudi ranije stići, šta misliš?

— Nadam se, — reče Krojckam.

— Onda ćemo ti iz predostrožnosti odmah dati još pola tuceta, kao neki predujam. — Kurt, zaposli se!

Realac koji se zvao Kurt priđe uz samu stolicu na kojoj je sjedio Krojckam, zamahnu lijevom rukom i raspali. Zatim diže desnu, udari ponovo i reče: — To bi bila dva komada. Onda opet podiže lijevu ruku, — ali Mati ja je već stajao kraj njega i treći šamar je dobio sam Kurt.

Tresnuo je o Egerlandovu jelku i, sjedeći na granju, urlikao je, držeći se za lijevi obraz. Martin je drugom realcu udario dupli nelzon, tako da je dječak zanijemio i obneviđio. Džoni je odvezao Krojckama, koji je bio sav ctekao.

— Brzo! — povika Martin, — za dvije minute moramo opet biti na gradilištu!

Rudi Krojckam je protezao noge i ruke. Sve su ga kosti boljele. Obrazi su mu bili tako natečeni kao da ima knedlu u ustima. — Od pola dva sjedim na stolici, — reče i gurnu nogom stolicu. A sada je otprilike četiri sata. Svakih deset minuta šest šamara!

— To zaista nije šala, — složi se Mati ja i uze konopac.

Postavili su dvojicu realaca leđa uz leđa i svezali ih brižljivo.

— Tako, — reče Martin. — Sad vrati brzo klipanima šamare. Dva i po sata, to je sto pedeset minuta. Koliko to šamara iznosi Kurt?

— Devedeset šamara, — odgovori Kurt plaćući. — Po četrdeset pet komada svakome.

— Toliko vremena nemamo, — primijeti Matija. — Svakome ću udariti samo po jedan šamar. To će biti isto kao da su od Rudija dobili devedeset. — U isto vrijeme poče drugi realac da se dere.

— A gdje su, uostalom, sveske s diktatima? — upita Martin.

Krojckam pokaza na jedan ugao.

— Ne vidim ih, primijeti Martin.

— Moraš bolje da pogledaš!

U uglu je ležala gomila pepela. Još se moglo prepoznati nešto ugljenisanih papira i krajičak plavog omota.

— Zaboga, zar su to naše sveske sa diktatima? — uzviknu Mati ja.

Krojckam glimnu glavom. — Pred mojim očima su ih spalili.

— Ala će se tvoj stari radovati, — reče Martin. Onda uze svoju maramicu, stavi pepeo u nju, sveza je brižljivo, i strpa spaljene sveske u džep od pantalona.

— Pa to može još krasno ispasti, — primijeti Džoni.

Mati ja protrlja zadovoljno ruke. — Prilažem urnu za pepeo, — izjavi on, — pa ćemo naše sveske sahraniti u Nepušačevom vrtu. Sa zahvalnošću odbijamo saučešće.

Martin malo razmisli i reče: — Rudi, trči odmah kući. Ako tvoj otac upita za sveske, reći ćeš mu da su u školi i da ću mu ih predati ujutru na prvom času. Razumiješ li? Dalje ništa ne pričaj. Na brzinu ćemo još izmlatiti realce na gradilištu, a onda ćemo odjuriti kući. Lijepi Teodor će nas, svakako, već očekivati. Naprijed!

Napustiše podrum. Samo je Matija ostao. Dok su ostali išli uz stepenice, čuli su kako dvaput uzastopce jako puknuše šamari. Onda su dva dječaka zaurlala kao vuci.

U dvorištu Matija stiže svoje drugove. — Tako, biće sad dovoljno, — primijeti. — Neće više zatvoriti nijednog gimnazijalca.

Pred kapijom se Krojckam pozdravi. — Mnogo vam zahvaljujem, — reče, pružajući im ruku. — Uredite ih dobro!

— Važi! — povikaše oni i odjuriše iza ugla. Krojckam oprezno opipa obraze, odmahnu glavom i ode kući.

Martin zaustavi drugove pred ogradom gradilišta. — Džoni, — reče on, — trči za našima i dovikni Sebastijanu: — Sada smijete da pobijedite! Jesi razumio? Odmah ćete, dakle, preći u napad. Čim dođe do gužve, ja i Matija ćemo napasti tu žgadiju s leđa. Naprijed!

Džoni je trčao kao da se radi © životu. Kroz pukotinu na ogradi virili su Mac i Martin. Sebastijan i ostali dozvolili su da ih potisnu u ugao. Grude su letjele sa svih strana. Realci su uzvikivah »Eh-ej!« i već su se osjećali kao pobjednici.

— Vidiš li Ulij a? — upita Matija.

— Ne vidim ga, — reče Martin. — Pazi, Mac! Preskači plot! Preskočiše plot i stigoše u pravi čas. Sebastijan je stvar izveo dobro. Sasvim iznenada jumuše gimnazijalci naprijed. Realci ustuknuše pred jurišem.

Matija i Martin potrčaše preko gradilišta i udariše s leđa realce koji su otstupali. Neki su od straha pali u snijeg.

— Hrabro naprijed, — orilo se sa svih strana. Gdje bi Mac iskrsnuo, neprijatelj je bježao. Bježali su pojedinačno, bježali su u grupama.

Samo je Egerland davao otpor. Krvario je, lice mu je bilo mračno i odlučno. Izgledao je kao kakav napušteni nesretni kralj. Burence jurnu na njega.

Ali Martin stade pred neprijateljskog vođu i povika: — Pustićemo ga da se nesmetano povuče. Samo je on bio hrabar i pristojan do kraja.

Egerland se okrenu i napusti bojište, utučen i usamljen.

Tada Fridolin priđe prijateljima. — Je li Krojckam oslobođen?

Martin klimni} glavom.

— A sveske sa diktatima? — upita Burence radoznalo.

— Njih imam u maramici, — reče Martin i pokaza ostatke sveski gomili dječaka koji su se iščuđivali sa puno strahopoštovanj a.

— Laik se čudi, a stručnjak se divi, — primijeti Sebastijan.

— Pa gdje je Uli? — upita Matija.

Burence palcem pokaza za leđa. Matija odjuri u najudaljeniji ugao gradilišta. Tamo je sjedio Uli na jednoj dasci i buljio u> snijeg.

— Pa šta se desilo, mali? — upita Matija.

— Ništa naročito, — odgovori tiho Uli. — Opet sam pobjegao. Sam Vaverka me napao. Čvrsto sam riješio da mu podmetnem nogu, ali kad sam vidio njegovo lice, bilo je svršeno.

— Da, on ima odvratno lice, — primijeti Matija. — I meni se skoro smučilo kad me napao.

— Hoćeš samo da me tješiš, Macika, — reče Uli. — Ali tako dalje ne ide. Moralo bi se uskoro nešto desiti.

— Dobro, hajde sada, — dodade Matija. — Ostali •drugovi baš odlaze.

I prijatelji koji su bili tako različiti, potrčaše za ostalima. U krosu su se vraćali u školu, u susret lijepom Teodoru.

Potučena vojska realaca skupila se u dvorištu Šumar-ske ulice broj 17. Očekivali su Egerlanda.

On je, ozbiljan, stupio među njih i rekao: — Oslobo-dite zarobljenika! — Nije nam ni na kraj pameti, — po-vika Vaverka.

— Onda radite šta hoćete! — reče Egerland. — I tražite sebi drugog vođu. — Ne pogleda nikog i ode u kuću.

Ostali dječaci jurnuše, galameći, u, podrum; htjeli su da iskale svoj bijes na zarobljeniku.

Umjesto jednog zarobljenika, našli su dvojicu. Objesiše moseve i postidješe se, koliko su to još bili u stanju

PETA GLAVA

SADRŽAJ

Ponovni susret sa lijepim Teodorom; razgovor o kućnom redu; neočekivana pohvala; dobro odmjerena kazna; duža priča vaspitača i mišljenje dječaka o njoj.

Bilo je već kasno poslije podne. Bilo je prošlo pet sati. Snijeg više nije padao. Nebo se navuklo sumporasto-žutim oblacima. Nad gradom se spuštalo zimsko veče. Bilo je to jedno od posljednjih večeri pred Novu godinu, taj najsvečaniji dan. Čovjek nije mogao da pogleda mnogobrojne prozore na kućama, a da ne pomisli na to kako će kroz nekoliko dana upaljene svijeće na jelkama baciti svoj otsjaj na tamne ulice. Tada će biti kod kuće, kraj roditelja, pored svoje jelke.

Osvijetljeni izlozi bili su ukrašeni jelovim grančicama i staklenim ukrasima. Odrasli su trčali s paketima iz jedne radnje u drugu i pravili jako tajanstvena lica. U vazduhu se osjećao miris kolača, kao da su ulice njima popločane.

Petorica dječaka pojurila su zadihano uz brdo. — Dobiću za Novu godinu bokstersku vreću, — reče Matija. — Justus će sigurno dozvoliti da je pričvrstim u gimnastičkoj dvorani. Čovječe, što će to biti divno!

— Tvoje oko se još više smanjilo, — primijeti Uli.

— Ništa ne smeta. To pristaje mom pozivu.

Približavali su se školi. Ona se mogla već vidjeti.

Nalazila se na uzvišici iznad grada, a svojim osvijetljenim prozorima ličila je na ogroman preookeanski brod koji noću plovi morem. Sasvim gore u lijevom tornju svijetlila su dva usamljena prozora. Tamo je stanovao doktor Johan Bek, starješina internata.

— Da li imamo kakav zadatak iz matematike? — upita Džoni Troc.

— Da, — reče Martin. — Primjenu procentnog fačuna. Zadaci su vrlo jednostavni. Izradiću ih poslije večere.

— Prepisaću ih ujutro od tebe, — primijeti Sebastijan. — Šteta je gubiti vrijeme. Sad baš čitam djelo iz nauke o naslijeđu. To je mnogo interesantnije.

Peli su se dahćući uz brdo. Snijeg im je škripao pod nogama.

Pred školskim vratima neko je koračao gore-dolje, pušeci cigaretu. To je bio lijepi Teodor. — Ah, evo drage dječice, — reče on podrugljivo. — Otišli ste krišom u • kino, je li? Nadam se da je bilo vrlo lijepo i da se kazna isplati.

— Bio je to sjajan film, — otpoče Sebastijan odmah da laže. — Glavni junak vam je jako sličan. Samo nije baš tako lijep.

Matija se nasmija, a Martin reče: — Mani se tih gluposti, Sep!

— Naravno, i ti si opet umiješan u to! — uzviknu lijepi Teodor, kao da je tek sad primijetio Martina. — Kako se ovakvom rvjetropiru može dati stipendija, to neću nikad shvatiti.

— Samo nemojte gubiti hrabrost, — upade Džoni.
— Još ste mladi.

Lijepi Teodor je izgledao bijesan, kao da će ih progutati. — Pa hajte samo sa mnom, ptičice! Gospodin doktor Bek vas željno očekuje.

Peli su se spiralnim stepenicama kule. Maturant je kao policijac išao za njima, kao da se boji da bi mu mogli opet pobjeći.

Malo kasnije svi su škrapa stajali pred Justusom u njegovoj radnoj sobi. Evo bjegunaca, gospodine doktore, — reče lijepi Teodor medenim glasom.

Bek je sjedio za pisačim stolom i posmatrao petoricu učenika petog razreda. Ničim na licu nije odavao šta misli. Njih petorica su izgledali prosto strašno. Matijino oko je bilo otečeno, Sebastijanove pantalone na koljenu poderane, Ulijevo lice i ruke bili su pomodrilili od zime. Martinu je čupava kosa pala na oči, a Džoniju je krvarila gornja usna, jer se u grudi koja ga je pogodila nalazio kamen. Iz pet pari čizama topio se snijeg i stvarao pet malih barica pod njihovim nogama.

Doktor Bek se podiže i priđe optuženim. — Uli, kako glasi prvi član kućnog reda?

— Učenicima internata je zabranjeno' da napuste školsku zgradu, osim u određeno' vrijeme, kada im je dozvoljen izlazak, — uplašeno odgovori mališan,

— Matija, postoje li kakvi izuzeci? — upita Bek.

— Da, gospodine, — izjavi Mac. — Ako neko od nastavnika zapovijedi ili dozvoli učeniku da izađe iz škole.

— Ko vas je od nastavnika pustio u grad? — upita vaspitač.

— Nijedan, — odgovori Džoni.

— Čijom ste dozvolom izašli?

— Otišli smo bez dozvole, — objasni Matija.

— Nije tako bilo, — reče Martin. — Ja sam naredio da pođu sa mnom, i samo ja treba da odgovaram.

— Dobro mi je poznato da ti voliš da preuzimaš odgovornost na sebe, dragi Martine, — reče doktor Bek strogo. — Ne bi trebalo da to pravo zloupotrebljavaš.

— Nije ga zloupotrijebio, — uzviknu Sebashjan. — Morali smo u grad, to je bilo neophodno potrebno.

— Zašto me, kao svog pretpostavljenog, niste pitali za dozvolu?

— Uskratili biste nam dozvolu, jer se time krši kućni red, — reče Martin. — A mi bismo i pored toga odjurili u grad, i onda bi cijela stvar bila još neprijatnija.

— Kako? Vi biste to učinili i pored moje izričite zabrane? — upita Justus.

— Da, — odgovoriše sva petorica.

— Nažalost, — dodade Uli bojažljivo.

— Pa to je prosto nečuveno, gospodine doktore! — primijeti lijepi Teodor, odmahnuvši glavom.

— Nije mi poznato da sam zatražio Vaše originalno mišljenje, — reče doktor Bek, a lijepi Teodor pocrveni kao ćuran. — Zašto ste morali da siđete u grad? — upita nastavnik.

— Opet zbog realaca, — izvijesti Martin. — Napali su jednog našeg eksternistu. Eksternista je nestao, a i naše sveske sa diktatima, koje je trebalo odnijeti na ispravak gospodinu profesoru Krojckamu. To nam je javio jedan drugi eksternista, pa je bilo sasvim jasno da smo morali sići, kako bismo oslobodili zarobljenika.

— A jeste li ga oslobodili? — upita nastavnik.

•— Jesmo, — povikaše četvorica dječaka. Uli ćutaše; smatrao je sebe nedostojnim da odgovori na pitanje.

Doktor Bek je premjeravao pogledom Džonijevu rasječenu gornju usnu i Matijino natečeno oko. — Je li ko ranjen? — upita zatim.

— Ni govora, — reče Martin. — Niko nije ranjen.

— Samo su sveske sa diktatima .... — otpoče Sebastian.

Martin ga tako bijesno pogleda da on začuta.

— Šta se desilo sa sveskama? — upita Justus.

— Spaljene su u jednom podrumu pred očima vezanog zarobljenika — reče Martin. — Zatekli smo još samo pepeo.

— U Martinovoj maramici nalazi se pepeo, — objasni radosno Mati ja. — A ja ću priložiti urnu za taj pepeo.

— A to poslije podne, kada budete izdržavali kaznu, bićete sva petorica moji gosti ovdje gore, u kuli. Onda ćemo nz kafu razgovarati. To, doduše, ne piše u kućnom redu, ali ja ne vjerujem da se tome može nešto prigovoriti, ili? — Opet pogleda maturanta.

— Ni u kom slučaju, gospodine doktore, — otpjeva lijepi Teodor slatkim glasom, mada bi najradije pukao od muke.

— Primete li kaznu? •— upita Bek.

Dječaci radosno pristadoše, gurkajući se laktovima.

— Sjajno, — viknu Matija. — Hoće li biti kolača?

— Nadajmo se, — primijeti Justus. — Prije nego što vas izbacim napolje, želim da vam ispričam jednu malu priču. Pomalo naslućujem da vaše povjerenje prema meni nije onakvo kakvo ja želim i kako bi za vas bilo dobro.

Lijepi Teodor se okrenu i htjede da se udalji na prstima.

— Ne, ne, ostanite samo ovdje! — povika Bek. Onda sjede za pisaći sto i okrenu stolicu tako da je kroz prozor mogao da posmatra zimsko veče.

— Prošlo je otada dvadesetak godina — pričao je. — I tada je već u ovoj kući bilo takvih dječaka kao što ste vi. Bilo je i vrlo strogih maturanata, a postojao je tu i jedan vaspitač. On je stanovao u istoj sobi u kojoj mi sada sjedimo ... I prije dvadeset godina spavali su učenici u vašim gvozdenim krevetima i zauzimali vaša mjesta u učionici i trpezariji. Priča se odnosi na jednog malog učenika petog razreda. Bio je to valjan i marljiv dječak. Znao je da se ljuti zbog nepravde, kao i Martin Taler. Ako je moralo da bude, tukao se naokolo, kao Matija Zelbman, Noću je katkad sjedio na prozoru spavaonice i tugovao za roditeljskim domom, kao Uli Zimern. Čitao je jako pa-

metne knjige, kao Sebastijan Frank, i katkad se zavlačio u park, kao i Jonatan Troc.

Dječaci su šutke sjedjeli jedan kraj drugog na kanabetu i slušali pažljivo.

Doktor Bek nastavi: — Onda se jednog dana majka ovog dječaka teško razboljela. Iz malog gradića, u kome je živjela, donijeli su je u kirhberšku bolnicu, jer bi inače sigurno umrla. Vi znate gdje je bolnica. Preko, na drugom kraju grada. Velika zgrada od crvenih cigala, sa posebnim barakama za zarazne bolesti u pozadini vrta.

Mali dječak je tada bio jako uzbuđen. Nije imao ni trenutka mira. Jednog dana, pošto je njegovoj majci bilo jako pozlilo, odjurio je jednostavno iz škole kroz grad u bolnicu, sjeo kraj majčine postelje i držao njene vruće ruke. Onda joj je rekao da će sljedećeg dana opet doći — jer je sutradan imao izlazak. U trku je prešao dugi put. vraćajući se u školu.

Pred školskim vratima već ga je očekivao jedan maturant. Bio je to jedan od onih koji još nisu bili dovoljno zreli da razumno i velikodušno obavljaju dužnost koja im je povjerena. Upitao je dječaka gdje je bio. Dječak bi prije pregrizao jezik nego što bi ovakvom čovjeku ispričao da se vraća od bolesne majke. Maturant mu za kaznu oduže pravo izlaska za sljedeći dan.

Idućeg dana dječak je i pored toga otrčao, jer ga je bolesna majka čekala. Jurio je najkraćim putem kroz grad. Sjedio je jedan sat kraj majčine postelje, a njoj je bilo još gore negoli prethodnog dana. Molila ga je da sutradan opet dođe. Obećao joj je i vratio se trkom u školu.

Maturant je već bio javio vaspitaču da je dječak opet pobjegao, iako mu je izlazak bio zabranjen. Dječak je morao da se javi vaspitaču, ovdje gore, u ovoj kuli. I stajao je tada, prije dvadeset godina, upravo tamo gdje ste vi maloprije stajali. Vaspitač je bio strog. Ni on nije bio ta-

kav čovjek kome bi se dječak mogao povjeriti. Dječak je zato ćutao. I tada mu je rečeno da ne smije izaći iz škole za četiri sedmice.

Ali je sljedećeg dana opet otišao. Kada se vratio, doveli su ga pred direktora gimnazije, a ovaj ga je kaznio sa dva sata zatvora. Kada je direktor idućeg dana naredio domaćinu zgrade da otključa zatvor, da bi posjetio dječaka i očitao mu bukvicu, zatekao' je u zatvoru sasvim drugog dječaka. To je bio bjegunčev prijatelj, koji je pristao da ga zatvore, kako bi njegov drug mogao opet da ode svojoj majci.

— Da, — reče doktor Bek, — to su bili pravi drugovi! I kasnije su bili dobri prijatelji. Studirali su zajedno, stanovali su zajedno. Nisu se razišli ni onda kad se jedan od njih oženio. Žena mu je rodila dijete. Dijete je umrlo, a zatim je umrla i žena. Sutradan poslije pogreba, čovjek je išeeznuo. A njegov prijatelj, čiju vam priču sad pričam, nikad više o njemu ništa nije čuo. Doktor Bek se podnimio i gledao je vrlo, vrlo žalosno.

Najzad nastavi: — Direktor je bio tada izvan sebe kad je ušao u zatvor i primijetio prevaru. Onda ga je dječak obavijestio zašto je onaj drugi stalno bježao, i stvar se dobro svršila. Ali dječak, čija je mati ležala u bolnici, odlučila tada da kasnije i sam postane vaspitač u ovoj školi, u kojoj je kao dijete patio, jer se nikome nije smio slobodno požaliti. Želio je da dječaci imaju prijatelja kome bi smjeli da kažu sve što ih muči.

Justus ustade. Lice mu je odavalo istovremeno blagost i ozbiljnost. Dugo je posmatrao dječake. — A znate li kako se ovaj dječak zvao?

— Da, — reče Martin tiho. — Zvao se Johan Bek.

Justus klirrmu glavom. — A sad se gubite, nevaljalci jedni!

Oni ustadoše, svečano se poklonile i tiho napustile njegovu sobu. Lijepi Teodor prođe pognute glave kraj njih.

— Za ovog čovjeka, gore, dao bih i život, ako bi trebalo, — reče na stepeništu Matija.

Uli je izgledao kao da će zaplakati i dodade: — I ja.

Prije nego što su se razišli po sobama, Džoni zastade u hodniku. — A znate li ko je taj prijatelj koji je mjesto njega sjedio u zatvoru i koji je sutradan po pogrebu iščezao bez traga? — upitao je on.

— Nemam pojma, — reče Matija. — Otkud bismo to znali?

— Pa ipak ga svi poznajemo, — primijeti Džoni Troc. — Stanuje tu u blizini, i danas se trgnuo kada je čuo ime Bek.

— Imaš pravo, — reče Martin. — Sigurno si u pravu, Džoni! Pa mi poznajemo njegovog nestalog prijatelja!

— Pa govorite već jednom! — povika Matija ne-strpljivo.

I Džoni reče: — To je Nepušač.

ŠESTA GLAVA

SADRŽAJ

Slika sa šestopregom; mnogo veselja zbog jedne stare dosjetke; ime Balduin; mokro iznenađenje; povorka aveti; životinja koja prosipa prašak za izazivanje svraba; Džoni na prozoru i njegovi planovi za budućnost.

roslije večere popeli su se u svoje sobe za rad. Martin je izradio računske zadatke za sljedeći dan i sastavio onu listu u koju je htio da unese spaljene ocjene iz diktata. Matija nije mogao da se sjeti ocjene, kad ga je Martin upitao. — Zapisi mi za svaki diktat dvojku, — predloži najzad. — Pa i to je dosta dobro za mene. — Onda Matija donese od domaćina čekić i eksere, i prikuca jelove grane za zidove, lupajući jako. Lupao je sve dotle dok oni, iz susjednih soba, nisu doletjeli i zapitali da nisu, možda, pomahnitali.

Lijepog Teodora, starješinu sobe broj 9, čovjek nije mogao da prepozna. Kada ga je Martin upitao da li bi smio da ode u drugu sobu, da bi prikupio ocjene, rekao je: — Razumije se, družo, ali se ne zadržavaj predugo!

Matija je zabezeknuto buljio u Martina. Ostali su zinuli od čuda, pošto nisu znali šta se odigralo kod Justusa. A drugi maturant, koji je bio tu, toliko se zaprepastio da je zaboravio na svoju zapaljenu cigaretu. — Šta je tebi.. Teo? — upita ga. — Jesi li bolestan?

Martinu je ova situacija bila neugodna i on brzo otrča iz sobe. Pošto je obišao sve ostale učenike petog razreda u internatu i unio njihove ocjene u spisak, otišao je do Džonija Troca. Njegov sobni starješina bio je zgodan drugar. — Šta je, Martine, opet ste zaratili? — upita on.

— Ne, — odgovori dječak, — ovog puta ne. Džoni i ja hoćemo da se dogovorimo o jednom novogodišnjem iznenađenju. — Onda su se njih dvojica sašaptavali i sporazu-

mjeli se da sljedećeg dana odvedu Justusa poslije ručka i: Šreberov vrt.

— Nadam se da se ne varamo, — primijeti Martin.

— Inače će biti strašno. Zamisli da Nepušač i Justus izjave da jedan drugog uopšte ne poznaju.

— To je potpuno isključeno, — reče Džoni odlučno.

— U takvim se stvarima nikad ne varam. Osloni se u tome potpuno na mene!— Razmišljao je. — Ne smiješ da zaboraviš sljedeće: Nepušač svakako nije slučajno doselio sa svojim željezničkim kolima u blizinu naše škole. On je, doduše, htio da živi usamljeno, i napustio je prije mnogo godina svoje prijatelje, ne ostavivši nikakvoga traga o sebi. Ali se ipak nije mogao potpuno otrgnuti od prošlosti. I kada se s nama zabavlja, sjeća se svog djetinjstva. Sve to tako dobro razumijem, Martine! Čini mi se da sam to sam doživio.

— Vjerovatno imaš pravo, — primijeti Martin, — Čovječe, što će se njih dvojica radovati, zar ne?

Džoni potvrdi oduševljeno. — Cim primijetimo da smo u pravu, — reče, — povući ćemo se sasvim neprijetno.

— Važi! — promrmlja Martin. Onda se vrati u sobu broj 9. Uze iz pisaćeg stola jednu sliku koju je bio izradio za svoje roditelje. Još nije bila sasvim gotova, i on je dalje bojio. Htio je kod kuće da je stavi pod jelku. Sutra, najkasnije prekosutra, morao bi da stigne novac za put, koji će mu mati poslati.

Slika je bila prilično čudna. Na njoj se vidjelo zeleno jezero i visoka brda, pokrivena snijegom. Na obalama jezera vidjele su se palme i narandže, na čijim su granama bili krupni plodovi. Po jezeru su plovile pozlaćene gondole i čamci sa jedrima bakarne boje. Cestom kraj obale prolazile su plave kočije. U kola je bilo upregnuto šest zekana. U kolima su sjedjeli Martinovi roditelji u praznič-

nom odijelu, a na boku sam Martin. Bio je stariji nego sada, i imao je lijepe plave brkove. Pored kola stajali su ljudi u šarenim južnjačkim nošnjama i mahali. Martinovi roditelji su ljubazno otpozdravljali na sve strane, a Martin je u znak pozdrava spustio pleteni bič.

Slika je imala natpis »Poslije deset godina«. Dječak je time svakako mislio: za deset godina zarađivaće toliko novaca da će moći da povede roditelje u daleke čudne zemlje.

Matija je, posmatrajući sliku, zažmirio i rekao: — Do vraga, postaćeš jednom sigurno takva veličina kao što su Ticijan ili Rembrant. Ja se već sada tome radujem što ću jednom kasnije moći da kažem: — Da, Martin Taler bio je nekad najbolji đak u mom razredu. Osim toga bio je i silan drugar. Štošta smo zajedno progutali. — Pri toj riječi »progutali«, sjeti se da je opet gladan i sjede brzo za svoj sto, u kome je uvijek bilo nešto za jelo. Na unutrašnjoj strani poklopca od stola bile su pričvršćene fotografije svih boksterskih šampiona. Čak je i lijepi Teodor pogledao Martinovu sliku i izjavio da je ona dokaz izrazitog talenta.

Bilo je to vrlo ugodno večer. Učenici prvog i drugog razreda su se šćućurili i pričali o tome šta su od svojih roditelja poželjeli za Novu godinu. Učenik sedmog razreda Friče počeo je da priča o jednom događaju koji se desio prije podne, za vrijeme nastave. Najzad sv ga svi u sobi slušali.

— Svake godine Grinkern redovno ponavlja jednu te istu dosjetku, — pričao je Friče. — Ova se dosjetka uvijek ponavlja, kada u sedmom razredu treba da se tumače osobine mjeseca. Već više od dvadeset godina počinje svake godine ovo svoje predavanje riječima: — Govorićemo o mjesecu, pogledajte, dakle, mene!

— Po čemu je to dosjetka? — upita učenik drugog razreda Peterman. Ali ostali ga upozoriše: »Pst!« I on učuta.

Lijepi Teodor reče: — Kod nas se tome ni budala ne bi nasmijala.

U tom trenutku nasmija se učenik drugog razreda Peterman. Shvatio je dosjetku.

— Je li ti sinulo u glavi? — upita ga Mati ja.

Frdče nastavi priču: — Jeste, izveii smo to veoma prepredeno. Znali smo da je dosjetka danas na redu, i sve smo tačno ugovorili. Kada je direktor izgovorio' svoju čuvenu rečenicu, nasmijali su se najprije učenici u zadnjem redu. Tome se on, naravno, obradovao. Onda je htio da nastavi s predavanjem, ali se tada nasmijao drugi red. Grinkem se još jednom obradovao, ali kada je opet htio da nastavi predavanje, nasmijao se treći red. Sad je samo malo razvukao lice. Uto se nasmijao četvrti red. Onda je od jeda pozelenio. U istom se trenutku nasmijao prvi red. Sad je bio gotov. Prosto ga je nestalo. — Zar vam se ne dopada dosjetka? — upitao je. Tada je ustao Milberg i rekao: — Dosjetka nije nikako loša, gospodine direktore. Međutim, otac mi je pričao da je to tako stara dosjetka da ju je trebalo skinuti s dnevnog reda još kad je on išao u sedmi razred. Pa kako bi bilo, kad biste se jednom sjetili nečeg novog? — Poslije duge pauze, Grinkem odgovori: — Možda ste u pravu. — Onda izleti usred časa iz učionice i ostavi nas same. Izgledao je kao da sam sebi ide na sahranu.

Friče se nasmija, a s njime još nekolicina. Međutim, većina se, izgleda, nije potpuno slagala sa učenicima sedmog razreda. — Ne znam da li imam pravo, ali mislim da nije trebalo ljutiti tog starog čovjeka, — reče jedan.

— A zašto ne? — povika Friče. — Pa predavač ima tu vrašku dužnost i obavezu da se stalno razvija. Inače uče-

nici ne bi morali izjutra da ustaju, i mogli bi u postelja-
ma da slušaju nastavu sa gramofonskih ploča. Ma ne, nama
nipošto ne trebaju prazna klepetala, već predavači koji će
biti ljudi. Potrebni su nam nastavnici, koji moraju da se
razvijaju, ako žele da rukovode našim razvojem.

Uto se otvoriše vrata. Direktor doktor Grinkern uđe
u sobu broj 9. Učenici poskakaše sa stolica.

— Sjedite samo i radite! — reče direktor. — Je li sve
u redu?

— Da, sve je u redu, gospodine direktore, — izvijesti
ga lijepi Teodor.

— To je najvažnije, — reče stari, klimnu umorno gla-
vom i ode u susjednu sobu.

— Da li je prisluškiavao na vratima, prije nego što
je ušao? — upita radoznalo jedan učenik drugog razreda.

— Pa ja mu tu ne mogu pomoći, — primijeti Friče
nemilosrdno. — Ako je još u mladosti želio da bȳde ȳi-
novnik, onda nije trebalo da postane nastavnik.

Matija se nagnu prema svome susjedu, jednom crve-
nokosom učeniku prvog razreda. — Znaš li ti uopšte kako
je Grinkernu ime? — Mališan to još nije znao. Matija
mu onda reče: — Zove se Balduin. Balduin Grinkern. On
uvijek samo piše jedno B, a iza njega stavlja tačku. Vje-
rovatno mu je neugodno što se tako zove.

— Ostavite starog ȳovjeka na miru, — primijeti lijepi
Teodor. — On nam je potreban kao kontrast. Da nemamo
njega, ne bismo i lopšte znali šta je za nas doktor Bek.

Drugi maturant iskolači oči. — Teo, — reče, — sada
je konačno jasno da u tvojoj glavi nije sve u redu.

Poslije večere jurnuli su širokim stepenicama u svla-
ȳionice. Tamo su se svukli, pa su u dugim spavaćicama p'c*-
jurili opet uz stepenice. Najprije u. kupatila, pa onda u
spavaonice.

Maturanti su uveče smjeli duže da sjede. Samo oni koji su bili redari u spavaonicama morali su da budu gore i da paze da se đaci dobro umiju, da operu zube i da brzo legnu u. postelju.

Smještanje u postelje bilo je prilično komplikovano. Svaki od njih morao je da stane na krevet i da se uvijek ogromnim čebetom. Onda bi se munjevito sručio na dušek, tako da se gvozdeni krevet tresao.

U spavaonici broj 2 u međuvremenu se nešto desilo. Neki šaljivdžija stavio je Matiji pod čaršav pun lavor vode. I kad je Matija, zamoren dnevnim doživljajima, tresnuo kao klada u krevet, pao je u vodu- Vičući i cvo-kočući zubima iskočio je iz kreveta i izvukao lavor ispod pokrivača. — Ko je to uradio? — viknuo je bijesno. — Takav bezobrazluk! Neka se nitkov javi! Ubiću ga! Nahraniću ptice njegovom lešinom.

Ostali su se smijali. Uli je doletio zabrinut, u spavaćici, noseći svoj jastuk.

— Plašljivi gadovi! — zaurla Matija.

— Hajde u krevet! — povika neko, — inače ćeš ozepsti!

— Mir! Justus dolazi! — viknu neko drugi.

Uli i Matija poskakaše-u krevete. Kada je doktor Bek ušao, vladala je u velikoj sobi mrtva tišina. U nizu postelja ležali su dječaci mirno kao anđeli, praveći se da spavaju. Justus je prošao pored kreveta. — Gle! — reče glasno. — Tu ipak nešto nije u redu! Kad su dječaci tako mirni, onda je prije toga sigurno bio neki lom. Martine, hajde govori!

Martin otvori oči i reče: — Ništa naročito, gospodine doktore! Bilo je samo malo šale.

— Ništa drugo?

— Ne!

Bek pođe prema vratima. — Laku noć, vragolani!

— Laku noć, gospodine doktore! — odgovoriše svi. Poslije toga su mirno i zadovoljno ležali u svojim krevetima. Matija je zijevarao kao lav. Strpao je Ulijev jastuk pod se, da ne bi ležao na mokrom čaršavu i odmah je zaspa. Uskoro zatim spavali sr; i ostali.

Samo je Uli ležao još budan. Jedno, što nije imao jastuka, a drugo, što je pomišljao kako bi najzad pokazao hrabrost. Onda je čuo povećerje. Preko, u kasarni, trubač je upozoravao vojnike koji su se vraćali iz grada da treba da se požure. Uli se tada sjetio svojih roditelja, braće i sestara. Sjetio se i toga da će za tri dana biti kod kuće, — i misleći na to, zaspao je s osmijehom.

Sat kasnije trgli su se uplašeno iz sna. Iz spavaonice broj 1 čula se paklena galama. Odjednom se naglo otvoriše vrata spavaonice broj 2, kao da ih je otvorio neki duh. Galama je bila sve nesnosnija. Nekoliko najmlađih dječaka zavuče glavu pod pokrivače i zapuši uši.

Iznenada se u mračnoj spavaonici pojavi povorka bijelih vještica i aveti. Neke su držale upaljene svijeće, a druge su lupale limenim poklopcima. Pojedine su urlale kao gladni vuci. Na kraju naiđe jedno ogromno bijelo čudovište, koje se klatilo. Čudovište zbací pokrivač sa mnogih dječaka i sasu im u krevet neki neobičan prašak iz jedne velike kese. Nekoliko učenika prvog razreda je i plakalo od straha.

— Nemoj da se dereš! — reče Uli svom susjedu. — Pa to su samo maturanti! Na nekoliko dana pred Novu godinu priređuju uvijek takvu povorku. Moraš samo paziti da ti ne saspu u krevet prašak koji izaziva svrab.

— Tako se bojim, — prošapta učenik prvog razreda jecajući! — Kakva je to velika životinja na kraju povorke?

— To su tri maturanta. Sašili su nekoliko čaršava i zavukli se pod njih.

r red sam početak nastave, izašao je Martin iz učionice u hodnik. Držao je u ruci spisak sa ocjenama diktata i htio da obavijesti profesora Krojckama o jučerašnjem nesrećnom slučaju, prije nego što ovaj uđe u učionicu. Profesorov sin Rudi Krojckam bio im je upravo ispričao da otac o tome još ništa ne zna.

Hodnik je bio prazan. Ali je galama koja je vladala u mnogim učionicama prodirala u hodnik i ispunjavala ga prigušenim žagorom. Zujalo je kao u košnici.

Onda su nastavnici sišli sa prvog sprata. Bili su dobro raspoloženi i smijali su se glasno. Svi su odlazili u učionice i brijanje u hodniku postepeno se stišavalo. Posljednji se pojavi profesor Krojckam. Držao se ukočeno, kao i uvijek, kao da je progutao štap. Pored njega je išao doktor Bek i pričao mu nešto interesantno. Profesor ga je pažljivo slušao i izgledao još strožiji nego inače.

Ovaj gospodin Krojckam je bio čudan čovjek. Uvijek su ga se malo pribojavali, jer nije umio da se smije. Može je, uostalom, da nije htio da se smije. Njegov sin Rudi pričao je sv-ojim drugovima da se njegov otac ni kod kuće nikad ne smije.

Na to bi se čovjek vremenom i mogao da navikne. Ali je situacija bila još teža što je on, iako se sam nikad nije smijao, pričao stvari kojima su se drggi morali smijati.

Tako je, naprimjer, prije nekoliko nedjelja zapitao Matiju, kada je vraćao školske zadatke: — Šta si dobio na prošlom zadatku?

— Dvojku, — odgovorio je Matija.

— Tako? — rekao je profesor. — Ovog puta je mnogo bolje.

Mac se već bio obradovao.

Onda je profesor dodao: — Ovog puta si dobio dobru dvojku!

Drugom prilikom je orman u učionici bio otvoren. Onda je Krojckam viknuo: — Fridoline, zatvori orman! Promaja je!

Svaki put kad im je bilo nešto smiješno, učenici su se osjećali vrlo čridno, jer je on sam strogo gledao sa katedre i izgledao kao da boli stomak. Čovjek nikad nije znao na čemu je, jer njegovo lice nije nikad odao ono što je osjećao.

Ali na njegovim časovima moglo se mnogo toga naučiti. Pa i to je najzad nešto vrijedilo.

Martin mu je, dakle, morao priznati da su sveske sa diktatima spaljene. Justus uđe u drugi razred, a profesor Krojckam priđe dječaku, držeći se ukočeno, kao i uvijek.

— Ima li šta novo? — upita strogo.

— Da, gospodine profesore, — reče Martin bojažljivo. — Realci su juče po podne spalili naše sveske sa diktatima.

Nastavnik zastade. — Jeste li ih zamolili da to učine? — upita on.

Martin opet nije znao da li bi se nasmijsao. Onda odmahnu glavom, ispriča ukratko ono najvažnije, i preda profesoru spisak.

Profesor otvori vrata, propusti Martina i uđe u učionicu.

Dok je Martin čekao pred vratima, desilo se nešto jezivo.

Neki ekstemisti su po nagovoru Đorđa Kuncendorfa strpali Ulija u korpu za hartiju i objesili korpu na dvije

kijke, koje su služile za vješanje geografskih karata. Matiju su četiri dječaka čvrsto držala u klupi. Tako je Uli sad visio gore, pod tavanicom, i virio iz korpe, sav zaja-puren. Martin zamalo nije pao u nesvijest.

Profesor Krojckam se pravio kao da uopšte ne vidi

— (Lr rvKW-Lo) — C. 1 n. <v> — 3 — | — 1 — | — a —

— Ne mogu, — reče Uli.

— Ko je to uradio? — upita profesor. — Uostalom,, dobro, vi to nećete odati. Matija!

Mac ustade.

— Zašto to nisi spriječio?

— Bilo ih je previše, — objasni Uli odozgo, iz korpe,

— Za svaki nered koji se desi krivi su ne samo oni koji su ga izazvali, nego i oni koji ga nisu spriječili, — objasni profesor. — Do idućeg časa napisaće mi svaki od vas pet puta ovu rečenicu.

— Pedeset puta? — upita Sebastijan podrugljivo.

— Ne, već pet puta, — odgovori profesor. — Ako jednu rečenicu pišemo pedeset puta, na kraju je opet nećemo znati. Samo će je Sebastijan Frank napisati pedeset puta. Kako glasi rečenica, Martine?

Martin ponovi: — Za svaki nered koji se desi krivi su ne samo oni koji su ga izazvali, nego i oni koji ga nisu spriječili.

— Kad bi ti samo znao koliko je to tačno! — primijeti profesor i zavalio se na stolici. — To je bio prvi dio tragedije. Sad izvucite mališana iz njegove ljuljaškef

Matija pojuri naprijed. Još nekoliko dječaka po'đe za njim. Najzad je Uli opet osjetio čvrsto tle pod nogama.

— A sada slijedi drugi dio tragedije, — reče profesor. I onda im je dao takav diktat da se sve pušilo. Diktat je kiptio svim mogućim pravopisnim pravilima — bilo

Međutim, profesor Krojckam ponese lično sveske sa diktatima kući. — Sigurno je sigurno, — reče i izađe iz: učionice ozbiljno i ukočeno, kao što je i došao.

Za vrijeme odmora Uli se pope na katedru i viknu:

— Mir! — ali ostali su i dalje galamili. — Mir! — viknu po drugi put, a glas mu je bolno zvučao. Zato se svi umiriše. Uli je bio blijed kao krpa. — Htio bih da vam kažem da više ne mogu ovako da izdržim. Potpuno ću se razboljeti. Vi smatrate da sam kukavica. Pa dobro, onda ćete vidjeti. Pozivam vas da dođete na vježbalište danas u tri sata. Ne zaboravite samo, u tri sata! — Onda siđe i sjede na svoje mjesto.

— Sta to treba da znači, mali? — upita Matija. Prišli su i Martin i Džoni i željeli da saznaju šta to Uli namjerava.

Odmahnuvši skoro neprijateljski glavom, Uli povika:

— Pustite me! Vidjećete već!

Dežurni u trpezariji razdijeli pred ručak prispjelu poštu. Matija i mnogi drugi primiše novčane pošiljke. To je bio iščekivani novac za put. Martin je dobio pismo od svoje majke. Ostavi ga c; džep. Iako je već dugo živio u internatu, još se nije bio navikao da čita svoju poštu za stolom, usred galame i uz radoznale poglede drugova. Ne, želio je da poslije probe ode u park ili neku usamljenu muzičku sobu, kako bi bio sam kad otvori pismo. Opipa još jednom pismo. Nije bilo naročito debelo. Majka mu je, po svoj prilici, slala novčanicu od deset maraka. Put je stajao osam maraka. Dvije marke će preostati, pa će moći da nabavi neke sitne poklone za roditelje. Slika koju je za njih izradio bila je, doduše, vrlo lijepa, ali je on smatrao da je to za njih premalen poklon.

Kada je ručak bio završen, skupio je Matija svoje povjerioce i vratio im novac koji su mu pozajmljivali kad ga je mučila glad. Onda se probio kroz gomilu i odjurio.

Morao je da odleti do poslastičara Šerfa. Pošto je bio bogat, htio je otuda da donese kolača za sve one koji su učestvovali u novogodišnjem pozorišnom komadu. Naravno i za sebe, jer je i on sudjelovao u izvođenju.

Trpezarija se ispraznila. Samo su još Martin i Džoni stajali kraj vrata. A pozadi kraj zida, u jednom kutu, sjedio je Justus za svojim malim stolom i pripaljivao cigaru. Pođoše k njemu. On im ljubazno mahnu glavom i pogleda ih upitno. — Izgledate baš zvanično, — reče. — Šta to smišljate?

— Htjeli smo da Vas zamolimo da malo prošetate s nama, — izjavi Martin. — Moramo Vam nešto pokazati.

— Tako, zar morate? — reče Justus.

Obojica energično potvrdiše. Tada on ustade i izađe s njima iz trpezarije. Povelu su ga do školske kapije, a on se nije protivio.

— Gle, — reče on, — zar napolje? — Oni opet potvrdiše. — E, onda sam jako radoznao, — primijeti. Vodili su ga uz ulicu sve pored gvozdene školske ograde. Interesovao se za njihove pozorišne probe.

Džoni Troc reče: — Vrlo dobro znamo svoje uloge. Čak ni Mati ja neće zapeti sutra uveče na novogodišnjoj svečanosti. Sutra po podne imamo generalnu probu u kostimima.

Justus je upitao da li smije doći na generalnu probu. Odgovorili su mu da se to samo po sebi razumije. Ali je on primijetio da im nije bilo sasvim pravo. Tada dodade da će svoju radoznalost već savladati do svečane pretstave.

— Pa kuda me, zapravo, vodite? — upita doktor Bek.

Nisu mu odgovorili, već su se smiješili i bili su vrlo uzbuđeni. Najednom Džoni upita: — Čime se bavio Vaš prijatelj o kome ste nam sinoć pričali?

— Bio je ljekar, — reče doktor Bek. — Zbog toga mu je valjda tako teško i palo što nije mogao pomoći svojoj ženi i djetetu. Bio je čak i vrlo sposoban ljekar. Katkad, međutim, u životu ne pomaže ni znanje.

— Da li je znao da svira na klaviru? — pitao je Džoni dalje.

Justus začuđeno pogleda dječaka. — Da, — reče najzad, — svirao je odlično. Ali, kako ti pada na pamet da tako nešto pitaš?

— Pitam tek tako, — primijeti Džoni. Martin otvori glavna vrata na ulazu u Šreberove vrtove.

— Je li ovuda? — upita nastavnik. Odgovoriše mu potvrdno i povedoše ga pored mnogih malih, snijegom zavijanih vrtova.

— Prije dvadeset godina bila je ovdje još šuma, — pričao je doktor Bek. — Kad smo htjeli nešto krišom da izvedemo, verali smo se preko tarabe.

— Pa i mi još uvijek tako radimo. — reče Martin. Svi se na to nasmijaše.

Onda dječaci zastadoše.

— Ta tu neko stanuje u pravom željezničkom vagonu? — povika Justus iznenađeno.

— Da, — reče Džoni. — Čovjek koji stanuje u ovom vagonu naš je prijatelj. Volimo ga skoro kao i Vas. Zbog toga i želimo da ga i Vi najzad upoznate.

Martin je ušao u vrt, zastao je pred vagonom i pokušao tri puta. Vrata se otvoriše i Nepušač izađe, pruži Martinu ruku i baci pogled prema baštenskim vratima, gdje je stajao Džoni Troc s nastavnikom.

Jako iznenađen, Justus duboko uzdahnu, naglo otvori vrata i potrea u susret Nepušači«. — Roberte! — povika van sebe od uzbuđenja.

— Johane! — uzviknu Nepušač i ispruži ruke prema prijatelju.

Dječaci su mogli neopaženo da se udalje, jer su stari prijatelji stajali na snijegu kao dva kamena stuba, gledajući jedan drugoga netremice.

— Stari družo! — reče Justus. — Konačno sam te opet našao!

Martin i Džoni jurili su ćuteći kroz vrtove. Kraj gimnazijske ograde zaustavili su se, da odahnu. Ništa nisu govorili, ali prije nego što su se prebacili preko ograde, stisnuli su jedan drugom ruku.

Bilo je to neko nijemo obećanje. Obećanje koje se riječima ne može iskazati.

OSMA GLAVA

S A D R Ź A J

Mnogo kolača; sljedeća proba pozorišnog komada »Leteći razred«; zašto je Uli ponio kišobran; ogromno uzbuđenje na vježbalištu i u školskoj zgradi; utješne riječi doktora Beka i muzička soba broj 3.

Na pretposljednjoj probi pozorišnog komada »Leteći razred« najprije su se svi svojski počastili kolačima. Matija je bio široke ruke i dobro je vodio računa da se sve pojede.

Uli se pojavio sa zakašnjenjem. Pod rukom je nosio kišobran. — Sto nosaš naokolo tu krtiju? — upita Sebastijan. Pošto Uli ništa ne odgovori, više ga nisu ni zapitkivali.

Sebastijan je mislio u sebi: — Od jutros se jako promijenio. S njime ti je baš isto kao i sa satom. Previše su ga navili, pa sad samo što ne pukne.

Uli ostavi kišobran u ugao. Nipokoju cijenu nije htio da jede kolače, iako ga je Matija nudio. Rekao je samo da je vrijeme za početak probe.

Zatim su uvježbavali Džonijev novogodišnji pozorišni komad. Odigrali su ga od prvog do petog čina bez ijedne greške, i konačno su bili vrlo zadovoljni. — Eto vam! — primijeti ponosno Matija. — Sto više jedem, sve mi je bolje pamćenje. — Onda su se još jednom do u tancine sporazumjeli o pitanju kostima i rekvizita. Fridolin je još danas morao da ode frizeru Krigeru po Ulijevu plavu periku sa pletenicama i da je donese sutra ujutru. Nije bilo više nikakve smetnje za održavanje generalne probe. Čak je i jelka već bila namještena. Bila je sva okićena sijalicama, a domaćin je po granama natrpao vrlo mnogo vate.

— Valjda će sutra uveče sve ići kako treba, — reče Džoni. — Prije svega ne smijete imati tremu. Morate se

držati kao i za vrijeme proba, kada smo sasvim sami u gimnastičkoj dvorani.

— Ah, sve će biti dobro, — primijeti Martin, — ali bismo morali još brzo da uvježbamo postavljanje kulisa. Ako se sutra uveče sruši neka kulisa, naprimjer, piramida ili sjeverni pol, onda će se gledaoci smijati prije nego što otvorimo usta. U tom slučaju ne moramo ni prikazivati komad. — Džoni se složi sa Martinom. Zbog toga su opet dovukli iz ugla velike kartone sa slikama koji su služili kao dekor i prislonili su ih brzo uz razboj. Probali su da li mogu da pokrenu avion, a da gledaoci ne primijete kako dječaci iza kartona guraju razboj.

— To mora ići kao podmazano! — uzviknu Martin. — Pozornica mora u tren oka biti potpuno spremna! — Odguraše kulise i razboj opet u ugao, a onda ih još jednom dovukoše. Radili su i usto vikali kao pravi pozorišni radnici.

Uli se izgubio iz pozorišne dvorane, a ostali to nisu ni primijetili. Bojao se da bi ga možda spriječili da izvede svoj plan. To se nije smjelo desiti.

Više od pedeset dječaka stajalo je radoznalo na zavijanom klizalištu i očekivalo ga. Bili su to sve sami učenici nižih razreda. Starijim drugovima nisu ništa pričali. Dječaci su odmah naslutili da će se desiti nešto izvanredno i zabranjeno. Strpali su ruke u džepove od kaputa, nagađajući šta će to biti. — Možda neće ni doći, — reče jedan.

Ali tada Uli već stiže. Prođe pored njih ćutke i uputi se ka gvozdenim motkama za puzanje, koje su stajale na kraju vježbališta. — Sta li će mu samo kišobran? — upita neko. Ali ga ostali ućutkaše.

Pored motki za puzanje stajale su visoke ljestvice. Bile su to obične gimnastičke ljestvice, kakvih ima u svim školama. Uli priđe ljestvicama i poče da se pentra

po prečagama, hladnim kao led. Zaustavi se na pretposljednjoj prečagi, okrete se i pogleda dolje na veliku gomilu dječaka. Malo se zanese; kao da ga hvata vrtoglavica. Onda se trgnu i povika glasno: — Evo u čemu je stvar. Sad ću otvoriti kišobran i izvesti skok s padobranom. Odmaknite se podalje, da ne bih kome sletio na glavu.

Neki dječaci pomisliše da je Uli sasvim poludio. Većina čutke ustuknu, nestrpljivo očekujući da vidi taj najavljeni, uzbudljivi prizor.

Četiri učenika petog razreda, koji su bili zaposleni u gimnastičkoj dvorani, dovršiše konačno za danas poslove oko kulisa i razboja. Sebastijan je grdio profesora Krojckama što mu je naredio da pedeset puta napiše rečenicu: — O krivici zbog nereda. — I tako nešto baš pred novogodišnju svečanost, — primijeti on uvrijeđeno. — Taj čovjek nema srca.

— Pa i ti ga nemaš, — reče Džoni.

Tada se Mati ja okrenu, tražeći nekoga pogledom, i upita: — Pa gdje je mališan? Ovdje ga nema!

Džoni pogleda na sat. — Tek je prošlo tri. U tri sata je Uli htio nešto da izvede.

— Stvarno, htio je nešto da izvede na igralištu. To me baš interesu je, — uzviknu Martin.

Izađoše iz dvorane i potrčaše prema igralištu. Skrenuvši iza ugla, zastadoše kao prikovani. Igralište je bilo puno učenika i svi su gledali gore prema visokim gimnastičkim ljestvicama, na kojima je Uli s mukom balansirao. Visoko nad sobom držao je razapeti kišobran.

Martin prošapta: — Ljudi moji, pa ovaj će skočiti! — Odmah pojuri preko igrališta, a druga trojica poletješe za njim. Na igralištu, pokrivenom snijegom, bilo je užasno hladno. Džoni pade.

— Uli, nemoj skakati! — viknu Matija.

Ali u tom trenutku Uli skoči. Kišobran se odmah, izvnu i Uli svom snagom tresnu na snijegom zavijani. led. Pri padu se začu tup udar, i on osta nepomičan.

Gomila se s vikom razbježa. Za tren oka bila su sva četiri prijatelja kraj unesrećenog druga. Uli je ležao blijed kao mrtvac i onesviješćen u snijegu. Matija je kleknuo kraj Ulj a i neprekidno ga milovao.

Džoni odjuri da pozove internatsku bolničarku. Martin potrča prema ogradi, prebaci se preko nje i hitno pozva Nepušača. Ta on je bio ljekar i morao je pomoći. Justus je bio takođe kod njega.

Klimajući glavom, Matija je govorio onesviješćenom drugu: — Mali moj, a oni uvijek tvrde da ti nisi hrabar! — Bokserski šampion proli krupne dječje suze. Suze su padale u snijeg, a nekoliko ih je palo i na Ulijevo samrtnički blijedo lice.

Matija, Martin, Džoni i Sebastijan stajahu čuteći kraj prozora u pretsoblju, iz koga se ulazilo u bolesničku sobu internata. Nisu smjeli da uđu. Još nisu znali šta je sa Uljem. U sobi su bali Nepušač i Justus, bolničarka i direktor Grinkern. Došao je takođe i stari školski ljekar Hartvig.

Martin najzad reče: — Neće biti ništa strašno, Matičika!

— Sigurno neće, — dodade Džoni.

— Opipao sam mu pu'Js, bio je sasvim normalan — pričao je već po treći put Sebastijan. — Slomio je sigurno samo desnu nogu.

Opet su svi začutali i zurili kroz prozor u park pod snijegom. Nisu ništa vidjeli, jer su im sumorne misli mutile pogled. Ovo čekanje je trajalo već čitavu vječnost!

Tada se polako otvoriše vrata. Izađe Justus i priđe im ži'irno. — Nije jako rđavo, prelom noge bez kompli—

kacija. Prignječio je malo i grudni koš. Ljekari nisu. ustanovili potres mozga. Budite, dakle, hrabri!

Prijatelji odahnuše. Mac priljubi lice uz prozorsko okno. Ramena su mu se tresla. Justus bi ga vrlo rado pomilovao, ali ipak to nije učinio. — Ozdraviće za četiri nedjelje. Sad još moram brzo da telefoniram roditeljima da će dječak ovdje ostati za vrijeme novogodišnjih praznika.

Htio je već da ode, ali još upita:

— Da li biste mi, pobogu, znali da objasnite kako je on došao na tu glupu ideju, da skače s kišobranom sa ljestvica?

— Svi su ga stalno ljutili, — pričao je Matija jecajući. — Govorili su da je kukavica, i slične stvari. — Matija izvuče maramicu i obrisa nos. — A ja, budala, juče sam mu savjetovao da učini jednom nešto čime će druge zadiviti.

— To je sad postigao, — reče Justus. — Priberite se malo! Ne zaboravite da je takav prelom noge manja nesreća negoli da se mališan cijelog života plaši, da ga driflgi, možda, neće smatrati doraslim sebi. Mislim da ovaj skok s padobranom nije bio takva glupost kao što sam najprije vjerovao.

Justus brzo otrča do telefona, da bi obavijestio Ulijeve roditelje.

Dječaci su otišli tek onda kad je izašao Nepušač i ubijedio ih svojom časnom riječi da će Uli za mjesec dana biti veseo kao ptica na grani. Posljednji je otišao Matija. Upitao je još da li bi smio da uđe u Ulijevu sobu. Nepušač mu odgovori da je to strogo zabranjeno. Na to se ne može ni pomisliti prije sljedećeg dana. Tada i Matija ode u svoju sobu.

Dok je silazio niz stepenice, Martin osjeti kako mu u džepu šušti majčino pismo.

Ušao je u muzičku sobu broj 3, sjeo tamo na prozorsku dasku i otvorio pismo. Prva stvar koju je vidio bila je niz poštanskih maraka. Izvadio ih je i brzo prebrojio. Bilo je dvadeset komada poštanskih maraka po dvadeset i pet pfeniga. Svega dakle pet maraka!

Dječaku je skoro zastalo srce. Onda uze pismo u ruke. Okrenu ga. Uvuče ruku u omot. Potraži nešto pogledom po podu, ali više ničeg nije bilo, osim tih poštanskih maraka.

Martinu klecnuše koljena. Drhtao je. Pogleda pismo i počeo čitati:

— Dragi moj dobri sine!

Ovo će pismo zbilja biti žalosno. Ne znam kako da počnem. Zamisli, drago moje dijete, ne mogu ti poslati osam maraka za putni trošak! Mi nikako ne možemo da iziđemo na kraj, a ti znaš da otac ništa ne zarađuje. Kad pomislim na to da ćeš za vrijeme novogodišnjih praznika morati da ostaneš u školi, vrlo mi je teško. Mnogo sam razmišljala šta da uradim. Bila sam i kod tetke Eme. Ali je sve bilo uzalud. Otac je išao i jednom svom prijatelju, s kojim je ranije radio, ali ni on nije imao ni pfeniga.

Nema nikakvog izlaza, mali moj, ove godine moraš ostati u internatu. Nećemo se vidjeti prije proljeća. Kada na to pomislim, — ali ne smijem, pošto to ne bi imalo nikakvog smisla.

Bićemo, naprotiv, jako hrabri i stisnućemo zube, zar ne? Mogla sam da skupim samo pet maraka. Posudila sam ih od krojača Rokštroa, ali mu ih moram ubrzo vratiti.

Kupi sebi za taj novac u poslastičarnici čokolade i nekoliko kolača. Nemoj stalno da sjediš u školi i u sobi. Razumiješ li? Možda se negdje može i sanjkati. Moraš svakako izlaziti. To mi obećavaš, je li? A sutra ćeš poštom dobiti paket u kome su novogodišnji pokloni, koje je tre-

balo da dobiješ kod kuće. Jelku možda nećemo ni imati. Sta će nam kad ti nisi kod kuće.

Ne šaljem ti mnogo. Ali ti znaš da nemam novaca. Sve je to vrlo žalosno, ali se ne može izmijeniti. Dragi moj dječko, bićemo o Novoj godini svi jako hrabri i nećemo nimalo plakati. To ti obećavam. A i ti meni? Mnogo srdačnih pozdrava i poljubaca

od tvoje majke, koja te mnogo voli.

Otac te pozdravlja. Poručuje ti da budeš dobar. A ti si takav i inače, zar ne? Novac ti šaljem u poštanskim markama, pa ih zamijeni.

Martin Taler je zurio u pismo. Slova su mu igrala pred očima. Majka je plakala dok je pisala. To se vidjelo po mastilu, koje se razlilo na nekoliko mjesta:

Dječko grčevito stisnu prozorsku kvaku, pogleda gore u tmurno, sivo decembarsko nebo i prošapta: — Majčice, mila, mila, majčice!

I onda je morao da plače, iako to ne bi smio da čini.

DEVETA GLAVA

SADRŽAJ

Sebastijanova principijelna objašnjenja o starahu; zamjena uloge; tajna posjeta bolesnikovoj sobi; restoran »Kod zadnje kosti«, kao i topla večera; susret sa pismonošom i Martinovo pismo roditeljima.

Toga dana se u svim sobama govorilo samo o Ulijevom skoku sa padobranom. Vladalo je jednodušno mišljenje da je mali Zimem pravi junak, mada niko nije ni slutio da će on jednog dana pokazati takvu Indu smjelost.

Samo je Sebastijan bio drugog mišljenja. — Ovaj skok nema uopšte nikakve veze sa smjelošću, — tvrdio je. — Kad je Uli skakao sa ljestvica, nije bio nimalo hrabriji nego ranije, Na taj podvig ga je natjeralo očajanje.

— Ipak je to bila hrabrost, pa makar i iz očajanja! — tvrdio je jedan učenik sedmog razreda. — Ima takvih kukavica koji ni u snu ne bi pomislili da skoče sa ljestvica, pa ma kako bili očajni. Eto, u tome je razlika.

Sebastijan se složi s tim. — To je tačno, ali Uli se ne razlikuje od njih samo u pogledu hrabrosti.

— Već u čemu se razlikuje?

— Razliknje se po tome što Uli ima stida, dok ga oni nemaju. Uli je, ustvari, sasvim jednostavan i naivan dječko. Nedovoljna hrabrost smetala je njemu samom najviše. — Sebastijan malo razmisli, pa onda produži. — Nešto ću vam reći, iako vas se to ništa ne tiče. Ali, jeste li ikad razmišljali o tome da li sam ja hrabar? Jeste li već kadgod primijetili da sam ja plašljiv? Ništa niste primijetili! Zbog toga ću vam u povjerenju reći da sam čak i neobično plašljiv. Ali pametan čovjek i ne dopušta da to iko primijeti. Meni samom taj nedostatak hrabrosti mnogo ne smeta, niti se zbog toga stidim. To dolazi opet otuda što sam pametan. Znam da svaki čovjek ima svo-

jih mana i slabosti. Važno je samo to da ne pokaže sve svoje mane.

Svi, naravno, nisu razumjeli ono što je rekao, naročito ga oni mlađi nisu shvatili.

— Meni je miliji čovjek koji ima stida, — primijeti učenik sedmog razreda.

— I meni, — odgovori tiho Sebastijan. Danas je bio neobično govorljiv. Sigurno je Ulijev nesrećni slučaj bio tome povod. Inače je uvijek govorio samo podrugljivo i čudno. Nije imao nijednog prijatelja, pa su njegovi drugovi uvijek mislili da mu prijatelj nije ni potreban. Ali su sada osjetili da on pati zbog svoje usamljenosti. Svakako da nije bio mnogo srećan. — Uostalom, — reče on odjednom hladno, — uostalom, neka se niko ne usudi da me ismijava što nisam dovoljno hrabar. Inače bih nekom morao opaliti šamar, da bih sačuvao svoj ugled, jer toliko hrabrosti još imam.

Eto, kakav je on bio! Trenutak ranije skoro su ga sažaljivati, a sada im je već opet pokazao svoje naličje.

— Mir! — viknu starješina sobe. On je malo spavao i upravo se probudio.

Sebastijan je pedeset puta napisao rečenicu o neredu. Nešto kasnije otišao je u Džonijevu sobu. — Ko će sutra uvelče odigrati Ulijevu ulogu? — upitao je.

Džonija kao da pogodi grom iz vedra neba. Nije još uopšte ni pomislio na to da je izvođenje »Letećeg razreda« došlo u pitanje zbog Ulijevog nesrećnog slučaja.

— Uloga nije jako velika, — primijeti Sebastijan. — Moraćemo samo naći nekoga ko će je naučiti do sutra u podne. A taj jadnik mora biti neko koji će moći da izgleda kao mala plava djevojčica.

Najzad se odlueiše za Stekera, učenika trećeg razreda. Prije nego što su ga upitali da li pristaje, otišli su u sobu broj 9, da se o tome dogovore s Martinom.

U sobi broj 9 vladala je velika žalost. Matija je bio kod Justusa i pitao ga da li smije da ostane u školi za vrijeme novogodišnjeg raspusta. Uli će inače biti sasvim sam. Justus je odgovorio da on to ni u kom slučaju ne dozvoljava. Neka Matija samo lijepo otputuje svojim roditeljima, koji se već raduju njegovom dolasku. Osim toga, Džoni i inače ostaje u školi, a i Ulijevi roditelji su malo prije javili telefonom da će uoči Nove godine doći u Kirhberg na nekoliko dana. Matija je zurio preda se i ljutio se što mora za Novu godinu da putuje kući.

Malo dalje sjedio je Martin za jednim stolom. Bio je jako žalostan što će morati da ostane u školi o Novoj godini. Već je čitav sat sebe neprekidno ubjeđivao da će Uli i Džoni takođe ostati u školi, ali je to ipak bilo nešto sasvim drugo. Pa šta bi Džoni i radio kod sestre svog kapetana? Nije to naročita vještina ostati u školi, kad neko ima oca koji je rđav čovjek, a usto još i živi u Americi. Ulija će roditelji posjetiti u školi, to je ipak nešto. Osim toga, jasno je da sa slomljenom nogom ne može putovati.

— Ali ja, — razmišljao je Martin, — ja sam zdrav! Nisam slomio nogu, a ipak ne mogu da idem. Mnogo volim svoje roditelje, i oni mene vole, a ipak ne možemo zajedno dočekati Novu godinu. A zbog čega ne možemo? Samo zbog novca. A zašto ga nemamo? Zar moj otac nije vrijedan kao i drugi ljudi? Jeste! Jesam li ja manje marljiv od drugih dječaka? Nisam. Jesmo li mi rđavi ljudi? Nismo! Pa šta je onda posrijedi? Nepravda, zbog koje mnogi ljudi pate. Ima, doduše, čestitih ljudi, koji to žele da promijene. Ali doček Nove godine je već preksutra, a dotle im to neće poći za rukom.

Martin je čak razmišljao i o tome da pješice ode kući. Put bi trajao tri dana, a bilo je usred zime. Tek bi drugi dan praznika bio kod kuće. Da li bi pet maraka bilo

dovoljno za hranu i prenoćište? Poslije praznika morao, bi da putuje natrag u školu, žt onda roditelji opet ne bi imali novaca da mu plate povratak. Nikako nije išlo. Kakogod je okretao i obrtao, morao je ovog puta da ostane u školi ...

Nije uopšte čuo Džonija i Sebastijana kad su ušli u sobu i upitali da li je Šteker, učenik trećeg razreda, podesan za Ulijevu ulogu. Džoni ga zgrabi za rame i trže ga iz sumornih misli. Sebastijan ponovi pitanje.

Martin reče ravnodušno: — Svakako, — i više ne reče ništa. Oni su ga začuđeno posmatrali. — Šta ti je? — upita Sebastijan. — Je li to zbog Ulijeve nesreće? Ne moraš s time razbijati glavu. Moglo je da bude mnogo, mnogo gore.

— Svakako, — reče Martin.

Džoni se saže k njemu i upita ga šapatom: — Sta ti je? Jesi li bolestan, ili je šta drugo u pitanju?

— Svakako, — odgovori Martin. Nije bio u stanju da izusti nijednu drugu riječ. On otvori svoj sto i izvadi pisaći papir.

Drugovi odoše. — Sta bi to trebalo da znači? — upita zabrinuto Džoni Troc, kad su bili u hodniku.

— Nemam pojma, — odgovori Sebastijan. — Možda ga boli glava.

Onda su razgovarali sa učenicom Štekerom. Dječko se odmah oduševio. Njegovo je oduševljenje, međutim, prilično splasnulo kad je čuo da mora da obuče žensku haljinu i da na glavu stavi periku sa pletenicama. Ubijedili su ga da ne smije ostaviti na cjedilu učenike petog razreda. Džoni mu strpa u šake rukopis »Letećeg razreda«. Sebastijan naredi: — Do sutra u podne moraš znati ulogu!

Tada mališan odmah pristade.

Matija nije mogao duže da izdrži i pobježe pod nekim izgovorom. Starješina sobe, lijepi Teodor, bio je srtšta blagost, jer je još uvijek bio pod utiskom jučerašnje priče doktora Beka. Matija se sakri iza jednog stuba u hodniku nedaleko od bolesnikove sobe, vrebajući zgodnu priliku.

Imao je sreću. Već poslije nekoliko minuta izađe bolničarka iz sobe i pođe niz stepenice, da bi u kuhinji obavila neke poslove. Matija oprezno pogleda unaokolo.

Trenutak kasnije bio je pored Ulijeve postelje. Dječak je spavao. U sobi je mirisalo na lijekove. Matijino srce lupalo je kao da će iskočiti. Veoma dirnut, posmatrao je blijedo lice svoga malog prijatelja.

Uli otvori oči. Na licu mu se v'kazao umoran, slab osmijeh.

Matija mu samo klimnu glavom, grlo mu se steglo.

— Nije me baš mnogo boljelo, — reče Uli. — Zaista nije. Moji će roditelji doći preksutra.

Matija opet klimnu glavom i reče: — Htio sam da za vrijeme praznika ostanem ovdje, ali mi je Justus to zabranio.

— Mnogo ti zahvaljujem, — prošapta Uli. — Putuj samo kući. Kad se vratiš, biću već zdrav.

— Razumije se, — odgovori Matija. — Valjda te sad više ne boli?

— Sve je u redu! — prošapta Uli. — Šta govore ostali?

— Oni su prosto zanijemili od čuda. Nevjerovatno ti se dive.

— Vidiš, — šaptao je Uli. — Potpuno si bio u pravu. Strah se može izliječiti.

— Ali, mali moj, nisam ja juče tako mislio, — reče Mac. — Moglo se još mnogo gore završiti. Ja zaista nisam

pašljiv, ali mogao bi mi obećati milion, — pa opet ne bih skočio sa ljestvica.

Ulijevo lice zasjalo je od radosti i ponosa. — Zar ne bi?

— Isključeno, — reče Matija. — Prije bih dozvolio da mi kažu da sam šugavo pseto.

Iako je imao bolove i morao da leži u postelji nekoliko nedjelja, Uli je ipak bio zadovoljan samim sobom i cijelim svijetom. — Na noćnom stočiću ima čokolade, — šarmu — Sam Prinkem mi je dao. Uzmi je*-----

Nepijšač odmahnu glavom. — Šta ćeš, Johane, ja sam sasvim zadovoljan i u svom prostom željezničkom vagonu. Svakog proljeća cvjeta cvijeće. Novaca mi ne treba mnogo. Još nikada nisam imao toliko vremena za razmišljanje i čitanje kao ovih posljednjih godina, koje ti smatraš izgubljenim. Nesreća koju sam tada doživio otkrila je ipak nešto. Mora biti i takvih osobenjaka kao što sam ja. Bolje bi bilo da sam postao baštovan nego ljekar. Za to je, nažalost, prekasno. Ovdje, u ovom bučnom i običnom lokalnu, osjećam se tako krasno i uživam u samoći, kao da sjedim negdje u šumi.

— Slušaj, Roberte, — reče Justus, — naš školski ljekar, sanitetski savjetnik Hartvig već je jako ostario. Ima veliku praksu. Mislim da to za njega ne bi mnogo značilo kad bi te predložio za svog nasljednika u našoj školi. Zараđивao bi toliko koliko dobijaš i od ovog sviranja na klaviru. A mogao bi i dalje da stanuješ u svome vozu. Pa, šta misliš o ovome prijedlogu? Da li da pitam starog Hartviga?

— Što se mene tiče, pitaj ga, ako te to veseli, — odgovori Nepušaе. — Ali, dragi moj druže, ne misli da ću biti srećniji, ako jednog dana opet budem prepisivao aspirine. Samo me poštedi priča kako čovjek ne može da živi bez častoljublja. Malo je ljudi koji žive kao ja. Ne mislim, naravno, da svi treba da postanu svirači po sum-

upitaj tog svog sanitetskog savjetnika. Ako on ne pristane, lupaću i dalje ovdje po dirkama. Svakako neću otići iz ovog vrta prije nego što Martin i Džoni, Matija, Uli i Sebastijan polože maturu.

— Ni ja iz svoje sobe u kuli, — reče Justus. — Zbilja su to krasni dječaci!

Onda nazdraviše jedan drugome.

— Za skoro ozdravljenje malog Ulija! — poželi Nepušač i kucnriše se čašama. Poslije toga su još pričali o ratu gimnazijalaca i realaca.

Justus se nasmiješi na svoga prijatelja i reče: — Vole nas obojicu, lole jedne. — Nepušač veselo potvrdi: — Možda imaju i pravo!

Gospoda su željela da igraju, i on je morao da sjedne za raštimovani klavir.

Iza ponoći vratili su se kući zaobilaznim putem. Sjetili su se mnogih doživljaja iz svoje mladosti. Kako je davno to bilo! Ali bilo je ovdje, u ovim istim ulicama kojima noćas hodaju. A šta li je bilo sa ostalima koji su prije dvadeset godina sjedjeli zajedno s njima u školskim klupama? Ponešto su i znali o nekolicini. Sta li je samo bilo s drugima? Nad njima su treperile zvijezde dok su tako hodali gradom. Iste zvijezde kao i nekada.

Raznosač pisama praznio je upravo poštansko sandučće na uglu Sjeverne ulice.

— Kako smo nekad često trčali do ovog sandučćeta! — sjeti se Justus.

— Bar dva puta nedjeljno, — dodade zamišljeno Nepušač. — Da sam rjeđe pisao, pomislila bi moja, majka da mi se nešto desilo.

U sandučćetu, koje je pismonoša ispraznio, nalazilo se i pismo za gospodina i gospođu Taler u Hermsdorfu. Na

poledini je stajalo: »Pošiljalac Martin Taler, Kirhberg, gimnazija«.

— Sandučće je još uvijek ono isto, ali pismonoša više nije isti, — primijeti Justus.

Pismo o kome je bila riječ imalo je sljedeću sadržinu:

— Draga moja dobra majčice!

Najprije sam se ražalostio, znaš, majko. Međutim, pošto se ništa ne može izmijeniti, nisam ni plakao. Nisam prolio ni jednu suzu. Obećavam tebi i ocu da neću ni plakati. Kupicu kod poslastičara Serfa kolače i čokoladu. Matija kaže da je kod njega sve jako jeftino. Na sanjkanje ću takođe ići, ako vam to čini zadovoljstvo. Sasvim sigurno, u to možeš biti uvjerena. Mnogo, mnogo zahvaljujem na novcu. Otići ću uoči Nove godine na poštu i zamijeniću marke.

Ovo je prva Nova godina o kojoj se nećemo vidjeti, a to je zaista vrlo žalosno. Vi me, valjda, dobro poznajete. Kad hoću, umijem da budem hrabar. Zašto sam konačno muškarac?! Jako se radujem sutrašnjem paketu. Staviću na sto nekoliko jelovih grančica, a imam i svijeća. Osim mene, ovdje ostaje i Džoni — znate već zbog čega. A i Uli — on je slomio desnu nogu. To je mnogo gore, zar ne? Džoni je pričao da to sve i nije tako teško, ako je čovjek jak. Eto vidite!

Ti već znaš, draga majčice, da ove godine ne mogu da spremim nikakav poklon tebi i ocu. Možda ću sljedeće godine poučavati jednog novog učenika prvog razreda, i onda ću imati mnogo novaca. Sjajno, zar ne?

Izradio sam jednu sliku za Vas. Ona se zove »Kroz deset godina« — razumjećete već o čemu se radi. Na slici se vidi kako Vas vozim u plavim kočijama čak preko Alpa. Staviću je u pismo, ali je moram dvaput presaviti. Inače neće stati u omot. Nadam se da će Vam se dopasti. Još ne umijem bolje da slikam, a radio sam ovu sliku

četrnaest dana. Moram već da završim, draga majčice, jer zvonj za večeru, a poslije moram još da otrčim do poštanskog sandučeta.

Mislite mnogo na mene, iako o Novoj godini neću biti kod kuće. I ne budite žalosni! Nisam ni ja. Budi sigurna u to! Ići ću na sanjkanje i misliću stalno na Vas. Biće, svakako, vrlo veselo. Mnogo, mnogo, mnogo pozdrava tebi i ocu

od Vašeg

dobrog sina Martina.

Poštari koji je ispraznio sanduče nije znao koliko je uzdaha palo u njegovu veliku torbu. To nisu znali ni doktor ni Nepušač.

DESETA GLAVA

S A D E Ž A J

Posljednji dan nastave pred raspust; šetnja po Kirhbergu i više susreta; još jedna tabla čokolade za Matiju; novogodišnja svečanost u gimnastičkoj dvorani; neočekivani posmatrač; šta je dobio na poklon i šta je rekao; jedan trenutak kraj Martinove postelje.

Sljedeći dan bio je posljednji dan nastave. Tridesetog decembra više nijedan nastavnik nije mogao da traži od svojih učenika da pokažu dovoljno interesovanja za postanak elektriciteta, prilog vremena sadašnjeg, za kamatni račun ili za cara Henrika u Kanosi. Nijedan jedini nastavnik to nije mogao da zahtijeva! Nijedan to i ne zahtijeva, pa je tako bilo i u gimnaziji Johana Sigismunda u Kirhbergu. Veći dio učenika koji su živjeli u internatu počeo je da paku je svoje kofere. Radovali su se proslavi Nove godine u gimnastičkoj dvorani. Radovali su se sutrašnjem putovanju vozom. Radovali su se poklonima koje će dobiti kod kuće. Radovali su se zbog poklona koje sr: htjeli da ponesu roditeljima, sestrama i braći. Radovali su se kao prava djeca. Bili su tako razdražani da su se morali savlađivati, da usred nastave ne skoče i ne počnu igrati po klupama.

Nastavnici su silom prilika morali da vode računa o prazničnom raspoloženju svojih učenika, pa su se na časovima čitale bajke i pripovijetke, ili bi sami nastavnici pričali po koju priču.

Posljednji čas u petom razredu bio je čas geografije doktora Beka. Donio je knjigu u kojoj su bile sabrane najljepše basne svjetske književnosti. Učenici su redom čitali nekoliko kratkih poučnih priča, u kojima se skoro uvijek govori o životinjama, a misli na ljude.

Dođe ired i na Martina. Zamuckivao je, griješio[^] i izostavljao po dva reda, ne primjećujući ništa. Čitao je tako

kao da je tek juče naučio da čita. Neki se učenici našim jaše. Džoni je zabrinuto pogledao u druga.

— To je bilo sjajno, — reče Justrjs. — Ti se u mislima valjda već nalaziš u Hermsdorfu, kraj jelke? Strpi se malo! Stići ćeš još na vrijeme svojim roditeljima!

Martin obori glavu i naredi sam sebi: — Strogo je zabranjeno plakati! Strogo je zabranjeno plakati! Strogo, je zabranjeno plakati! Već sinoć, kad nije mogao zaspati, stalno je šapatom ponavljao ovu rečenicu. Ponovio ju je bar sto puta.

Justus daje knjigu basni drugom učeniku, a Martina, svog najboljeg učenika, češće je za vrijeme časa pogledao ispod oka i čudio se.

Martin je netremice gledao u klupu, ne usuđujući se da podigne pogled.

U podne raznosač pošte donese paket o kome je majka pisala. Paket s novogodišnjim poklonima! Martin ga nije ni otvorio. Uze ga pod mišku i odnese u sobu. Upravo kad je otvorio ormar i stavio unutra paket, uđe Matija. Vukao je veliki kofer. Htio je da pakuje svoje stvari.

— Gle, odakle ti to danas još šalju paket? — upita on.

— Od kuće, — odgovori Martin.

— Zašto ti dan prije tvog odlaska šalju paket?

— Majka mi šalje čisto rublje, da ne bih morao pri povratku tako mnogo da vučem, — lagao je Martin.

— Zaista sasvim praktično, — reče Matija. — Pa da i ja već jednom spakujem kofer. Doduše, najviše bih volio da ostanem ovdje, ali Justus to ne dozvoljava. On smatra da treba da obrađujem svoju cijenjenu porodicu i da budem o Novoj godini u Frankenštajnu kod Zelba-

novih. Nek mu bude! O praznicima je kod kuće uvijek: tako veselo, zar ne? Je li i kod vas tako?

— Naravno, — reče Martin, — čak i vrlo veselo.

Matija ga ne ostavi na miru. — Putriješ li i ti onim, vozom u podne?

— Ne! Putujem kasnije.

— U sedamnaest sati i dvanaest minuta?

— Da, u sedamnaest sati i dvanaest minuta.

— Hajde, putuj i ti onim vozom u podne! — molio, je Matija. — U podne putuje u ovom pravcu najmanje pedeset dječaka. Zauzećemo cijeli vagon, napravićemo čitav lom. To će biti nešto! Pristaješ li? Hoćeš li s nama?

Martin više nije mogao da izdrži. Zalrjpi vrata ormana i viknu: — Ne! — i odjuri iz sobe.

Matija ođmhanu glavom, rekavši: — Ovome nisu sve koze na broju!

Poslije podne su mnogi učenici sišli u grad, da bi još na brzinu nešto nabavili ili pogledali izloge s igračkama. U jutarnjim časovima padao je snijeg, a sada je bilo užasno hladno. Na uglovima ulica trudili su se prodavači da rasprodaju posljednje jele i omorike. Moglo se s njima i pogađati.

Martin ode do pošte i zamoli službenika za šalterom da mi/, u zamjenu za poštanske marke, da novac. Čovjek je, doduše, ljutito gundao, ali mu je najzad ipak pružio novac. Dječak učtivo zahvali, stavi novac u džep i prožeta još malo ulicama.

Na Trgu Slobode susretne Egerlanda, bivšeg vođu realaca. Pozdraviše se kao neprijateljski generali, koji se poslije rata susreću na rivijeri. Nepomirljivo, ali s poštovanjem.

U glavnoj ulici naiđe Martin na Sebastijana Franka. Sebastijan se zbuni. Pokaza na nekoliko zamoti'ljaka koje je držao u ruci.

— Šta da se radi, takav je običaj. Kupuješ li i ti poklone?

— Ne, — odgovori Martin.

— Ja uvijek čekam do zadnjeg trenutka. Svaki put se rješavam da to više ne činim, jer je to, ustvari, prepotopski običaj, zar ne? Ali svaki put krenem ponovo u kupovinu. Ipak, i u tome ima nešto. Veseli me da drugima nešto poklonim. Zar ne misliš i ti tako?

— Svakako, — reče Martin. — To je, štaviše, divan običaj. — Onda se ugrize za usnu. Samo još riječ, pa bi briznuo u plač. — Strogo je zabranjeno plakati, — pomisli. Pozdravi Sebastijana i ode žurno. Skoro je trčao. Samo dalje! Dalje od ovog prazničnog raspoloženja! Na uglu Sjeverne ulice zastade i razgleda izlog poslastičara Serfa.

Ovdje će sutra poslije podne jesti čokoladu i kolače. Biće grozno! Ali njegova majka je to željela, ai on joj je čvrsto obećao.

— Kako ću samo izdržati četrnaest dana, a da ne zaplačem?

Onda otrča prema školi. U njegovom džepu je zveckao novac koji je dobio na pošti.

Generalnu probu »Letećeg razreda« održali su u kostimima. Dječaci sr/ se bojali da Šteker ne podbaci. Bili su prijatno iznenađeni. Učenik trećeg razreda igrao je kao pravi glumac. A kako je tek lijepo izgledao sa plavim pletenicama, koje su dobili od frizera Krigera, i u ženskoj haljini! Ko god ne bi znao da je preobučen, smatrao bi ga za djevojčicu.

— Maturanti će se do ušiju zaljubiti u tebe, — uzviknu Sebastijan.

Samo je Mati ja smatrao da je Uli ipak malo bolje igrao. Pa to je sasvim razumljivo, jer se radilo o njegovom najboljem prijatelju.

Dva puta su probali komad. Macu je bilo najteže. Naročitu brigu zadavalo mu je to što se za vrijeme kratke pauze, između četvrtog i petog čina, morao; da presvlači. Nije bilo tako lako da se bijeli medvjed za minutu pretvori u svetog Petra. Ali već će nekako ići.

— Dosta, — rekao je Džoni Troc. — Želim vam uspjeh na večerašnjoj pretstavi. — Puj, puj, puj! — A onda pljunuše po tri puta jedan drugome na odijelo. Sebastijan je pričao da glumci uvijek tako rade.

Džoni priđe Martinu i upita ga: — Sta je s tobom? Znaš, doduše, svoju ulogu, ali govoriš kao da misliš na nešto drugo.

— Večeras će već ići — noćas sam rđavo -spavao, — reče Martin.

Kad su se ponovo presvukli, ostaviše kostime, pletenice i brade u orman, u kome su stajale otskočne daske. Onda odoše u školu i popeše se do bolesnikove sobe. Bilo im je dozvoljeno da posjete Ulija.

Pošto su se raspitali kako mu je, ispričali su mu da će pretstava sigurno biti dobra. Matija primijeti da će učenik trećeg razreda Šteker moći već nekako da posluži. Ne može se, naravno, uporediti s Ulijem, ali ipak ide. Ostali se složiše.

— To mi je drago, — reče Uli. — A sutra svi putujete, osim Džoni ja i mene. Skupite samo mnogo poklona. — Onda dozva Matiju do postelje i gumu mu krišom u ruke tablu čokolade. — Grinkefn je opet bio ovdje, — prošaptai. — Kako je s apetitom?

— Pa dobro, — reče Mac.

— Eto vidiš, samo ti jedi, — reče Uli.

— Kod kuće ti je sa mnom mnogp gore, — izjavi Matija, strpavši čokoladu u džep. — Moja stara iskolači oči kad ja jedem, i tvrdi da je moja proždrljivost već opasna.

Sebastijan, koji je danas pokazivao više trpeljivosti nego inače, primijeti: — Šta te briga, ono što je čovjeku potrebno, treba i da ima. — Onda se okrenu prema Uliju i reče zaštitnički: — Ti si mi sila! Prava je sreća što na igralištu nema crkvenog tornja. Ti bi, vjerovatno, i s njega skočio.

Stajali su oko bolesničke postelje i nisu znali šta da kažu, iako su mnogo pričali. Činilo im se da dječak u krevetu nije onaj isti mali Uli koga su već godinama poznavali.

— Šteta što večeras nećeš biti s nama, — primijeti Džoni. — Sutra ću ti sasvim opširno pričati kako je bilo.

Martin je stajao kraj prozora. Htio je drugovima da sajopšti da će i on ostati u školi, ali nije mogao to da prevali preko jezika. I pored svojih prijatelja, osjećao se usamljen. Potpuno napušten.

Novogodišnja svečanost prevazišla je sva očekivanja. Najprije su dva maturanta svirala na klaviru varijacije popularnih pjesama. Onda je direktor doktor Grinkem održao mali pozdravni govor. Govor je bio kao i svi novogodišnji govori koje je održao u toku svog života, ali je na kraju rekao nekoliko novih rečenica, i time ganuo dječake. Rekao je: — Katkad izgledam sam sebi kao snješko, iako nemam vještačku bijelu bradu, iako nosim svečani crni kaput. Star sam skoro isto kao i snješko. Pojavljujem se ovdje svake godine. Ja sam onaj kome se ljudi smiju, kada prijeti prutom. Najzad sam i ja, kao i snješko, čovjek koji voli djecu. Ne zaboravite to, molim vas, nikada. Ako se to ima u vidu, može se štošta oprostiti.

Sjeo je i očistio maramicom svoje naočare. Učenici sedmog razreda oboriše glave. Stidjeli su se što su svi redom ismijavali starca. Velika jelka, okićena nebroje-

nim žaruljama, blistala se tako divno da su svi prisutni bili prazničnom raspoloženju.

Zatim je otpočela premijera »Leteći razred«. Da kažemo odmah, pretstaiva je protekla sjajno. Kada su izgovorili rečenicu: — Nastava će biti leteća, — nasmijali su se nastavnici. Bilo je kao što je Sebastijan i očekivao. Martin, naravno, nije bio sasvim na visini. Utoliko je bolji utisak ostavio Šteker, učenik trećeg razreda. Niko ga nije prepoznao, osim učenika trećeg i petog razreda. Ostali su sasvim ozbiljno vjerovali da je to mala dražesna djevojčica, samo nisu mogli sebi da objasne kako je stigla ova-mo. Šteker se u posljednjem činu prerano pojavio iza oblaka, ali je nezgodu popravila novogodišnja pjesma, koju su odmah poslije toga svi skupa glasno otpjevali. Bilo je ludo oduševljenje.

Grinkern je dojedrio sa svojim crnim peševima do malih glumaca i stisnuo svakom ponaosob ruku. A Džoniju Trocu reče oduševljeno; — Pa ti si pravi pjesnik, dragi moj đječko! Kako se radujem! — Dječak se pokloni. I Martinove kulise je jako hvalio.

— A ko si ti, mala djevojčice? — upita direktor malu glumicu.

Gledaoci su napeto osluškivali. Naročito su maturanti naćulili uši.

Tada mala djevojčica skiđe plavu periku sa pletenicama. U isti mah se grohotom nasmijalo dvije stotine učenika, tako da su se zidovi zatresli.

— Šteker! — vikali su.

Nisu uopšte mogli da se smire.

Iznenada Sebastijan reče drugovima: — Dakle, šta kažete na ovo? Znete li ko sjedi s nastavnicima? Tamo pored Justusa? Nepušač!

Sebastijan je imao pravo. Nepušač je u svom plavom odijelu sjedio, me'đu nastavnicima. Samo su Martin i

Džoni znali kako je došlo do toga. Odmah poslije tega odjuri Džoni iz gimnastičke dvorane.

Doktor Bek ustade i stupi u sredinu dvorane. Nasta tajac. — Na stolici koja je tamio pored moje sjedi čovjek koga mnogi od vas ne poznaju, — reče Justus. — Taj čovjek je moj veliki prijatelj. Prije dvadeset godina sjedjeli smo nas dvojica zajedno u ovoj gimnastičkoj dvorani. Naravno, ne sa nastavicima, nego na klupama na kojima vi danas sjedite. Prije mnogo godina iščezao je nekud moj prijatelj. Juče sam ga, najzad, ponovo našao. Našli smo se, zahvaljujući dvojici dječaka iz vaše sredine. Čitavog života nisam dobio o Novoj godini ljepši poklon. Moj prijatelj se zove Robert Uthoft, i po zanimanju je ljekar. Danas sam govorio s našim starim školskim ljekarom Hartvdgom, pošto želim da nas dvojica starih prijatelja budemo otsada skupa.

Nepušač se uspravio na stolici.

Justus nastavi: — Pitao sam školskog ljekara Hartviga hoće li reći koju dobru riječ u opštinskoj upravi, kako bi moj prijatelj, doktor Uthoft, otsada obavljao dužnost školskog ljekara u našoj gimnaziji. I ubuduće radićemo zajedno u ovoj školi, u kojoj smo se nekada sprijateljili. On kao vaš ljekar, a ja kao vaš nastavnik. Nas dvojica pripadamo ovoj školi kao i temelji ove zgrade, i staro drveće napolju, u zavijanom parku. Naše je mjesto ovdje. Mi pripadamo vama. Ako nas volite samo upola kao mi vas, onda će biti dobro. Više i ne tražimo. Imam li pravo, Roberte?

Nepušač ustade, priđe Justusu i htjede da kaže nekoliko prikladnih riječi. Od uzbuđenja nije bio u stanju ništa da kaže, iveć je samo stisnuo ruku svome prijatelju.

Tada dojuri Džoni. Držeći u ruci nekoliko paketića, pritrča Nepušaču, duboko se pokloni i reče: — Dragi gospodine Nepušaču, ili kako se već zovete! Nismo slutili da

•ćemo Vas večeras vidjeti na našoj novogodišnjoj svećnosti. Martin i Uli, Matija i Sebastijan stavili su mi u zadatak da Vam sutra, uoći Nove godine, predam poklone u Vašem željeznićkom vagonu. Sada, međutim, i formalno pripadate nama, i želim da Vam već danas predam naše poklone.

Džoni predade doktoru Uthoftu ćarape, cigarete, duvan i pulover. — Ako velićina pulovera nije dobra, ne snatri ništa. Ugovorili smo u radnji da ga možete zamijeniti, i cedulja je unutra.

Nepušać stavi poklone pod mišku. — Hvala ti, Džoni, — reće. — Zahvaljujem i tvojoj ćetvorici prijatelja, koji su i moji prijatelji. Ostali, koji me još ne poznaju, navići će se već na mene. Za to se ne brinem. — On pogleda unaokolo po dvoirani, sa onda prodr/zi: — Johan Bek, vaš Justus, i ja, naućili smo štošta ovdje u školskim klupama i u životu. Nismo zaboravili svoju mladost, još uvijek je se živo sjećamo, a to je glavno. Oprostite što sam malo uzbuđen. Nadam se da ćete to razumjeti. Mislim ćak da ste i vi malo dirnuti. To će već proći. A što se tiće preloma nogu ili upale pluća, prilićno sam hladnokrvan. To ćete već opaziti. Ne znaći da treba da lomite noge. Ni za živu glavu!

Nepušać uhvati Justusa pod ruku. — A da ne smetnem s uma glavnu stvar, — dodade, — molim vas u ovom, možda, nezaboravnom ćasu, ne zaboravite svoju mladost! To zvući nekako svjvišno sada dok ste još djeca, ali to nije suvišno. Vjerujte mi! Mi smo ostarjeli, a ipak smo ostali mladi. Bek i ja vas potpuno shvatamo!

Doktor Bek i doktor Uthoft se pogledaše. Dječaci su bili naćisto da nikad neće zaboraviti taj pogled.

Bilo je već vrlo kasno kada je Justus obišao spavaonice. Išao je na vrhovima prstiju. Svuda je vladala

tišina, sauno je pod pomalo škripio. Plamen zidnih svjetiljki lelujavao je pri svakom njegovom koraku.

U spavaonici broj 2 zastade kraj Martinove postelje.

— Šta li se zbiva s ovim dječakom? Šta li mu se desilo?

Martin Taler je nemirno spavao. Prevrtao se tamo amo po krevetu i mrmljao neprestano jednu te istu rečenicu.

Doktor Bek se saže, osli[^]škujući pažljivo.

Sta je to mali šaptao u snu? »Strogo je zabranjeno plakati!«

Justus zaustavi dah.

»Strogo je zabranjeno plakati! Strogo je zabranjeno plakati!« Opet i opet.

Morao je to biti čudan san. San u kome je plač strogo zabranjen.

. vior Bek iziđe laganim korakom i nečujno iz dvorane.

JEDANAESTA GLAVA

SADRŽAJ

Vesela stanica; škola bez učenika; otkriće na kuglani; nastavnik koji se krišom vere preko ograde; posjeta Uliju; Džonijevo tvrdjenje da čovjek ne može izabrati roditelje; Martin ponovo laže jer se stidi da kaže pravu istinu.

Trideset i prvi decembar započeo je u gimnaziji Johana Sigismunda paklenim urnebesom. Dječaci su kao pomamni jurili gore dolje po stepenicama. Jedan je nepažnjom ostavio svoju četkicu za zube u kupatilu. Drugi je tražio ključić od kofera, kao da je to neka čioda. Treći, je bio zaboravio da upakuje klizaljke. Četvrti je išao da potraži pomoć, pošto mu je kofer bio prepun i zatvarao se samo kad bi bar tri čovjeka sjela na njega.

Maturanti su se pravili kao da im se ni izbliza tako ne žuri, ali k'ad ih niko nije posmatrao, jurili su hodnicima isto kao i mlađi.

Oko deset sati izjutra škola je već bila poluprazna. Ostali, koji su kasnije polazili na pnt, dizali su još dosta graje, tali iskusan poznavalac prilika u internatu osjećao je ipak da je iseljavanje započelo.

U podne je krenula sljedeća grupa kroz širom otvorenu kapiju. Kape su im bile nakrivljene, teške kofere vukli su po snijegu.

Nekoliko minuta kasnije nai'đe, posrćući, i Mati ja. Zadržao se kod Ulija. Džoni stajaše na kapiji i pruži mu ruku.

— Pripazi doibro na mališana! Pisaću mu češće. A tebi želim sve dobro! — reče Matija.

— I ja tebi, — odvrati Džoni Troc. — Pripaziću na njega. Ali ti sad požuri. Sebastijan je već odmakao.

— Težak život, — stenjao je Matija. — Moram još do poslastičara Šerfa. Inače ću u vozu umrijeti od gladi, a takav jad ne bih htio da nanese svojim starima. Čuj, slavni pjesniče, pa gdje je Martin Taler? Htio sam da se pozdravim s njim, ali ga nigdje nisam našao, a bez njega je to neizvodivo,. Pozdravi ga mnogo. Neka« mi se javi jednom dopisnicom, da bih znao kojim će se vozom vratiti u ovaj naš vaspitni zavod.

— U redu, — reče Džoni. — Poručiću mu, a sad začepi usta i polazi!

Mac podiže kofer na lijevo rame, uzviknuvši: — Čovječe, dobieu bokstersku vreću, — i pođe kao kakav iskusen nosač.

Željeznička stanica je vrvjela od gimnazijalaca. Jedni su putovali prema sjeveru, drugi prema istoku. Dva voza, koja su očekivali, prolazila su odmah jedan za drugim kroz Kirhberg.

Maturanti su šetali po peronu sa svojim djevojkama, s kojima su obično plesali, i vodili su mudre razgovore. Poklanjali su jedni drugima cvijeće i medenjake. Lijepi Teodor dobio je od svoje tango-partnerke, neke gospođice Malvine Šnajdih, tabakeru, koja je izgledala kao« da je od pravog srebra. Ponosno ju je pokazivao ostalim maturantima, a ovi su pozelenjeli od zavisti.

Sebastijan, koji je stajao u blizini, okupio je oko sebe gomilu učenika nižih razreda i pravio dosjetke na račun maturanata, izazivajući time buran smijeh.

Najzad stiže i Matija. Sjede na svoj kofer i pojede šest kolača. Upravo je stizao prvi voz. Gimnazijalci koji su putovali u sjevernom pravcu navališe na njega kao na neku neprijateljsku tvrđavu«. Onda su gledali sa prozora kupea, i vičući iz sveg glasa, razgovarali sa onima koji su još morali da čekaju. Jedan učenik sedmog razreda

isturi kroz prozor vagona veliki karton sa natpisom »Živio zavičaj!« Jedan mališan iz prvog razreda silazio je jaučući iz voza. Mali šeprtlja bio je zaboravio svoj kofer na peronu. Nađe ga, i uđe još na vrijeme u voz.

Kada je voz krenuo, svi su mahali kapama, a dame sa plesa mahale su svojim sićušnim maramicama. Jedni su vikali: — Srećna Nova godina! — drugi su urlali: — Srećni praznici! — a Sebastijan povika: — Živio Prvi maj! — Voz iščeznu sa perona.

Veselje je i dalje trajalo. Osim šefa stanice, svi su bili dobro raspoloženi. On odahnu tek onda kad se i drugi voz, tutnjeći, udaljio, i kada nigdje unaokolo nije bilo više nijednog gimnazijalca. Sa svog stanovišta, i on je imao pravo.

Školska zgrada je potpuno opustjela. Ono nekoliko učenika što je trebalo da krene tek popodne nije se uopšte primjećivalo.

Justus tada obuče svoj zimski kaput i siđe dolje u mirni bijeli park. Baštenske staze bile su zavijane. Snijeg je na njima ležao netaknut. Nestalo je galame i smijeha. Johan Bek zastade. Osluškiavao je pršenje snijega, što ga je vjetar nosio sa grana. Eto, konačno vlada dnhoka tišina I velika samoća!

Kada je skrenuo na jednu sporednu stazu, opazio je stope. Bili su to otisci dječaćkih cipelia. Ko li je to sad trčao sam po parku?

Pošao je za stopama. Vodile su dolje ka kuglani. Justus je nečujno išao kroz snijeg, duž barake, i oprezno izvirivao iza ugla.

Na ogradi je sjedio jedan dječak. Glavu je naslonio na drveni stub i zurio u nebo, kojim su plovili teški snježni oblaci.

— Hej! — viknu Justus. Dječko se trže i uplašeno se okrenu. Bio je to Martin Taler. On skoči sa ograde,, nastavnik mu priđe. — Šta radiš ovdje?

— Želio sam da budem sam, — odgovori dječak.

— Onda izvini što te uzneminavam, — reče Justus. — Ali je baš zgodno što sam te susreo. Zašto si juče, prije podne, tako strašno slabo čitao, je li?

— Mislio sam na nešto drugo, — odgovori Martin potišteno.

— Smatraš li, možda, da je to neko zgodno opravdanje? A zašto si sinoć tako slabo glumio? I zašto jrcē i danas nisi skoro ništa jeo za ručkom i večerom?

— I tada sam morao da mislim na nešto drugo, *gospodine* doktore, — odgovori Martin, i od stida je htio da propadne u zemlju.

— Tako. Pa o čemu si morao da misliš? O Novoj godini?

— Da, *gospodine* doktore.

— Ne izgleda da joj se naročito raduješ!

— Pa ne baš naročito, *gospodine* doktore.

— Kad putuješ kući? Valjda popodnevnim vozom?

Tada u očima najboljeg učenika petog razreda zablistаше dvije krupne suze i potekoše niz obraze. Ali on stisnu zube, i suze više nisu tekle. Najzad progovori: — Ja uopšte ne putujem kući, *gospodine* doktore.

— Kako to? — upita Justus. — Zar ostaj eš za vrijeme raspusta u školi?

Martin potvrdi i obrisa rukom suze.

— Je li to želja tvojih roditelja, da ne putuješ?

— Ne, *gospodine* doktore, naprotiv, moji roditelji bi željeli da dođem kući.

— A ti? Zar ti ne bi htio?

— Još kako. I ja želim da odem kući, *gospodine* doktore.

— Pa, dođavola, šta to treba da znači? — viknu Justus. — Oni žele! Ti želiš! A ipak ostaješ ovdje! Pa u čemu je stvar?

— Volio bih dja ne govotrim o tome, — odgovori Martin. — Smijem li sada da odem? — Okrenu se i htjede da pobjegne.

Nastavnik ga zadrža. — Stani, sinko! — povika. Onda se saže k njemu i upita veoma tiho, kao da ni drveće ne bi smjelo da čuje njegove riječi: — Možda nemaš novaca za put?

Tada je konačno došao kraj Martinovom hrabrom držanju. Klimnu glavom, nasloni je na ogradu kuglane, koja je bila pokrivena snijegom, i gorko; zaplaka. Od silnog jada sav se tresao.

Justus je uplašen stajao kraj njega. Čekao je izvjesno vrijeme. Prštio ga je da se malo isplače. Onda je uzeo svoju maramicu, privukao dječaka i obrisao mu lice. — Hajd, hajd, — reče. — Dosta vise. — I sam je bio uzbuđen. Da bi prikrio uzbuđenje, nakašljao se nekoliko puta, a onda zapita: — Pošto je ta šala?

— Osam maraka.

Justus izvuče svoj novčanik, uze jednu novčanicu i reče: — Tako, evo ti dvadeset maraka. To će biti dovoljno za odlazak i povratak.

Martin je skamenjen od čuda buljio u novčanicu. Onda odmahnu glavom. — Ne, novac ne mogu primiti, gospodine doktore.

Justus mu stavi novčanicu u džep od kaputa, govoreći: — Hoćeš li smjesta poslušati, derane jedan?

— Ali ja imam još pet maraka, — promrmlja Martin.

— Pa zar nećeš da kupiš neki poklon svojim roditeljima?

— Da, vrlo rado. Ali. . .

— Pa eto vidiš, — reče vaspitač.

Martin se borio sa sobom. — Mnogo, mnogo Vam hvala, gospodine doktore. Ali ja ne znam kada će Vam moji roditelji moći da vrate novac. Moj otac je bez posla. Možda ću dogodine naći kakvog učenika prvog razreda, koga ću podučavati. Možete li tako dugo da čekate?

— Hoćeš li odmah da uputiš? — reče doktor Bek strogo. — Kjada ti uoči Nove godine poklanjam novac za put, ne smiješ mi ga vraćati! Na šta bi to ličilo!

Martin Taler je stajao kraj svoga nastavnika i nije znao šta da radi, kako da mu zahvali. Najzad uze bojažljivo njegovu ruku i lagano je stisnu.

— Hajde, sad spakuj svoj kofer! — reče Justus. — I pozdravi mnogo svoje roditelje. Prije svega majku. Nju već poznajem.

Zahvaljujući, dječak klimnu glavom, a onda reče: — .Pozdravite i Vi mnogo svoju majku.

— To je, nažalost, nemoguće, — reče doktor Bek. — Moja je majka umrla prije šest godina.

Martin bi najradije zagrlio svoga nastavnika, ali to nije učinio. On se s puno poštovanja malo izmače, posmatraujui Justusa sa puno ljubavi i odanosti.

— U redu, — reče doktor Bek. — Vi ste mi poklonili Nepušača. S njim ću večeras dočekati Novu godinu. Tamo, u njegovoj željezničkoj vili. Moram se malo pobrinuti za Uli ja i njegove roditelje, a i za Džonija Troca. Kao što vidiš, neću imati mnogo vremena da budem sam. — Onda potapša dječaka po ramenu i klimnu prijateljski glavom. — Srećan put, Martine!

— Još jednom se najljepše zahvaljujem, — reče dječak tiho. Onda se okrenu i odjuri. Ode u školu, u sobu gdje su mu bile stvari.

Justus je, međutim, i dalje šetao mirnim zavijariim parkom. Stigao je do ograde. Tamo se oprezno obaizre na sve strane, a onda se, kao što je nekada činio, prebaci na

drugi: stranu. To mu je još dobro polazilo za rukom. — Što se jednom nauči, to se lako ne zaboravlja, — reče jednom smrznutom vrapcu, koji ga je radoznalo gledao.

Došao je u posjetu Nepušaču. Ovaj je bio nabavio malu jelku, i njih dvojica su je zajednički okitili srebrnastim vrpcama i pozlaćenim orasima.

Kada je Martin spakovao kofer, uđe Džoni u sobu. — A tu si! — povika. — Mac je htio s tobom da se pozdravi. Treba da mu pišeš i da mr, javiš kojim ćeš se vozom: vratiti.

— Učiniću to, — reče Martin zadovoljno.

— Izgleda da pomalo dolaziš sebi, — reče Džoni veselo. — Već sam mislio da si malo skrenuo. Šta ti je bilo, je li?

— Ne pitaj me, — zamili Martin. Nije mu bilo zgodno da priča o svome jadu Džoniju, koji nije uopšte imao svoje kuće. — Mogu ti samo reći da¹ je Justus čovjek kome nema ravna.

— Pa zar je to za tebe nešto novo? — upita Džoni.

Pakujući stvari, Martin naiđe na svoju sliku koja je predstavljala usamljenika. To je ona slika koju je izradio za Nepušača. — Ah, gle, pa ova slika više nemla nekog naročitog smisla! On više nije usamljenik, već naš školski ljekar. Možda će ga ona ipak veseliti.

— Sigurno, — primijeti Džoni. — Za njega je to ipak uspomena na proteklu godinu samotnog života. Pređaću mu je večeras.

Poslije toga se popeše do Ulijeve sobe. Malome su stigli roditelji i sjedjeli su kraj postelje. On je ležao i blaženo se smiješio.

— Krasne stvari se dešavaju, — govorio je gospodin Zimem. — Sigurno to više neće činiti, — izjavi Martin.

Ulijeva mati se uhvati za glavu. — Samo bi nam još. to trebalo!

— U životu ima nesreća koje se ne mogu izbjeći. Da Uli nije slomio nogu, razbolio bi se sigurno još teže., — reče Džoni Troc.

Roditelji su gledali u Džonija, ne shvatajući šta on govori.

— On je pjesnik, — objasni im Uli.

— Aha, to je onda nešto drugo, — reče otac.

Dječaci brzo odoše. Uli obeća Martinu da će uskoro ozdraviti.

Džoni i Martin se rastadoše na baštenskoj kapiji. Džoni je osjetio da Martin želi da dozna nešto, samo se nije usuđivao da pita.

— Sve je stvar navike, — reče Džoni. — Čovjek ne može da izabere roditelje. Kad ponekad pomislim da bi oni jednog dana mogli da iskrsnu ovdje, i da bi željeli da me povedu sa sobom, onda tek osjećam kako sam srećan što sam se osamostalio. Kapetan, uostalom, stiže trećeg januara u Hamburg. Posjetiće me i povesti na dva dana u Berlin. To će biti lijepo.

Odmahnuvši glavom, d'odade još: — Nemoj misliti da sam mnogo srećan. Lagao bih, kad bih to tvrdio, ali nisam ni mnogo nesrećan.

Prjžiše jedan drugom ruku. — Sta imaš u paketu? — upita Džoni, pošto Martin nije stavio u kofer paket sa novogodišnjim poklonima.

— Rublje, — odgovori Martin. — Odgovorio mu je isto kao što je juče rekao i Matiji. Ta nije valjda mogao da priča Džoniju da vraća kući poklone koje je otuda i dobio! Nije mu mogao reći da ih nosi iz Kirhberga, umjesto da ih nađe pod jelkom, kod kuće, u Hermsdorfu.

Dolje u gradu kupio je kutiju cigara za svog oca. Dva-deset i pet komada. Na sredini su imale omot i bile su

ispunjene havanskim duvanom. U nekoj prodavnici kupio je par toplih vunenih patika za majku, jer su njene patike od kamilje dlake bile već odavno dotrajale. Ona je, i pored toga, stalno govorila: — Izdržaće one još deset godina. Zatim je krenuo na stanicu sa teškim prtljagom.

Na šalteru zatraži jednu kartu trećeg razreda za Hermsdorf.

Službenik mu dade voznu kartu. Vрати mu i novaca.

Martin sve pažljivo stavi u džep, a onda reče: — Najljepša Vam hvala, gospodine! — Gledao je u čovjeka, sav blažen.

— Čemu se toliko raduješ? — upita službenik.

— Novoj godini, — odgovori dječak.

DVANAESTA GLAVA

S A D E Ž A J

Mnogo lijepih jelki i jedna mala omorika; pomorandže, od kojih je svaka teška bar dva kilograma; mnogo suza; ponovno zvonjenje na vratima; istovremeni plač i smijeh; nove bojice i prvo bojenje njima; poštansko sanduče u Hermsdorfu koje se noću prazni; zvijezda koja pada.

Bilo je uoči Nove godine, oko osam sati uveče. Zvanični meteorološki izvještaj najavio je jake sniježne padavine u cijel'; srednjoj Evropi. Vrijeme je pokazalo kako je glavna meteorološka stanica bila dobro obaviještena. Snijeg je, zaista, padao u cijeloj Srednjoj Evropi.

Padao je i u Hermsdorfu. Gospodin Herman Taler je stajao kraj prozora u gostinskoj sobi. Soba je bila mračna, jer je osvjetljenje bilo skupo, a Talerovi su morali da štede.

— Već godinama nije bilo toliko snijega o Novoj godini, — reče.

Gospoda Taler je sjedjela na kanabetu i samo je klimnula glavom. Njen muž nije ni očekivao odgovor. Govorio je samo zato da bi prekinuo mrtvu tišinu.

— Kod Nijamanovih već dijele poklone, — reče. — Mildesovi upravo pale svjećice. Imaju lijepu, veliku jelku. Pa da, on sada opet bolje zarađuje.

Gospodin Taler pogleda niz ulicu. Svake minute se povećavao broj osvijetljenih prozora. Pahuljice su kao leptirovi lepršale po vazduhu.

Gospođa Taler se pomače. Staro plišanjo kanabe zaškripa. — Sta li on sad radi? Sta li radi u toj velikoj, neprijatnoj, praznoj školi?

Čovjek krišom uzdahnu. — Sve uzimaš previše k srcu. Prvo i prvo, tamo je Jonatan Troc. Izgleda da ga Martin jako voli. Osim toga, tamo je i onaj drugi, onaj mališan koji je slomio nogu, zajedno s njima. Sigurno sjede veselo kraj njegove postelje.

— Ni sam ne vjeruješ u to, — reče žena. — Znaš dobro kao i ja da naš dječak sada nije raspoložen. Po svoj prilici se zavukao negdje u ugao i plače kao kiša.

— To sigurno ne radi, — odgovori muž. — Obećao je da neće plakati, a dječbo kao što je on drži svoju riječ.

— Uostalom, ni sam gospodin Taler nije bio uvjeren u ono što je govorio. Šta bi inače i govorio?

— Obećao! Obećao! — ponavljala je Martinova majka. — I ja sam njemu obećala to iste, a piakala sam još dok sam mu pisala pismo.

Gospodin Taler se okrenu od prozora. Nervirale su ga blistave jelke. Pogleda po tamnoj sobi i reče: — Hajde, upali svjetlo!

Žena se podiže i upali lampu. Oči su joj bile. crvene od plača.

Na okruglom stolu stajala je mala, sasvim mala omorika. Ovu omoriku im je poklonila udovica Ridl, koja je o Novoj godini prodavala jelke na trgu. — Za vašeg Martina, — rekla je. Tako siu Talerovi imiali sada pravo novogodišnje drvo, — a dječak nije bio kod kuće.

Gospodin Taler je otišao u kuhinju, tražeći dugo nešto, i najzad se vratio, noseći jednu malu kutiju. — Ovdje su svjećice od prošle godine. Napola su izgorjele. — Onda zakači dvanaest već upotrijebljenih svjećica za grane omorike. Najzad je drvice izgledalo sasvim lijepo, ali Martinovi roditelji se još više ražalostiše.

Sjeli su jedno do drugoga na kanabe. Gospođa Taler je po peti. put čitala Martinovo pismo, a na pojedinim mjestima je zastajala i brisala oči. Kad je završila čitanje, izvadi njen muž maramicu i glasno se useknu.

— Pa zar je tako nešto u'opšte moguće? Takav mališan, pa mora već da osjeti kako je teško kad se nema no-vaca. Valjda neće koriti svoje roditelje da nisu bili vrijedni i da su zato zapali u bijedu!

— Ne pričaj gluposti! Kako ti uopšte tako nešto može pasti na pamet. Mortin je, doduše, još dijete, ali tačno zna da vrednoća i bogatstvo često idu u raskorak.

Onda donese sliku sa plavim šestopregom sa svog stola za šivanje i namjesti je pažljivo pod malu jelku.

— Nimalo se ne razumijem u umjetnost, ali slika mi se jako sviđa, — reče otac. — Možda će jednom postati čuveni slikar! Onda bismo zaista mogli s njim da putujemo u Italiju. Ili je to možda Španija?

— Najvažnije je da je zdrav, — odgovori majka.

— Pogledaj samo kakve je sebi brkove nacrtao!

Roditelji se tužno nasmiješiše.

Mati reče: — Sviđa mi se što nas na slici nije smjestio u kakav luksuzni auto, nego u plave kočije, sa šest konja. To je mnogo romantičnije.

— A ove pomorandže! — dodade otac. — Tako velikih uopšte nema. Svaka je teška bar dva kilograma.

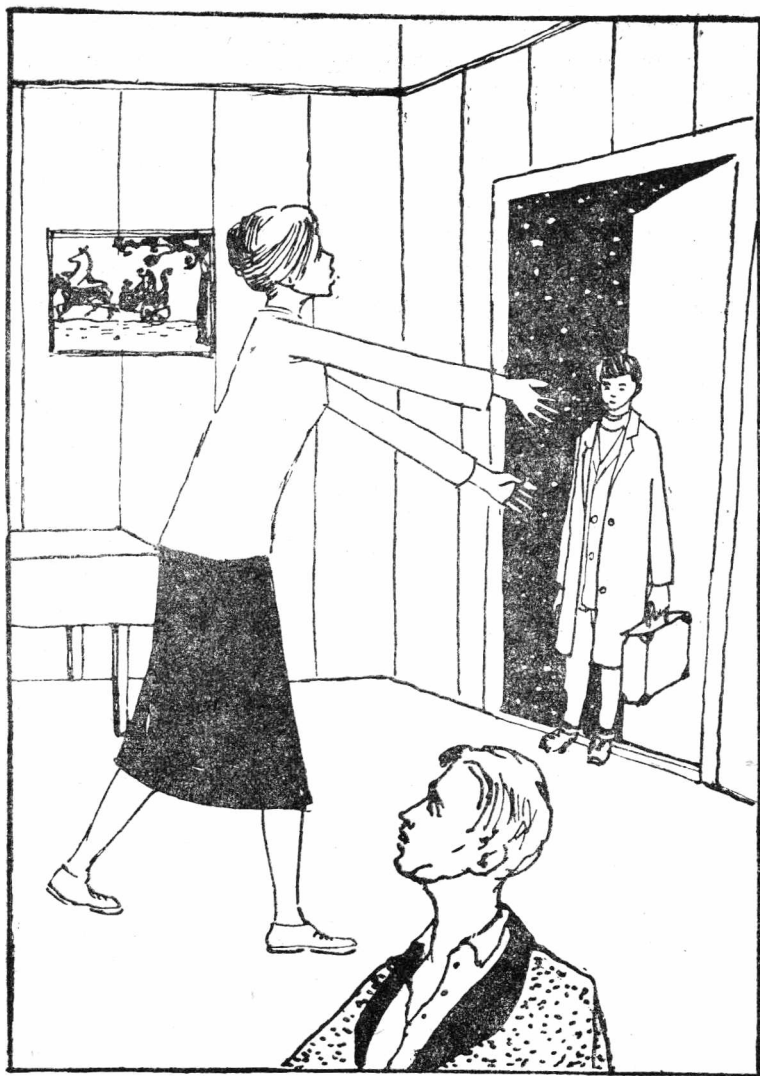
— A kako spretno zamahuje bičem, — na to će majka.

Onda opet začutaše, gledajući netremice sJiki'i, koja je imala naziv »Kroz deset godina« sjećajući se pri tom malog slikara. Otac se nakašlja. — Za deset godina! Dotle se može štošta desiti. — Izvuče šibice iz džepa, zapali dvanaest svjećica i ugasi lampu. Gostinska soba Talerovih dobila je praznični izgled.

— Dobra moja vjerna drugo, — reče čovjek. — Ove godine nemamo poklona, ali ćemo jedno drugom poželjeti sve dobro. Valjda će nam dogodine biti bolje! — I on je poljubi u obraz.

— Nadajmo se! — reče ona i poče da plače. Izgledalo je da nikad neće prestati da plače.

Ko zna kako su dugo tako sjedjeli na starom plišanom kanabetu... Stearinske svjećice su dogorijevale. U su-

sjednom stanu su pjevali vesele pjesme. Sniježne pahuljice su još uvijek lepršale napolju, pred prozorom.

Iznenada se začu zvonce. Nijedno od njih se ne pojače. Nisu željeli da ih neko uznemirava u njihovom jadu.

Zazvonilo je još jednom. Jako i nestrpljivo.

Gospođa Taler ustade i polako ode u hodnik. — Čovjek ne može da bude miran ni uoči Nove godine!

Otvori kućna vrata i stade kao ukopana od iznenađenja. Onda povika: — Martin! — Njen uzvik odjeknu zvonko na stepeništu.

— Martin? Otkuda on? — ■ trže se preplašeno otac. Pojuri u hodnik, ne vjerujući svojim očima. Žena je klečala na pragu, čvrsto obgrlivši Martina.

Tada su se čak i u očima gospodina Talera pojavile suze. On ih krišom obrisa, podiže kofer koji je ležao po strani i reče: — Za ime svijeta, dječaće, kako si stigao?

Prošlo je prilično vremena dok su ušli u gostinsku sobu. Majka i dječak smijali su se i plakali naizmjenično, dok je otac već po deseti put ponavljao: — Zar je moguće! — Onda izjuri napolje, jer su od silnog uzbuđenja bili zaboravili da zatvore vrata.

Prvo što je Martin izustio bilo je: — Imam novaca i za povratak.

Najzad se sve troje toliko smiriše da je dječak mogao da ispriča na koji način je stigao wamo. — Dobro sam se držao. Nisam plakao. To jest, plakao sam, ali je već tada bilo prekasno. Naš vaspitač, doktor Bek, primijetio je da nešto nije u redu. Eto, i onda mi je dao dvadeset maraka. Dolje u parku, kraj kuglane. Poklonio mi ih je. I pozdravio vas je mnogo.

— Hvala lijepo, — rekoše roditelji uglas.

— Mogao sam čak da kupim i nekoliko poklona, — pričao je Martin ponosno. I onda dade ocu cigare od havanskog duvana. Majci predade tople patike. Mnogo su se radovali.

— Jesu li ti se dopali naši pokloni? — upita majka.

— Nisam ih još ni pogledao, — priznade Martin. Sada otvori paket koji su mu bili poslali u Kirhberg. U njemu nađe sjajne stvari: novu spavaćicu koju mu je majka sama sašila; dva para vunениh čarapa; paket medenjaka s prelivom od čokolade, interesantnu knjigu o Južnom Moru, blok za crtanje, i ono što je bilo najljepše, kutiju najboljih bojica.

Martin je bi'o jako oduševljen i ljubio je roditelje. Bilo je to pravo praznično veće, da se ljepše ne da zamisliti. Svjećice na maloj jelki su, doduše, brzo sasvim dogorjele. Onda su upalili lampu, i majka je skuvala kavu. Otac je pušio cigarui koju je dobio na poklon. Onda su jeli medenjake i bili su srećniji nego svi milijarderi ovog svijeta. Majka je, uostalom, morala da proba niove patike; rekla je da nikad ranije nije imala takve prekrasne patike.

Kasnije Martin sjede, uze iz džepa dopisnicu, koju je bio kupio na stanici, i poče da crta. Crtao je, naravno, novim bojicama. Roditelji se pogledaše smiješeći se, a onda su posmatrali šta im sin radi. Crtao je jednog mladog dobroćudnog čovjeka kako pruža veliki novčanik mališanu, kome su krupne suze kapale iz očiju.

Martin se odmače, stručnjački zažmiri, razmisli jedan č'asak i nacрта još ponešto. Između ostalog nacрта mnogo, vrlo mnogo sniježnih pahuljica, a u pozadini ,voz na čijoj je lokomotivi bila ukrašena jelka. Pored voza stajao je šef stanice, dajući podignutom rukom znak za polazak. Ispod toga napisao je tehničkim slovima: »Dobri čiko Bek«.

Na poledini dopisnice napisali su roditelji nekolik© redaka.

— Poštovani gospodine doktore, — pisala je gospođa Taler. — Naš dječak je imao pravo kad Vas je nacrtao kao dobrotvora. Ja ne umijem da slikam, mogu samo riječima da Vam zahvalim. Mnogo, mnogo hvala za živi novogodišnji poklon koji ste nam darovali. Vi ste dobar čovjek i zaslužili ste da svi Vaši učenici postanu dobri ljudi! To Vam želi vječito zahvalna Margareta Taler.

Otac je gundao: — Pa meni uopšte nisi ostavila mjesta! — I zbilja, mogao je još samo da napiše svoje ime. Na kraju Martin još napisa adresu.

Onda obukoše kapute i krenuše skupa na stanicu. Tamo su bacili kartu u poštansko sanduče, iz koga se i noću vadila pošta, da bi Justus svakako primio kartu ujutru, na samu Novu godinu. Onda su opet otšetalili nazad do kuće. Dječak je išao u sredini, držeći svoje roditelje pod ruku.

Bila je to divna šetnja. Snijeg je prestao da pada. Nebo se blistalo kao da je posuto dragim kamenjem. Kroz prozore su se vidjele okićene jelke.

Martin zastade i pokaza na nebo. — Sjaj zvijezda, koje sada gledamo, traje već hiljadama godina. Svjetlosnim zracima treba toliko vremena dok stignu do naših očiju. Možda je većina ovih zvijezda ugasla prije naše ere, a njihova svjetlost još putuje. Tako mi još uvijek vidimo njihovo svjetlo, iako su se one već davno ohladile i potamnile.

— Tako? — reče otac. Majka se takođe čudila. Pošli su dalje. Snijeg im je škripao pod nogama. Martin se još čvršće uhvati za roditelje. Bio je srećan.

Kad su stigli pred kuću i otac otključao vrata, pogleda Martin još jednom u nebo. Baš u tom trenutku

otkide se zvijezda iz noćne tame, i tiho skliznu nebom naniže, prema horizontu.

Dječak pomisli: — Sad mogu nešto poželjeti! — I dok je očima pratio pad zvijezde, brzo je u sebi izgovorio: — Želim majci i ocu, Justusu i Nepušaču, Džoniju, Macu, Uliju i Sebastijanu da u životu budu jako, jako srećni! A i sebi to želim!

To je, doduše, bila prilično duga želja. On je ipak imao jakih izgleda da mu se ona ispuni, jer nije izgovorio ni riječi dok je zvijezda padala.

A to je, kao što je poznato, u cijeloj toj stvari najvažnije.

POGOVOR

SADRŽAJ

Autobusi i tramvaji; tužna sjećanja na Gotfrida, parunovca i na tele, po imenu Eduard; susret sa Džoni Trocom i njegovim kapetanom; mnogo pozdrava, upućenih Justusu i Nepušaču, i kraj priče.

Tako. Ispričao sam vam svoju novogodišnju priču! Sjećate li se da sam sjedio na velikoj livadi kad sam započeo da je pišem? Na drvenoj klupici, za klimavim stočićem? A kada mi je bilo prevruće, gledao sam gore, prema grebenima i na zavijane provalije Cugšpica. Vrijeme prolazi kao da leti.

Dok pišem ovaj pogovor, nalazim se opet u Berlinu. Ovdje imam mali stan u jednoj niskoj baštenskoj kući, u koju Vode četiri stepenice. Majka mi je došla u posjetu i treba da stignem na ručak tačno na vrijeme. Danas će biti makaroni sa šunkom, a to je jedno od mojih najmilijih jela.

Sada sjedim pred kafanom, u jednoj od glavnih berlinskih ulica. Stigla je jesen. Kad vjetar duva, žuto uvelo lišće pada na asfalt.

Kuda je odletio onaj šareni leptir, po imenu Gotfrid, koji mi je čitavih pet nedjelja dolazio svako popodne u posjetu. Leptiri ne žive dugo. Gotfrid je sigurno uginuo. Bio je to tako ljubak i umiljat leptir. Neka počiva u miru!

Sta li sada radi ljupko mrko tele koje je svaku več dolazilo na veliku livadu po mene, i pratilo me dolje sve do pred hotel, kraj jezera? Da li je već izraslo u vola? Ili su od njega napravili teleće šnicle? Eduard mi je bio tako drag. Kad bi sad pretrčao preko ulice, zaustavio se kraj moje stolice, gledajući me dobroćudno i gurkajući me svojim malim rogovima, — počeo bih da kličem

od radosti. Sigurno bih ga zauvijek uzeo sebi. Mogao bi,, možda, da živi na mom balkonu. Hranio bih ga morskom travom iz starih dušeka, a uveče bismo nas dvoje prošetali parkom...

Ali ovuda, kraj mjesta na kome sjedim, ne prolazi nijedno tele. Možda samo pokoja osoba sa izgledom ovce ili rinocerosa.

Tramvaji zvone. Airftobusi prolaze tandrčući i škripeći. Automobili sviraju tako prodorno da čovjeku paraju uši. Svi se žure. Eto, opet sam u velikom gradu.

U podnožju Cugšpica mirisalo je poljsko cvijeće, a ovdje smrde automobilske gume i benzin. Pa ipak: bile to jelke ili fabrički dimnjaci, neboderi ili planine, pokrivene vječitim snijegom, bila to žitna polja ili podzemne željeznice, bila to jesenja paučina ili telefonske žice, prepune bioskopske dvorane ili zelena planinska jezera, bio to grad ili selo — ja volim jedno i drugo. I jedno i drugo zaslužuje našu ljubav. Šta bi značilo jedno bez drugoga!

Prije nego što završim, moram vam još pričati o jednom susretu koji sam maloprije doživio. Među mnogim ljudima koji su pored mene prolazili bio je i jedan oficir trgovačke mornarice. To je bio stariji čovjek u lijepoj, plavoj uniformi, sa zlatnim širitima i zvjezdicama. Pored njega je išao dječak sa đačkom kapom. Nikako se nisam mogao prevariti — bili su to Jonatan Troe i kapetan.

— Džoni! — viknuh.

Dječak se okrenu. Kapetan zastade. Priđoh im i poklonili se kapetanu. — Ti si Džoni Troc iz gimnazije Johana Sigismunda u Kirhbergu, — rekao sam dječaku.

— Jesam, — odgovori on.

—r To me raduje, — dodadoh. — A vi ste kapetan koji se o Džoniju brine kao otac? — upitah gospodina u mornarskoj uniformi.

On to učtivo potvrdi i onda se rukovasmo.

— Pisao sam knjigu o vama, — rekoh gimnazijalcu.

— O onome što se desilo prije dvije godine, o vašim čudnim novogodišnjim doživljajima. Sada si ti, doduše, već učenik sedmog razreda, i ja bih te morao osloviti sa »vi«. Ali ja to ne činim. Pa ti to ne bi ni zahtijevao. Sjećaš li se još onog vremena kad su realci spalili vaše sveske s diktatima, u Egerlandovom podrumu?

— Sjećam se toga još sasvim dobro, — odgovori Džoni. — I o tome ste Vi pisali?

Po tvrdih glavom. — A sjećaš li se skoka s padobranom, kada je ono Uli nastradao?

— Zar i to znate? — upita iznenađeno.

—• I to, i još mnogo toga, — odvratih. — Kako ste svi skupa? Da li Matija još uvijek tako mnogo jede?

— On ne jede, već prosto ždere! — reče Džoni. — Dva puta sedmično posjećuje kurs boksanja.

— Sjajno! A šta radi Sebastijan?

— Sada je obuzet hernijom. Čita strašno teške knjige o teoriji elektrona, o kinetičkoj teoriji gasova, o teoriji kvanta i sličnim stvarima. Hoće da postane naučnik i da pronađe sadržaj atoma.

—• A šta radi tvoj prijatelj?

— Martin je još uvijek najbolji učenik u razredu. Još uvijek zbog svake nepravde plane. Ostalo vrijeme utroši na crtanje. Vi znate da su njegove slike vrlo lijepe. Jedan profesor sa slikarske akademije pisao mu je da treba da se posveti slikarstvu. Otac mu je opet zaposlen.

— Baš se iskreno radujem, — rekoh. — A Uli?

— Uli je čudan stvor, — reče Džoni. — Još uvijek je najmanji u razredu, ali se sasvim promijenio. Matija je potpuno pod njegovim uticajem. A i s nama ostalim je slično. Uli je, doduše, ostao mali, ali se u njemu krije snaga kojoj se niko ne može suprotstaviti. Uli ne želi

drugome da nametne svoju volju, ali, ako samo nekoga pogleda, gotov je.

— Prije dvije godine on je samog sebe savladao, a sve ostalo je sitnica, — rekao je zamišljeno kapetan.

— Pa biće da je tako. — Onda se opet obratih Džoniju: — Pišeš li ti još uvijek pjesme kao i ranije?

Kapetan se nasmiješi. — Da, on piše priče, drame i pjesme. Možda će vam jednom štogod i poslati, da vidite kako piše. Da li biste dali svoje mišljenje o njegovim djelima?

— Pristajem, — odgovorih. — Ja mogu da ocijenim samio rad, ali ne i talenat. Mogu samo da vidim da li znaš da pišeš, ali ne i da li imaš ustava da postaneš pisac. To će se tek kasnije pokazati.

— Sačekaću, — reče tiho Džoni.

— Krasan je to dječak, — pomislih. Onda rekoh: — Kad opet budeš u Kirhbergu, pozdravi naročito Justusa i Nepušača.

— Zar i njih poznajete? — upita začuđeno Jonatan Troc. — A od koga, molim, treba da im izručim pozdrave?

— Od njihovog prijatelja iz Berlina, — rekoh. — Oni će to već razumjeti. Pozdravi i dječake!

— Rado ću isporučiti pozdrave. A vi ćete nam poslati knjigu kada izađe iz štampe, zar ne?

— Poslaću je doktoru Beku, — odgovorih. — Ako on nađe za shodno, može vam je dati. Inače samo Martinu Taleru.

Na rastanku smo se rukovali. Kapetan i njegov štićenik prođižiše svojim putem. Džoni se još jednom okrenu i mahnu rukom.

A sada ću se autobusom broj 1 odvesti kući. Inače će se makar oni ohladiti.

Majka će se mnogo začuditi kad joj ispričam da sam sreo Džoni ja Troca i njegovog kapetana.

Erih Kestner
LETEĆI RAZRED

**

Korektor: Vera Puhalc / Naslovnu stranu izradio: Aleksandar Hecl / Ilustrovao: Željko Marjanović

Izdanje: Izdavačkog preduzeća »Narodna prosvjeta«, Sarajevo / Za izdavača: Mustafa Zirić

Sljedeća knjiga biblioteke
„L a s t a v i c a " biće:

DJED

o d T o n e S e l i š k a r a

To je knjiga koju će svi čitati bez predaha, knjiga puna dramatičnih zapleta, borbe, plemenitih junačkih postupaka koji mogu postati uzor u životu svakog djeteta.

Pisana tečno i zanimljivo ova knjiga našeg najpoznatijeg dječjeg pisca T o n e S e l i š k a r a postade omiljena lektira hiljada mladih čitalaca, posebno onih koji su već ranije upoznali njegove radove.

Tražite ovu kao i ostale knjige „Lastavice* koje **spadaju** u najpoznatija djela dječje literature.